De Vera Eloquentia
DISCEPTATIO
Ejuſdemq;
ANALYSIS
Cicerone illuſtrata

à Patre
ADAMO MALCZEWSKI,
Societatis JESU.

M. DCC. XL. VIII.
Poſnaniæ Typîs Clari Collegii Societatis JESU.
SUPERIORUM PERMISSU.

JLLUSTRISSIMO
EXCELLENTISSIMO
DOMINO DOMINO
JOANNI FRIDERICO
in Kodeń, Dorohostaic, Czarnobyl, Kopyły
& Wierzchowice
S. R. Imp: COMITI
SAPIEHA,
Supremo M. Ducatûs Lithvaniæ
CANCELLARIO
Palatinatûs Brestiensis cum Jurisdictione,
& Propoyscensi Gorzdoviensi &c.
PRÆFECTO
Ordinis Albæ Aquilæ EQUITI.
Domino Beneficentissimo.

Jllustrissime ac Excellentissime

DOMINE

IN *Tuam peccare Magnitudinem videor,* COMES JLLUSTRISSIME, *quòd exile istud literariæ contentionis folium, Tuo Nomini inscribere; Tuis ausim Honoribus insignire. Si enim tanti Nominis specto Claritudinem? Domus hæc, Universa ferme Europæ decora*

con-

conclusit. Inter Majorum Tuorum Ceras, collucent Orientis Imperatores *Paleologi: Regiæ Poloniarum Majestates Jagellonidæ: Maximorum Ducum Celsissima Nomina, Antistitum sanctissima. Tot Viris immortalibus inclaruerunt SAPIEHÆ, propè quot cælum sideribus. Quid, si Illorum virtutem, rerumq; gestarum decora memoravero? non unius Familiæ, sed Poloniæ Lithvaniæq; totius annalium cogar, narrando, exhaurire monumenta. Si hostes inopinatò irruentes, à finibus Regni propulsandi sunt? SAPIEHÆ* Belli fulmina, * Regni Præsidia. ** *Si cogendus Miles, ducendi exercitus, defendendi limites, componendi Castrenses motus;* omnium Illi militum amores, omnium armorum Milites. *** *Si labentem erigere, erectam servare, servatam amplificare Poloniam, tempestas flagitat, usus hortatur; His Consilii Principibus erecta: Clavæ Ducibus servata: Vestris Pacis Belliq; artibus prolata est. Tuas verò COMES Jllustrissime, dum perscrutor sive in Republica Dignitates, sive Personæ Excellentias; penè stupore obruor. In Minscensi primùm subsellio Senator, tractandæ Reipublicæ quasi principia posuisti: aliis crescendi esset finis ultimus, Tuum tyrocinium. Trocensis mox Provinciæ* Castellanam *Curulem implevisti: Magna Purpuræ Lux, Magnorum Luci purpura. Hodie Magni Ducatus Lithvaniæ Supremus Cancellarius, Majoris sigilli potestatem obtines: Regiæ Majestatis Oraculum, mens, anima. Quis dignior à Majestate Orator, quàm Rex Oratorum? Hoc Tibi Nomen induit nulla assentatio; sed publicæ vocis conscientia. Quas enim, ad sustinendam hanc Muneris molem, perfe-*

ctiones

* Sic à Joanne Casimiro Rege appellati sunt. ** Sic in Privilegio Regio.
*** Sic à Petro Dunin in funebri Concione.

ctiones non attulisti? Caput omni genere eruditionis refertissimum, summam sapientiæ limam attigit. Pectus æquitati devotissimum, cui sola Legum sanctitas præit ad sententiam. Ingenium omnibus scientiis deditissimum, quod evolvendis, evulgandisq; doctis commentationibus, fatigari nunquam, nunquam satis recreari potest. Quantam humanioribus Literis accessionem, quantum lumen invehunt, Tua, quæ in publicum dedisti, Eloquentiæ Volumina? Non modò excitata Juvenum Ingenia, ad acquirendum comptæ elocutionis studium, provocabunt; sed etiam omne fastigium, artibus ornatissimæ imbuent facundiæ: omnem, in Tuæ Svadæ *oblectatione, distinebunt ætatem.*

Tanto Celsitudinis Tuæ fulgore præstrictus, tenuitatis suæ conscius, meritò repulsam subtimet Libellus: neq; nisi verecundiá perfusus, in Tua se audet Limina penetrare. Audet tamen: & diffidentiæ causas, in præsumptionis impetum vertit. Licèt enim mole exiguus; sed argumento Tibi non injucundo, probabilis erit. Veram ille prærogativam laudabilis vindicat eloquentiæ; poteritne à Gratiis Tuis excludi? cui tantus promovendæ rei Oratoriæ insedit amor, ut qualemcunq; etiam tenuem, proferendis humanioribus scientiis collatam operam, fastidire non possis. Digladiatur ille de vero Oratore: hunc sibi rectè definiendum, demonstrandumq; proposuit. Quem spectat Lucubratio? quem designat? Te, non alium. Te, inquam, Tullianis illa repræsentat coloribus, tanquam veri Oratoris compertissimam Ideam. Quod illa asserit, Tu probatissimum facis. Qualem enim, ex Tullii Fabiiq; sanctionibus, perfectum fingimus Oratorem: talem Te Poloniæ exhibes, talem Orbi erudito: secuturisq; ætatibus, immortale, ex Te, porrigis Exemplum, summæ fortunæ, pari cum eruditione conjunctissimæ; summæ eruditionis, pari cum laude eloquentiæ. Atq; ita, priùs Dissertationi meæ propugnaculo fuisti, antequam illa, vel subire vultum, vel ambire Patrocinium Tuum poterat: ut justo titulo, dum Tibi illam vectigalem facio; non prensare Arcem præsidii videar, sed agnoscere profiteriq;. Verùm eo magis nomine impetrabilis es, COMES *Illustrissime; ut ab obtrectationis invidia protegas humile opus, quia humile est. Obviis enim injuriis patent, quæ parva, quæ reptantia sunt, nisi Magnorum susceptione foveantur, ut innoxia evadant. Quòdsi Regii Oratoris auctoritate suffulta, tenui conclusa nucleo, vera Eloquentia, Tui favoris commendationem nanciscitur; jam illa nec mucrones censorios, nec solem & publicum pertimescet. Non detrectabit quin etiam, in Jus & æmulationem de palma venire, Te Judice, qui & nativâ oris facundiâ, & quâ fungeris, Arbitrii dispensatione, silentium obstrigillatoribus indicere valeas. Quamobrem, avidus Tuæ Benevolentiæ Libellus, & Auctor,* MAGNO CANCELLARIO *Supplex accidit*

Posnaniæ 19. Octobris
1748.

EXCELLENTIÆ TUÆ

devotissimus

Adamus Malczewski
Societatis JESU.

APPROBATIO

Datur facultas imprimendi.

JOSEPHUS *de Werbno* PAWŁOWSKI,
Epiſcopus Niochenſis, Officialis Generalis Poſnanienſis.
mpp:

Neminem nomino. Quarè, iraſci mihi nemo poterit, niſi, qui antè, de ſe voluerit confiteri.
Cicero pro Lege Manilia.

DE VERA ELOQUENTIA.

DISCEPTATIO.

SÆculum agimus, Lector Erudite, ut omnis literaturæ ſtudiis perpolitiſſimum; ita in ferendis de Eloquentia politiore arbitriis, ſcrupuloſum nimis atq; acriter exquiſitum. Ad Criticorum Tribunal citantur Oratores, quorum nomen & fama orbem pervagata, videbatur longè & altiſſimè ſupra invidiam eminuiſſe: cenſoriis virgis crudeliter vapulant triumphales ac laureati Viri: & propè ipſum illud *non hominis ſed Eloquentiæ Nomen:* Tullium eloquor, tali à Quintiliano inſignitum præconio. (*a*) Quid verò eſt, quod Eloquentiam in pejus notabilem, criminationibus objicit? Favete lingvis! Lingva Ciceronis emortua comploratur.

Deflendus Cicero eſt, Latiæq; ſilentia lingvæ!
Sextilius.

Equidem, ſi de puritate proprietateq; verborum Latinorum agitur; Grammaticis à profeſſione ſua lapſis, dica primùm intentanda erat. Sic enim illos officii admonet Quintilianus. *Inſtituere ætates nondum Rhetorem capientes, ut narrare ſermone puro, nihilq; ſe ſupra modum extollente, condiſcant, Grammaticorum profeſſio eſt.* (*b*) Nam Eloquentia, ut certæ cuidam genti & lingvæ alligata non eſt, ſed in ore cujuſcunq; demum nationis, æquè ſui ſimilis clareſcit, fulgurat,

(*a*) L. 10. c. 1. (*b*) Lib. 1. c. 9. de Offic. Gram.

gurat, & dominatur; ita virtutem, excellentiam, vim quandam ſuperiorem continet, quæ ultra verba aſſurgit: ut, ſi verum audire volumus, Ciceronis ſententiæ ſucclamandum ſit. *Nemo unquam Oratorem, quòd Latinè loqueretur, admiratus eſt.* (c) Alterum Eloquentiæ convicium dicitur, quòd ab habitu naturæ, Rhetorica diſtet Elocutio. Naturanè artem, an ars reconcinnat naturam? Artes ingenuæ ſunt, quæ naturam perpoliunt, perficiunt, perornant, & conſummant. Quantùm igitur artis concinnitudinem, à natura diſtingui diſcrepareq; neceſſe eſt; tantùm artificioſi ſermonis cultum differre diſcerniq; à communi, ſimplici, naturali Oratione. Altos præterea ſpiritus, elatumq; ſupercilium appingunt Oratoribus. Ad vulgatiſſimam pedeſtris, depreſſæ, & obviæ dictionis conſvetudinem ſe dejiciant, non æmulamur. Nimiis verbonum floſculis & phaleris, teneram luxuriare dictionis laſciviam objectant. Perſtringit fortè oculos, excuratus & teres periodorum ambitus, figurarum varietas, acuminum lepos, crebra translationum lumina; rerum dives nec indotata amplificationum profluentia: verborum ſententiarumq; copiâ offenduntur. Jejunitatem itaq; & famem (quod Cicero ridet)(d) gracilitatē & inopiam profiteantur, cedimus. Et obtrectationes quidem, qualemcunq; novitatis vultum prætendant, vetulæ ſunt. Cum Eloquentia ſimul nata eſt carpendæ Eloquentiæ libido: nec quidquam odioſum comminiſci poteſt nova dicacitas, quod jam olim ſpretum exploſumq; non fuerit. Naturâ etiam uſuvenire, quòd cenſorius ſtyli naſus nemini præſentiùs officiat, quàm ſibi. Cùm enim in obſervandis vitiis totus defigitur; plerumq; apud ſe non eſt: ideoq; quod nunc improbat reprehenditq;, nunc id ipſum, aliis nominibus, in Cælum effert: dictis ſuis, dicta ſua refellit: ut ad repercutienda crimina, vel ſolæ, ut vocant, Antilogiæ notatæ, abundè ſint.

Mihi

(c) L. 3. de Oratore. (d) Quum obruerentur copiâ ſententiarum atq; verborum; jejunitatem & famem ſe malle, quàm ubertatem & copiam, dicebant *L. 2. Tuſcul.*

Mihi profectò neq; animus ab altercatione abhorrens, geſtit, ut in campum contentionis veniam; neq; ingraveſcens anniſq; infractior ætas, ut depugnem, dat veniam. Quarè, ab omni oppoſitione deſiſto, ab incurſu & petitione abſtineo: habilioribus lacertis vindicias ſumendas relinquo.

Non exile tamen operæ pretium facturum me, cùm Reipublicæ, tùm rei literariæ exiſtimo, ſi literis conſignavero, excudamq; aliquid de celebri quadam diſceptatione, quæ, me præſente, in quodam ſplendidiſſimo Optimatûm ac Nobilium Virorum conſeſſu, graviùs exagitata eſt: meq; planè inſperantem, nihilq; tale præſumentem, acri dimicatione preſſit ac exercuit. Non incurioſam rei narrationem, Erudite Lector, citra tædium accipies: prolixiori fortè ſermonis itinere proferendam; id agam tamen, ut neq; expoſitio cuiquam faſtidium allatura ſit; neq; mora fatigationem.

§ 1. Polonis cùm innata morum comitas, civiliſſimaq; conſvetudo eſt; tum officioſæ hoſpitalitatis cura ſingularis. Sumptuoſæ frequentiſſimæq; Procerum juxtà, ac Nobilitatis menſæ inſtruuntur, ad humanitatem ſplendidè, ad lautitias exquiſitè. Verùm, quod præ omnibus ferculis jucundiores commendat ejuſmodi accubitus, ſunt ſermonum condimenta. Perrarò enim admittuntur paraſiti, arriſores, qui ridiculâ ſcurrilitate delicias convivis faciant. Urbanæ facetiæ, ſaleſq; liberales, poſitâ ſeveritate, jaciuntur; animoſq; ad hilaritatem traducunt tenero acumine. Præcipuè tamen diætam ſibi vendicant Quæſtiones curioſæ, doctæ, politicæ, perdifficiles, atq; ex abdito ſcientiarum fundo petitæ. Et diſcutienda quidem problemata paſſim proponunt ipſi Magnates. Viros verò eruditionis opinione inſignes, ad reſponſionem provocant. Eâ gratiâ, quicunq; ingenio certare prompti, qui omnibus Muſis innutriti eſſe creduntur, hos creberrimæ invitant cænationes:

non

non ut gulæ vinoq; indulgeant; ſed ut doctiſſima quæq; copiosè diſſerant, argutè reſolvant difficillima.

Talis epuli honorem, cùm mihi nec excuſare, nec, citra exiſtimationis jacturam, ſubterfugere licuit; conſtitueram non improvidus adire. Sed, cùm plurima commentandi capita præcogito, & mecum retracto; nihil minùs prædivinare animus potuit, quàm Theſim de Eloquentiæ vitiis ventilandam. Commodè tamen accidit, quòd non multis antè diebus, cùm Pallavicini Vindicationes per otium evolverem; ſimul Inſtitutiones Oratorias Fabii Quintiliani, Tulliiq; de Oratore Dialogum, non obiter inſpexi. Sederunt hæc ſinu memoriæ tenaciùs, quàm putabam.

§ 2. Ut ergò, in Corona lectiſſimorum hoſpitum, ſedendi ordo dictatus eſt; diſcubimus, prægustata promulſis, captatæ dapes, primaq; fames placata; illico primæ amplitudinis Perſona, cùm principalibus in Republica geſtis muneribus, tum ævo grandior, ſermonem injicit de imminuta Eloquentiæ dignitate. Multa in laudem priſcæ facundiæ, multa de Proavorum claritate, judicio, nitore, pondere dictionis, in medium attulit: illos aurum fuiſſe locutos; hâc verò, quam vivimus, ætate, affirmavit Minervam luteâ coli: immo neq; hanc; ſed, quæ Præſidi bonarum artium numini appingitur, noctuam dixit adorari.

§ 3. Auctoritas Viri eminentis, cunctorum ora in ſilentium compoſuit. Harpocrati Sacra facere videbantur omnes, meq; unum reſpiciebant. Nutu pro imperii ſigno accepto, datâq; præmeditationi brevi morâ, ſic orſus ſum. Curro in tuam ſententiam, Principum Sapientiſſime. Quis enim perſpicaciſſimis oraculis tuis inficias unquam ire præſumpſerit, niſi temerarius? Tecum planè mihi, Vir Celſiſſime, eſt, ſemperq; erit eadem mens & opinio. Fuit quondam, fuit Oratorum ætas illa aurea; cùm Xenophontis voce *Muſæ quaſi loqui: in ejus labris ſediſſe quandam perſvadendi*

dendi deam; ſermonem ipſæ finxiſſe Gratiæ videbantur. (e) Cùm Platonis ore, Jovem ipſum locuturum fuiſſe, decantatum eſt; atq; ad vagientis cunabula convolâſſe apes, quæ tale Eloquentiæ nectar elaborarûnt, ut lingvæ, Divinitatem quandam tribuerint. Erat ille *in diverſo Orationis genere nitidus & comptus, atq; omnes dicendi veneres ſectatus* Iſocrates (f) *cujus è ludo, tanquam ex equo Trojano* (ait Cicero) (g) *innumeri Principes exierunt.* Neq; oblivione ſepelienda erit, illa Demetrii Phalerei Oratoriæ dignitatis virtus & copia, quæ trecentis ſexaginta æreis ſtatuis, ab Athenienſibus dedicatis, ad immortalitatem conſecrata eſt: (h) honore nondum adhuc juxtà, cum admirabili Viri facundia certante: dum ære Corinthio fuſæ imagines, aurei oris æſtimationi reſpondere non poſſent. Noſtra verò tempeſtate, horum omnium, neq; umbram reperies: adeò ætas hæc, priſcæ illius Oratorum gloriæ (Te præter ævi noſtri Togatum juxtà Sagatumq; Neſtorem) ignara, inops, jejuna eſt. Olim videlicet, olim de Promethei luto, ut homines fingebantur toti aurei, ſic oratores. Sed jam gleba hæc melioris venæ pridem exolevit: Quantumcunq; nunc lutum exercueris; lutum erit. Non exiſtimo tamen Tibi credibile videri, effætam uſque adeò matrem ingeniorum eſſe, ut nobilis metalli minora quædam, parciùs interdum, non projiciat ſemina, quæ ſolertiori culturæ & arti commiſſa, Eloquentiam proferant, ſaltem tolerabilem. In hunc ſenſum, credo, facilè deſcendis.

Hîc ſubſtiti pauliſper, dum ille animum ſuum proderet. Et prodidit, dicens: „Non admodum Tibi contra„venio, neq; aſſentiri vereor, tolerabiles haberi poſſe, no„vos iſtos, & quaſi muſteos Oratores. Sed quid hoc con„fert ad laudem & palmam præcariſſimæ Eloquentiæ? quid „illos juvat vel ornat talis appellatio? egregium enimve„rò Oratorem, vix tolerabilem! Intuli ego: Eloquen-

 tiam,

(e) Quint. l. 10. c. 1. (f) Quint. ibidem. (g) in Orato: (h) Plutar.

tiam, quæ id temporis prævalet, si tolerabilem esse libens admittis? æmulam esse, vel comparem, necesse est, approbes illi seculo, quo Cicero floruit. Ait enim Ille: *BONI PERDIU NULLI; VIX AUTEM SINGULIS ÆTATIBUS, SINGULI TOLERABILES ORATORES INVENIUNTUR.* (*i*) Adeò jam tunc, melioris monetæ Oratorum sterile solum fuit! Quos verò ille Oratores tolerabiles intelligit? Se nimirum, atq; alios non ex toto aureos, nec omnibus numeris absolutos, nec omnis censuræ vitiiq; expertes. Nam, ex Tullii, Fabiiq; sententia, qui ad summam perfectionis in eloquendo pervenerit, nulla usquè ætas vidit, nulla visura est. *Quos maximos adhuc novimus Otores, nemo inventus est, in quo nihil aut desideretur, aut reprehendatur.* ait Fabius Quintilianus l. 10. c. 2. Cicero verò mirabundus contatur. *Quid est, cur plures in aliis artibus, quàm in dicendo, admirabiles exstitissent?* Admirabilem enim in dicendo perhibet bonum quemlibet perfectumq; Oratorem. Sic autem concludit: *Nihil in hominum genere rarius perfecto Oratore inveniri potest. Quæ enim in aliis artibus vel mediocria singula probantur; ea nisi omnia summa sint in Oratore; probari non possunt.* (*k*) Sed quid tandem dat consilii? *Pulchrum,* ait, *honestumq; est, in secundis tertiisq; consistere.* (*l*) Ut enim nummorum partim æris, partim argenti, partim etiam nonnihil auri signati copia, bene cupiditatem permulcet; sic oratio locupletissima incedit, quamvis non tota auro sordida.

Si ergo Eloquentiam nostri seculi, non luteam, neq; ferream, sed æris, argentiq; prædivitem, neq; auri penitus inopem ostendero; si non falsam, non spuriam, sed legitimè veram, veroq; Oratori apprimè consentaneam, atq; adeò à Rationibus Reipublicæ non dissonam esse probavero; si à Majorum forma, præceptionibusq; Tullii, Quintiliani, non degenerem demonstravero; næ ego vestris omnium suffragiis Civicam reportabo!

§ 4. Su-

(*i*) in Proæmio Dialogi de Orat. (*k*) Ibidem. (*l*) in Oratore.

§ 4. Susceptionem meam jocabundus excepit alius Convivarum, inferioris subsellii, sed non mediocris notæ judicii, exclamavitq;: „Difficilè onus assumpsisti! non æ„què sustinendum. Vereor ego, ne tantus promissor effi„cias nihil. Centuriari possunt vitia, quibus laboratis „Oratores novitii: quorum plaustra si in te congessero, „multitudine occisus es. Interposui vocem: dic, amabo, quæ majora crimina observâsti? fortè enim criminationum talis est consensio, ut, si unam jugulavero; internecione casuræ sint reliquæ. „Ut non te paulatim discruciē, inquit, „effundo omnia. Genus Eloquentiæ, quod hac tempestate „invaluit, imprimis novum est. Est præterea tumidum, „obscurum, affectatum, leve, vocularum lusibus & argu„tiis refertum. Talis tu Eloquentiæ Magistros Tullium, „Fabiumq; assignabis? priùs in hac manu nascentur setæ, „quàm hoc perviceris. Non habes, inquam, plura, quæ objicias? Plurima sunt (reposuit) sed his fac satis. Non est mihi laborandum ut satisfaciam, ajo. Nihil enim novum adfers, quod antiquitus, toto seculo jam lapso, objectum dissolutumq; non fuerit. Centum annos nata est hæc accusatio: jamq; edito Vindicationum volumine, olim anno 1649. ab Eminentissimo Sfortia Pallavicino, Romanæ Purpuræ atq; omnium Scientiarum facilè Principe, refutata perspicuè, contrita, explosa, difflata est. (*m*) Atq; hinc argumentum sumere licet, non degenerâsse à pristina dignitate, pretio, splendore, hodiernam Eloquentiam. Si enim in accipiendis sugillationibus par est illi ævo, quo Perpinianus, Bencius, Stephonius, Strada, Petavius, Gallucius, Ferrarius, Causinus, Gvinisius, atq; ipse Pallavicinus, floruerunt Oratores; necesse est honore, excellentiâ, opibus, non esse deteriorem. Insipida enim arbor, à nullo carpitur: aurea poma floresq; conspicui, carptorem plurimum habent. Sed quoniam mihi provinciam respondendi imposuistis; partitione causam expedio. Pri-

(*m*) Has Vindicationes, in sq; §§ contractas, exhibet Parergum Libelli Posnaniæ Anno proximè lapso editi: qui inscribitur: Umbra *Ligatæ*, Præcursio Solutæ Eloquentiæ.

Prima vitio datur *Novitas*. Dico: primas boni Oratoris partes esse, studere novitati. An enim ignoratis primum Oratoris laborem esse Inventionem? Inventio, actio utiq; Inventoris est; quos verò Inventores nominamus? rei videlicet novæ commentatores, qui ingenii peculiari solertia, naturæq; felicitate præditi, ideas quasdam novas mente concipiunt, cogitatione adinveniunt, committunt arti, perficiunt, ac evulgant. Sic horariæ machinæ, pneumaticæ, pyrotechnicæ, opticæ, sexcentarumq; artium parentes, Inventores appellamus. Orator quilibet, primò Inventor est: an ergo hoc nomine laudabitur, nisi novâ singulariq; Inventiunculâ præpolleat? Jam, si Inventionis virtus est, ut singularia, inexpectata, non obvia commoliatur; idem de constructione adinventi operis, idem de exornatione judicium esto. Nova enim & congrua respondere debent novis Ideis. Itaq; quilibet Orator novus erit.

§ 5. Ubi ego hæc protuli, circumspiciebant se mutuò Consessores: tenuit aliquanta Convivium taciturnitas. Tandem idem ille, qui primus disceptandi materiam jecit, meq; aspernari visus est, vocem extulit: ,,Inventionem, ,,partem Oratoris esse, nullus ambigit: sed hæc in eo to- ,,ta desudare debet, ut Principúm eloquentiæ normam, & ,,Ideas, imitationi suæ præstituat: ad quas, inventione, ,,dispositione, elocutione, qui proximè accesserit; Orato- ,,ris eximii nomen referet: qui ab his discesserit; ingenii de- ,,liratione insolens est. Hìc ego abrupto dicendi genere usus sum. *O Imitatores, servum pecus!* ajebat Horatius. An tales Imitatores optatis, quales perstringit Quintilianus? *Dum quidlibet illud frigidum, atq; inane extulerunt, antiquis pares se credebant.* (*n*) Quid magìs ad hominem accedit, quàm Simius? quid verò etiam in ipsa imitatione magìs deforme, ac ridiculum? Simius eximiè simium agit; sed tamen hominem æmulatur lepidissimè. Adeò, quæ naturâ discrepant, nullâ parilitate conferri possunt. An verò vos ali-

(*n*) L. 10. c. 2.

aliquem hominem invenietis, cujus bona ingenii, dos, natura & vis, à quibusvis aliis non dissentiant? Talem ergo, qui se ad alienum propositum effingere totum studuerit, neq; se ad suum genium accommodaverit, perfectum absolutumq; Oratorem fore creditis? *Si nihil de indole animi sui præseferet Orator?* Simium vocabit Cicero: (*o*) *Si vultu sermonis, seipsum, quasi penicillo elucubraverit?* Orator novus erit. Nolo mihi credatis, Quintiliano fidem habete. *Turpè est contentum esse id consequi, quod imiteris: nil crescit sola imitatione: quidquid alteri simile est; minus est illo, ut umbra corpore, imago facie: Omnis imitatio ficta est; iis verò, quæ in exemplum assumimus, subest natura & vera vis. Cùm ergo veteres, plurima in posteros tradiderint; à nobis cur nefas est reperire aliquid, quod antea non fuerit? An pictoribus illis similes erimus, qui solùm describere tabulas mensuris, ac lineis sciunt?* (*p*) Considerate obsecro, Proceres, an Romanus iste Præceptor non eò contendat, quò Manilius Pöeta: (*q*)

Nostra loquar; nulli Vatum debebimus orsa:
Nec furtum, sed opus veniet.

Non diffiteor ego imitationem commendatissimam ab omnibus Eloquentiæ Magistris esse, maximèq; inculcari, tanquam principale adjumentum ad consequendam laudem boni Oratoris; verùm hæc ipsa imitatio tale aliquid in nobis effingere debet, ad quod hortatrix est, nec præstat ipsa. Quid tale sit? prodidit Pöeta.

Victurus genium debet habere liber.
Martialis.

§. 6 Allatâ mentione genii, exterritus quidam leviter literis tinctus, sciscitatur. ,,Quos verò tu mihi genios ,,adducis Eloquētiæ præstites? Dic, boni an mali sint? ego enim ,,mali genii nec meminisse, sine, horrore, possum. Leniter hominem arridens, dixi: si malus Orator es? malum genium habes. Quis verò sit bonus Oratoris genius? ex

Quin-

(*o*) Hic simiolus, me, in quem inveheretur, delegerat. Cic. Epist: 96.
(*p*) L. 10. c. 2. (*q*) Astron: l. 2.

Quintiliano jam diſcere potuiſti. *Subeſt natura, & vera vis iis, quæ in exemplum aſſumimus.* Naturam dicit, non eam, quâ omnis homo Animal ratione præditum eſt; quæ animi ſui ſenſa ingenuè explicare nata eſt; Sed dotes à natura conceſſas, habitudinemq; animi, cuivis ſingularem, & diverſam in ſingulis. Nempe, ut cujuſvis hominis oris ductus, & conformatio, ſingularis, & nova eſt; diciturq; ſpecies; ita ingenii temperatio, fax, vigor, & forma, quæ cum illo naſcitur ac interit, animæ quidam calor, ſangvis, natura, vis, & genius eſt. Totidem ergo erunt Inventiones & formæ eloquii; quot hominum Ingenia oriuntur, & occidunt. Iterum oro, fidem mihi abrogate, Ciceroni concedite: *Innumerabiles ſunt dicendi formæ, Specie diſpares, genere laudabiles.* (r) Si innumerabiles? tot igitur novæ, quot ora conſurgunt hominum, & Ingenia. Quintilianum etiã in ſuppetias cito. *Suos, plurima dictionis genera, ut auctores, ſic amatores habent: ut, ſi Speciem intueri velis; totidem feré Ingeniorum reperies, quot corporum formas: &, ut muſici, plurima varietate complent nervorum ſpatia; ſic etiam plures eloquentiæ ſunt facies: & omnis (quæ modò recta eſt) habet uſum.* (s) Dum ergo, vel non cognita Veteribus, vel non tractata dictionis argumenta, diverſâ & novâ Inventione, elocutione, charactere, & modo, concinnant hodie nata Ingenia; non propterea conclamatam eſſe credite facundiæ veteris excellentiam, quaſi profligatam & procumbentem.

§. 7. Fabii parentheſim arripuit, qui capiti menſæ vicinior conſederat; dixitq; „Variis quidem dicendi formis „uti poteſt Orator, dummodò rectæ ſint; ſed nova iſta, „quam laudas, facundia, non eſt recta; utpote tumida, ob„ſcura, affectata„.

In reſponſione, perſonam ego præmonitoris ſumpſi. Vide, Illuſtriſſime Domine, ne, quod tumidum exiſtimas, magnificum ſit; quod affectatum, ſublime; quod obſcurum vocas,

(r) L. 3. Dial. (s) L. 12. c. 10.

vocas, ſplendidum dici mereatur. Præcavet enim Plinius: (t) *Opus eſt examine, & librâ: incredibilia ſint hæc & immania? an magnifica, & cæleſtia?* Vide etiam, quod genus eloquentiæ hâc virgâ percutis? Monet enim Fabius: *quod alibi magnificum, alibi tumidum eſt.* (u) Si de genere exornativo, ſeu demonſtrativo ſermo eſt, ut opinor; Fabium Magiſtrum advocemus. Docet enim: *Illud genus Oſtentationi compoſitum, ſolam petit audientium voluptatem. Quarè, quidquid erit Sententiis populare, verbis nitidum, tranſlationibus magnificum, figuris jucundum, compoſitione elaboratum, velut INSTITOR quidam ELOQUENTIÆ, intuendum, pertractandumq; dabit Orator.* (v) Et Lib. 12. cap: 10. idem repetit: *Delectandi modus tranſlationibus crebrior, ſententiis amænus, velut amnis quidam eſt, virentibus utrinq; ſylvis inumbratus.* Amnem inumbratum, non apertæ nimis nec ſatis vel clareſcentis, vel deplanatæ dictionis opacitatem intelligat, nec ne? non diſputo, Vos judicate. Affectationem, quæ ſatis *Inſtitoris* nomine ſignificatur, quæſitæq; magnificentiæ ancilla, oſtentationis & pompæ ſoror eſt, prætereo. Iſtud urgeo: quid eſt, quæſo, tale, quod admodùm turgidam & inſolentem reddit facundiam? an ſupra modum ſe tollens oratio? utpote à natura ingenuè ſua ſenſa depromente, difformis? *Quid? non ſupra modum elatus eſt Marcus Tullius?* exclamat Quintilianus (x) Quantum verò præmium conſecuta eſt illa Ciceronis ſupra modum inſolens elatio, diſcamus à Fabio. Ait ille, (y) *Non fortibus modò, ſed fulgentibus armis præliatus eſt, in cauſâ Cornelii, Cicero: qui non aſſecutus eſſet tantum: uſitatè, latinè, perſpicuè, utiliter dicendo, ut Populus Romanus acclamatione & plauſu, admirationem confiteretur. Sublimitas, magnificentia, nitor, & auctoritas expreſſit illum fragorem: rectèq; Cicero, his ipſis ad Brutum verbis ſcripſit: ELOQUENTIAM, QUÆ ADMIRATIONEM NON HABET, NULLAM JUDICO.*

(t) L. 9. Epiſt 26. (u) L. 8. c. 3. (v) Ibidem. (x) L. 12. c. 10. (y) L. 8. c. 3.

Atq; hic est fructus, præmiumq; & gloria ampullatæ, ut vobis videtur; ut Quintiliano perplacet, admirabilis & magnificæ Eloquentiæ: quâ, popularem acclamationem Tullius obtinuit. Altius hæc aliquid ab Oratore postulat, quàm *usitatè, latinè, perspicuè, utiliter loqui*; ergo altius & præclarius aliquid, quàm vocibus verè latinis, clarè, non tumidè, non obscurè, non leviter, non affectatè dicere: altius, quàm ad quod significandum instituta sunt, nec aliud sonantia verba: altius & luculentius aliquid, quàm tantùm Naturæ, Animi sui sensa ingenuè explicare volentis, propositum. Quid autem istud est tam excelsum, tam magnificum, tam augustum, tam divinum? quod in Auditoribus admirationes, acclamationes, fragoremq; elicit? Si non emendatissima, minimèq; spuria, minimè inquinata Latinitas; si non humillima depressæ dictionis planitudo & perspicuitas; si non ad quotidianum usitatum naturalemq; loquendi modum lingvæ conformatio? Quid tandem aliud? Audite Tullium: *Motus Animorum inflammare, vel extingvere, hoc unum in Oratione dominatur.* (z) Iterum audite Tullium: *Qui eos, qui audiunt, quocunq; incubuerit, possit impellere; hunc Deum, ut ita dicam, inter homines, putant.* (a) Talem Eloquentiam, quis non sublimes habere spiritus, quis non vehementem, non supra modum elatam esse dixerit? Quis verò hanc arrogantiæ, tumoris, inflationisq; prædamnaverit? & non potiùs magnificam, divinam, & admirabilem suspexerit? Nimirum, *quod alibi tumidum, alibi magnificum est.* Quòdsi in severioribus Rostris, admirabilis eloquentia, cum laude quæritur, neq; tumida est; quid in Ostentatione? ubi INSTITORIS ELOQUENTIÆ partes agendæ sunt, & omnes ingenii, ac Artis opes expromendæ. Certè Institor, si nobiliores gemmas, si Purpuram, si peregrinas raritates, si superbas merces venum exponit, ostentatq; ubi talium rerum curiosum & cupidum emptorem forumq; nanciscitur; nemo illi ostentationem vitio vertit, nemo propterea turgescentis animi notam allinit. Sic institor Eloquentiæ, etsi totam oratoriæ supellectilis gazam, in ornamenta sermonis contulerit; censuram invisi fastûs non incurrit.

(z) de Orat. L. 1. (a) de Orat. L. 3.

§. 8. Medium sermonem intercepit quidam Convivâ joco mordente facetus. ,,Condonamus tibi, inquit, ulteriorem tumidæ eloquentiæ defensionem. Istud explica: ,,obscuritatem dici posse splendorem vis? ænigma est, solve.

Objectum istud priusquàm retunderem, conjeci oculos in prospicientia de utroq; latere, aulæ conclavia: horum quædam de se subobscura erant; quædam textilibus Flandricis vestita, nonnisi malignam lucem admittebant. Tum ordior: palatium istud, in quo vescimur, non sumptuosum est? non magnificum? non affabre fenestris collustratum? Atqui secclusoria nonnulla opaciora continet: quædam penetralia pleniorem lucem aversantur, dubiam amant: hæc ipsa, quæ fenestris impendent, siparia, nonne aureo filo coruscant? sed ad submovendos solis fulgores, umbramq; advocandam comparata sunt: ideone de magnificentia, splendore, pulchritudineq; sua quidquam amittit augusta hæc ædes? minimùm. Idem de structura orationis intelligite. Claritas equidem, primas in Oratore partes obtinet; sed quòd una, & altera sententia, non protinus manu palpabilis occurrat; quòd interdum perplexior metaphora, vel figura remotior, intertexuerit partem sermonis; non illico noctuas Atticas vobis fingite: hæc enim ornamenta sunt, non tenebræ. Refert siquidem scire, cui loquaris? & quod genus dicendi assumis? Si non plebeias aures pulsat oratio, sed plurimâ scientiâ perpolitas, si in ostentatione versatur; nihil de splendore orationis detrahent inserta quædam ambiguè dicta. Quæ, licèt sensu reconditiora sint, perceptioniq; non obvia; non iniquè tamen lumina orationis vocantur, & plerumq; in ancipiti vim omnem collocant. Confestim enim eruditæ sagacitatis adminiculo, perspicua cognoscuntur. Quis meridianum solis lumen

lumen obscurum existimat? nemo. Sed Asioni atram caliginem incutit? verùm Aquilarum palpebras, insatiabiliter pascit. Caliginosum ergo, falsò equidem, bubones & ululæ opinentur. Atq; talem sermonis opacitatem, neq; penitus ab artificio Rhetorico exclusit Tullius; cùm, in Oratore ad M. Brutum, eloquentiam picturæ comparat: quæ ***alios horrida***, inquit, ***inculta, abdita, & opaca; contrà: alios nitida, læta, collustrata delectat:*** neq; ad acuenda vibrantiora lumina, subterfugiebat haberi subobscurus Ipse. Quàm enim illustre est dictum illud, in Pisonem jactum! sed simul quàm sensu absconditum? ***Obrepsisti ad honores, commendatione fumosarum imaginum: quarum nihil habebas simile, præter Colorem.*** Quid colore isto adumbrare voluit Orator? difficile captu est. Vel oris duntaxat lineamenta, vel animi vultûsq; livorem, vel capitis Pisonii fumos, vel à Majoribus degenerem morum obscuritatem, vel scelerum tenebrionem; vel tandem quidquid dedecebat apertè dicere, voculâ unâ comprehendit. Si suscipitis? majùs aliquid adferam. Quid obscurius esse potest ænigmate? adeò tamen non obtundit lumen Orationis; ut admirabilem fecerit ænigma Tullium. Dixit is, oratione pro Fonteio, in accusatorem Pletorium. ***Pletorius matrem habuit, quæ, dum vixit, ludum aperuit; mortua, magistros habuit.*** Si quid intelligitis? enucleate hoc effatum.

§. 9. Urgere me cæperunt plures: ,,Tu Oedipus esto, ,,tortuosum hoc dictum enoda. Respondi. Non est Delius natator venter escæ inanis: Asiaticam Vobis; mihi Tantali cænam indixistis: quidquid ex cibis ori admovere volo, injecta mox quæstio, bolum aufert: oculis gulosus, palato aridus sum. Fatigâstis me satìs: jam ego provocationibus meis, vos vicissim fatigabo. Docete, quæso, quid adeò confragosam reddit Orationem? An troporum frequentia? metaphoræ splendidiores? figuræ & sententiæ vibrantiores? sensus sublimes? arguti? pathetici? allegorici? hyperbolici? an

ingenii acumen & vis, supra vulgi Minervam porrectior? atq; ut ait Seneca, ad dignitatem rerum exurgens? At enim, his coloribus destitutam Orationem, licèt alius longè sit character forensis Rhetoricæ, Cicero ***humilem & obscuram*** appellat; ***trivialem*** Svetonius: ***pedestrem & cyclicam*** Horatius: ***depressam, obviam, & expositam*** Plinius: ***proletariam*** Plautus: ***planipedem*** Quintilianus: ***calcatam gregalemq;*** Seneca. Concludite igitur O proceres! non Sphinge abstrusiorem dici posse Eloquentiam, quæ pluribus gemmis translucida, pluribus corusca luminibus est; sed potiùs, omnis magnificentiæ, sublimitatis, splendoris, lepôris, argutiæ exsortem facundiam, obscuram vocari debere statuite, ut genus stemmatum inops, obscurum vocamus.

§. 10. Perargutum Viri festivi, qui mecum dimicabat, ingenium, inducias, & otium vescendi mihi concessit. Ut enim erat urbanitate limatus, atq; omni dicendi lepôre affluens; intulit sermonem, themate percuriosum, & amænum, eumq; plurimo Poëtarum sale temperavit. Ex Martiali, Ovidio, Kochanovio, non parcè, nec timidè jocos jaciebat: nec deerat Oveni procacitas. Tandem paterâ meri plenâ, me poscit ad epotandum. Invitationi, quâ potui modestiâ, quâ cunctatione, restiti, dicens: Hanc triremē, Perillustris Domine, aliò verte; non enim didici tam portentosas Charybdes enavigare. Scio Vestra hæc Cymbia naufragiis esse infamia: caveo tempestatem, cui, sicco in littore, statio securissima est. Noluit ille mihi esse ultrà importunus: sed tali allocutione iterum me in aciem evocavit. ,,Paradoxum, inquit, illud, de Oratione ex abstru- ,,sioribus etiam, neq; adeò perspicuis sensibus, nobiliùs cla- ,,rescente, ita dilucidè exposuisti; ut, si Solem, quem cer- ,,nimus, non habere luminis formam, asserere velles; sed ,,ex Leucippi, atq; Democriti obscurissimis atomis coalu- ,,isse; neq; aliud quidpiam radios solis esse, nisi subtilissi- ,,mas umbrarum lineas, fluitantibus corpusculis micantes; ,,ex-

,,extorqueres assensum, approbationemq; cunctorum. Non ,,satìs tamen, ab inflati styli superbia vindicabis nostratis ,,ævi facundiam, nisi ab omni Pòëtarum commercio, lon-,,gè dissociaveris Oratores. Neq; enim negare potes, ho-,,diernam Rhetoricen, personatam, atq; si dicere fas est, ,,entheatam esse. Enthusiasmis, & fictione ut plurimum ,,laborat, nescioq; cujus Pòëtici furoris insaniæ, non teme-,,re insimulatur.

Ad hæc ego. Vestra, Perillustris Domine, cultissima, quam audivimus modò, sermocinatio, solutæ orationis characterem præse-tulit; soluta certè, etiam ultra dignitatis limites discincta fuit. Ad quid ergo tot Pòëtarum acumina in hanc irrepserunt? Fortè comitatis, lepôrisq; gratiâ; lepos igitur, & comitas, à Pòëtis derivata, jam, te Auctore, non devenustat orationem. Sed entheum, furoremq; objecisti? Vereor ego, ne tu Ciceroni spiritum furoris Poëtici velis appingere. Ubinam locorum? quærit. Ubi? dico: primâ in Catilinam Oratione *Quousq; tandem abutere, Catilina, patientiâ nostrâ? Quamdiu nos furor iste tuus eludet? Quem in finem sese effrenata jactabit audacia? Nihilne te nocturnum præsidium Palatii? nihil Urbis vigiliæ? nihil timor populi? nihil hic munitissimus habendi Senatûs locus? nihil horum ora vultusq; moverunt?*

Nullum ego hìc entheum agnosco, inquit. Non agnoscis? inquam. Ostendo extemporanei Carminis imitatione.

Quò tandem nostrâ patientiâ abuteris usque?
Quò tuus iste furor, quò nos audacia ludet?
Quem sese in finem tanta effrenatio jactat?
**Sica cruenta Patrûm. Nil te, Catilina, pavore*
Plebs percussa? nihil Palatia septa Maniplis?
Nil Urbis vigilata movet nox perpes in armis?
Nil horum ora Virûm? facies præstricta Senatûs,
Et facies munita loci? &c.

Figuræ,

* Non jam inter latera nostra, sica illa versabitur. *Cic. in Catilinam.*

Figuræ, Verba, sensus, impetus, & spiritus vehementior, non Ciceronis est? Et non Pòëticus? Hoc itaq; in comperto habe: plurimas ligati Sermonis gratias in Oratoribus; plurimas solutæ Orationis Virtutes & decora, in Pòëtis reperiri, & non inconcinnè misceri. Dicit enim Cicero. *Finitimus est Oratori Pòëta: multis ornandi generibus socius, ac penè par.* (*b*) Idcirco, nullo furore desipit Orator, dum à Pòëtis egregiè tractatam aliquam thesim, vel sententiam, vel metaphoram, vel emphasim, vel figuram, vel periphrasim, in prosam vertit; aut non multùm absimili à Poëtis motu, per Hypotyposim, dat non viventibus sensum, spiritum, vocem. Ita Cicero lapides animavit. *Parietes hujus Curiæ, tibi gratias agere gestiunt:* (*c*) Et virgis ac securibus erubescentiam affinxit: *Consulis indignitatem Fasces erubescunt.* Ita & Plinius fingit in ingressu Trajani in Urbem: *Laborare tecta; ægros quasi ad salutem, sanitatemq; prorepere; alios satìs se vixisse; alios nunc magìs esse vivendum, prædicare; matres fæcunditatis voluptate gestire.* Non Ovidium solutum loqui putas? Quòdsi Quintilianum in meas partes accersero? triumphum mihi cedes, tuâq; manu, lauream Capiti impones. Dicit is. (*d*) *In movendo, Orator, & defunctos excitabit; & Patria exclamabit, aliquemq; alloquetur: & vi superlationum se eriget: & Deos ipsos in congressum suum, sermonemq; deducet.* Cunctaq; hæc Ciceronis exemplis illustrat. *Vos Albani luci! Vos Albanorum obrutæ Aræ! &c.* Non idem faciunt afflati entheo Pòëtæ?

Parum est, quod attuli. Pòëtas, Oratorum Principes exstitisse; Oratores verò Pòëtarum spiritu imbutos, & quasi animatos debere esse, Fabius demonstrat. Quid enim de Homero judicat? *Homerus omnibus Eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit: copiâ mirabilis: Oratoriâ virtute eminentissimus.* Quid verò de Platonis prosa oratione? *Quis dubitet,* inquit, *Platonem esse eloquendi facultate Divinâ quâdam & HOMERICA præcipuum? Ut mihi videatur non hominis ingenii,*

C sed

(*b*) L. 1. Dial. de Oratore. (*c*) Pro M. Marcel. ad Cæsarem.
(*d*) L. 12. c. 10.

sed quodam Delphico Oraculo instinctus (*e*) Quid sentit de Demosthene? *Demosthenes, nonne omnes sublimitate, vi, impetu superavit? non insurgit locis? non translationibus nitet? non oratione fictâ dat carentibus vocem? satisq; manifestè docet præceptorem suum Platonem fuisse, plerumq; instinctis Divino spiritu Vatibus comparandum.* (*f*) Quid tandem de Historicis statuit? *Historia, quodam molli jucundoq; succo, proxima Poëtis, & quodammodo Carmen solutum est. Ad ingenii famam componitur; ideoq; & verbis liberioribus, & remotioribus figuris tædium evitat.* (*g*) Cùm ergo totius solutæ Eloquentiæ partes omnes, Poëtis exemplum & ortum debeant; cùm nobilissimi antiquæ Eloquentiæ Principes, Plato & Demosthenes, ideo tales prædicantur, quòd Divino spiritu afflatis Vatibus comparari meruerint; quod tandem scelus infandum erit, si Orator in observatione Poëtarum sagacissimus, illorum singularia decora, motus, affectus, splendorem; sublimitatemq; in suum colorem traxerit, consimiliq; quasi spiritu imbuerit sermonem? Istud enimverò est, quod Idem Romanus Præceptor svadet L. 10. c. 1mo, & 5to. Plurimum conferre Oratoribus, Poëtarum lectionem. *Ab his enim*, inquit, *& in rebus spiritus. & in affectibus motus omnis, & in verbis sublimitas, & in persona decor petitur: & attrita Ingenia, optimè talium rerum blanditiâ reparantur ------ forensibusq; exercitatos, reficit hæc velut sagina dicendi.* Qui reficiat? cùm, ex tali sagina, si aliquantulum Orator, vel Historicus, in suum sanguinem converterit; subito furore capitis agitabitur? Non furor est, sed decor, & vigor; sed spiritus, sed rectè cogitata, sed sublimitas & energia, quam Oratores trahunt ex Poëtis, atq; orationis torno, affabre, tanquam gemmas inserunt.

Quintiliani Auctoritati intercessit quidam, mento sylvescente ac intonso hispidus, vultuosus, & quasi unus ex Secta Stoicorum, Vir multæ, ut ferebatur, lectionis, multæ literaturæ. ,,Quid tu Fabium Quintilianum tantoperè ,,jactas? deteriore seculo ille emersit, multùm jam à pri- ,,stino suo splendore, in tumorem pravum & obscurum de- ,,clinante Eloquentiâ: nos verò ad ætatis aureæ limpidissi- ,,mos fontes appellamus. Pugnavi ego pro Fabio. Fabius, qui sub Domitiano floruit, tibi non sapit? qui primus omnium, Eloquentiæ ludum Romæ aperuit? cui primo, grande ex ærario publico minerval, Cæsarisq; nepotum institutio attributa est, è cujus disciplina, clarissimus ille Oratorum Plinius Secundus prodiit? qui in Rhetoricis, Tullio per omnia consentit, & vestigia semper adorat? Quid à me requiritis plùs? Domini mei. Fortè ut ego mortuum Ciceronem ab Inferis evocatum, in vestrûm omnium conspectum adducam? Faciam id non invitus, quod Rhetoribus non insolens est. Concedite forum: consurgit, properat, venit. Dic nobis Marce Tulli, quid tu de prodigiosa virtute Oratorum, olim ad Trebatium stylo exarâsti? Ore favete omnes. Ipse dicit. *Oratoribus concessum est, ut muta etiam loquantur: ut mortui ab Inferis excitentur: ut aliquid, quod fieri nullo modo possit, augendæ rei gratiâ, vel minuendæ, dicatur: & multa mirabilia alia.* (*h*) Agite nunc, Viri Doctissimi, pensate verba: atq; vel hoc unum bene notate: *Et multa mirabilia alia*! Et jam Entheum Oratoribus in magnis criminibus objectate.

(*e*) Instit: l. 10. c. 1. (*f*) L. 12. c. 10. (*g*) L. 10. c. 1.

§. 11. Nondum ad calcem venerat mea dictio, Cursor armillatus apparuit: fascemq; epistolarum bene magnum apportans, hospitalissimo coram rege convivii, sive cœnæ præbitore, jecit in mensam. Rumusculos continebant literæ: narrabatur de *Augustissimi Cæsaris Sacratissima Majestate*, de Rege *Christianissimo, Catholicissimo*: Legebantur compellationes honorificæ: *Eminentia Sua, Sua Celsitudo, Illustrissima Dominatio Vestra.* Displicuit talis usurpatio verborum veluti superba & insolens, nescio cujus nominis imi subsellii Viro: Clamavit, abroganda esse adventitia hæc latinitatis inqui-

(*h*) in Topicis.

inquinamenta: in deferendis honoribus, jurandum esse in verba Ciceronis: *Si vales, bene est, ego quidem valeo.* Nullus hospitum, ullo responso, immò, nec verbo hominem dignatus est. Ego verò. Vide Domine, omnes istos tantæ sapientiæ Viros, habes tibi consentientes, nec ego refragor: Sed si tantum religionis antiquo mori tribuis; auctor sum, ut cùm officii causâ, Magnates, literâ, vel coràm conveneris; ita scribas, ita loquare: *Ego REVERENTIÆ VESTRÆ sic semper inserviam, non ut me Consulem, sed Candidatum Consulatûs putem.* (*i*) Tanquam enim redivivum Plinium, amplexabitur te ætas nostra: his enim verbis ille ad Trajanum Cæsarem peroravit. Vix loqui desii, ita magnus risus consecutus est, acsi Sardoam herbam edissent omnes. Ille verò quasi Bacchi Sacerdos, aîsâ squillâ rubicundior constitit.

§. 12. Relatio rerum per Europam, recentissimè gestarum, curiosas omnium aures, diu suspensas habuit. Nunciabatur Ostendæ à Gallis obsidio, deditioq;: ab Edvardo Stuart, Coronæ Angliæ competitore, occupatum armis Edimburgum; insulam Corsicæ, Anglorum validâ Classe, infestari, & concuti: Genuam, hinc ab Austriaca manu, urgeri machinis; inde navalibus invadi copiis; terrâ & mari hoste circumfundi: variiq; variis in orbis partibus, præliorum eventus. Sed nihil magis in stuporem vertit cunctos, quàm audire, de rebus Poloniæ, non modò arcanissima quæq; & nemini comperta; sed etiam quæ nec in opinionis metum cuiquam venire poterant, ab extraneis perscribi divulgariq; toto cælo à nobis dissitis, quasi illi consultissimi Patriæ nostræ Cives essent; & Cives Patriæ, domi peregrini. Ego interim omni periclitatione perfunctum me esse credidi: cùm repentè unus ex Procerum principalissimis, his me adorsus est. ,,Tu fortè jam receptui canis, laurosq; ,,& triumphos, meditaris? sed nondum prælia ceciderc: ,,fer-

(*i*) Panegyrici ad Trajanum conclusio.

,,fervent supra quàm dici potest acerrimæ in Europâ Re-,,gum belligerantium iræ; neq; tibi pacem concessam esse ,,puta: si desint alii; me tibi adversarium objicio. Quid-,,quid hactenus respondisti, ingeniosa sunt, & fortia: sed ,,tantam, in hyperbolicis adulationibus, potiùs verò men-,,daciis, licentiam, quis vestræ Eloquentiæ laudi tribuat? ,,Hyperbolen magnificam debere esse, non pernego; nun-,,quam tamen à proprietate, & veritate sermonis deviam: ,,secus, in deliria Poëtica degenerabit. Vos verò, non ,,secus, in deliria Poëtica degenerabit. Vos verò, non ,,modò à proprietate sermonis, omniq; veritate; sed etiam ,,à regula rectæ sapientisq; cogitationis, in transversum agi, ,,& abripi in superlationibus, tam clarum est; ut nullum ,,excusationis modum subesse reputem.

Dignitatem ego Personæ præeminentis reveritus, ita præfatus sum. Qualem Socratem Platonemq; Græcia; Crassum & Catonem Roma; talem te in Senatu habet Polonia: dicendi videlicet gravitate, & acumine judicii, longè eminentissimum; ut si Tullius pro sua Domo rem iterum agere vellet; Te, non alium causæ Arbitrum sibi deposceret deligeretq;. Illum ego proinde, Judicio tuo sistam. Sed priùs accusandus est mihi Seneca; qui Ciceronem superlationibus nimis exsultantem, in cælum extulit, dicens: *Illud ingenium, quod solum Populus Romanus par Imperio habuit.* Quid, si hæc audivisset Julius Cæsar? an vaginâ ferrum tenuisset? qui nullum sibi in quavis gloriæ arena vel parem, vel priorem ferre potuit; non bellum Civile iterum movisset, pro rapiēdo Eloquentiæ Principatu? Hunc certè honorem, cùm ipse Cicero L. 3. de Oratore, Cæsari deferre videtur; tum Fabius Quintilianus. *Tanta in eo vis*, inquit, *id acumen, tanta concitatio; ut illum eodem animo dixisse, quo bellavit, appareat: nec alius contra Ciceronem nominaretur.* (*k*) Venit in partem criminis Plinius Orator, qui Trajanum Imperatorem *Optimis meliorem*, quòd non modò nullatenus verosimile; sed nec possibile est, appellavit. Jam Consul ipse Romanus aurem

(*k*) L. 10. c. 1.

aurem postulat. Quantùm ille bellicam Pompeii virtutem, tanquam *divinam & incredibilem*, supra mortalium omnium decantata immortalia gesta, supra Heroum omnium magnitudinem collataverit! *Unus est* (ait) *Cn: Pompeius, qui non modò eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam; sed etiam Antiquitatis memoriam Virtute superavit. Qui extremâ pueritiâ miles fuit; ineunte adolescentia, maximi ipse exercitus imperator, sæpiùs cum hoste conflixit, quàm quisquam cum inimico certavit: plura bella gessit, quàm cæteri legerunt: plures provincias confecit, quam alii concupiverunt. Cujus adolescentia non alienis imperiis, sed suis præceptis; non offensionibus belli, sed victoriis; non stipendiis, sed triumphis deducta. Quid est, quod quisquam aut dignum illo, aut vobis novum, aut cuiquam inauditum possit afferre? Labor in negotiis, fortitudo in periculis, celeritas in conficiendo, consilium in providendo, tanta sunt in hoc uno, quanta in reliquis omnibus imperatoribus, quos aut vidimus, aut audivimus, non fuerunt.* Nihil ergo sunt Scipiones, nihil Paulus Æmilius, nihil Marcellus, qui primus Annibalem vinci posse docuit, nihil Fabius Maximus, qui eundem cunctando vicit, nihil secundus Urbis Parens Camillus, *Romamq; Camillus servando posuit.* (*l*) Nihil deniq; ab orbe condito, triumphatores omnes. Pompeius, Tullii præconio, omnem illorum in pulverem redegit gloriam. Prodeat nunc nescio quis Cato Censorius, atq; aculeatum suum ohe! despumet: *Ohe!* Marce Tulli, *quò tuus te rapit entheus?* Quantùm verò assentari videtur Cæsari? *Domuisti Gentes multitudine innumerabiles, locis infinitas* (*m*) Quid loquitur? Hoccine cogitare, Oratore dignum est? hoc non hyperbolen, sed meram adulationem sapit: hoc manifesta falsitas est. Non habes, Marce Tulli, si Criticorum nationi fides sit, non habes rectas sapientesq; considerationes, ne imprudens impingas. Impegisti! Nunquid enim omnes populos, quos universæ terræ globus continet, subegit Julius Cæsar? falsissimum est; sed nondum etiam omnes gentes effundunt se locis infinitis. An quidquid spatii, quid-

(*l*) Manilius. (*m*) Pro M. Marcello.

quidquid numeri imaginatione comprehendere possumus, occupavit Victor? à tali fictione abhorrebit non hominis tantùm, sed Universi natura. Ut mittam Capuani Præsidis *illud non supercilium, sed pignus Reipublicæ: tantam illam gravitatem in oculo, tantam frontis contractionem, ut illo supercilio Respublica, tanquam Atlante cælum niti videretur:* (*n*) Contra Verrem, quæso, audite insurgentem Tullium. *Hic dolor tantus erat, ut Verres, alter Orcus, venisse Ennam, & non Proserpinam asportâsse, sed ipsam Cererem abripuisse crederetur.* Item: *Versabatur in Sicilia, alter non Dionysius ille, non Phalaris; sed novum quoddam monstrum, ex veteri illa immanitate conflatum. Non enim Charybdim, neq; Scyllam tam infestam, quàm istam, in eodem freto fuisse arbitror, qui multò se pluribus & majoribus canibus succinxerat. Cyclops alter, multò importunior.* Item. *Qui viderent Verrem, Equum Trojanum esse dicerent.* Ex omnibus Siciliæ adjunctis, combinationem circumstantiarum vocant, conflata est ista hyperbole. Quidquid enim fabulæ, quidquid Historiæ de Sicilia memorant, in depingendam Verris immanitatem contulit Orator: Dionysium, Phalarim, Scyllam, Charybdim, Cyclopes, Plutonem, Proserpinam, Cererem, Orcum, & insuper Equum Trojanum. Enceladum, duntaxat, & Briaræum, Ætnæ suppositos, oblivione captus, memorare prætermisit. Hunc ergo Romanæ Parentem Eloquentiæ, à proprietate veritateq; sermonis, à rectæ, sapientisq; cogitationis regula excidisse judicabis? Non ita te ad summam sapientiæ limam perfecta provexit eruditio, ut hæc non penetres. Ego, si per tuam indulgentiam mihi liceat, manifestissimum facere volo: in his, similibusq; aliis Oratorum hyperbolicis exaggerationibus, ne latum quidem ungvem à veritate proprietateq; sermonis, atq; adeò nec à recta sapientiq; cogitatione discedere Eloquentiam.

Et primò quidem, si Naturæ animi sua sensa ingenuè explicare volenti, respondet, obtemperatq; elocutio; quis eam

(*n*) pro Roscio.

eam à rectitudine proprietateq; sermonis censebit delirâsse? Atqui in omni verbi vel sententiæ mutatione, sed maximè hyperbolica, ita rem esse, ut se natura ipsa pandere, ac enucleare velle videatur; docere nos, non dico artis oratoriæ præceptiones; sed illiteratæ quoq; plebis villatica turba poterit. Non satagunt rudes illi magnificè loqui, nec didicerunt; frequenter tamen, neq; sentientes, vel metaphoras promunt; ut, gemmare vites, salire in herbam lætas segetes; vel, si quid insolitum magnitudine, aut numero, aut raritate mirabile, vivâ expressione significare volunt; tantis incrementis, tam ementiente superjectione rem elevant; ut Oratoriæ Superlationis ambitionem superare videantur. Quo id præceptore, quæso, quo magistro? Naturæ ingenuè sua sensa explicare volentis ductu, & ingenio. *Quia naturâ est omnibus augendi res, vel minuendi cupiditas insita: nec quisquam vero contentus est*, inquit Fabius. (o) Id est: nisi explicationem animi sententiæ, ultra fidem auxeris; fidem dictis ægrè obtinendam, persvadere tibi non poteris. Quod ergo naturæ impulsu, ad expingendos, quos de re objecta formamus, genuinos animi sensus, rusticum tyrocinium perdidicit; id, si in artificium laudis, vel vituperii, Orator adhibuerit; à recta sapientiq; cogitatione toto cælo exerrabit? *Si indocta consvetudo tam est artifex; quid ab ipsa tandem Arte postulari putamus?* exclamat Cicero. (p) Sed ex Fabii doctrina, rem luculentiùs pono sub oculos: *Non quidquid non erit proprium, protinus improprii vitio laborabit. Nam translatio, in qua vel maximus est Orationis ornatus, verba non suis rebus accommodat. Quarè, proprietas, non ad nomen, sed ad vim significandi refertur: nec auditu, sed intellectu percipienda est.* ait. (q)

Habes Procerum sagacissime Arbiter, & proprietatem, & veritatem sermonis hyperbolici. Nam, sicut in omni Verbi vel Sententiæ translatione, *impropriè loquimur, propriè intelligimur*; sic in superlatione: & sicut in omni tropo, non quod verba in aures perferunt (quod colorem quendam falsitatis exhibet, ut cùm *prata ridere* dicimus) hoc in animi perceptionem obtruditur; sed quod ad vim significandi refertur, istud intellectu apprehendimus, verissimumq; agnoscimus; ita & in ementiente superjectione. Species enim translationis hyperbole est. Vel ergo omnes tropos, ex eo, quòd aliud verbis, aliud sensu, & significatione ingerunt, necesse est, falsitatis coarguas; vel si nullum, neq; hyperbolen: quæ, à Natura, ad hoc inventa est, ut alicujus rei, quæ dici satìs, quanta est, non potest; ex magnitudine superlationum elucescat recta mensura, imago magnifica, compar emphasis, condigna significatio, pathetica comparatio. *Non enim auditu*, quidquid verba præferunt & sonant; *sed intellectu*, quid ratio taxat & colligit, *percipienda est translatarum sententiarum proprietas.*

(o) L. 8. c. 6. (p) ad M. Brutum. (q) L. 8. c. 2.

§. 13. Silui. Conticescentem excepit, qui se mihi in adversarium obtulerat, aitq; Rectè pro domo tua, in re admodum difficili & ambigua, perorâsti: nec ego à te diffideo. Inductione tam perspicua, captum me, nec invitum habes. Memini enim dixisse Ciceronem: *parium comparatio, nec elationem habet; nec summissionem.* (r) Et ex Quintiliano, jam olim ab adolescentia, memoriæ insculptum habeo. *Mentiri hyperbolen; sed non ita, ut mendacio fallere. Conceditur enim, cùm res excedit modum, ampliùs dicere, quia dici, quantùm est, non potest: meliusq; ultra, quàm citra, stat Oratio; & ignoscitur, quia non affirmamus.* (s) Id est, non quod verba adstruunt; sed aliud, magnum tamen aliquid & insolens designamus. Et tu, Ciceronem, non pridem induxisti: *Oratori concessum esse, ut aliquid*, QUOD FIERI NULLO MODO POSSIT, *augendæ rei gratiâ, dicatur.* Hoc uno ictu, Cicero, omnium capita reprehensorum, unà cum lingvis, amputavit.

§. 14. Epularis accubationis lex postulat, ut conditor cænæ, sumpto majore poculo, pro salute Primarii Convivarum,

(r) Libro Topic: (s) L. 8. c. 6.

varum, scyphum præbibat, singulos deinde ex ordine poscit, & provocat. Bibitur & pro salute Regis, Reipublicæ, Senatûs, Ducum, Procerum, Amicorum. Talis dum ferveret propinatio, dum unusquisq; faustas in acclamationes prorumpit; *annosq; precatur, quot sumit cyathos*, apparuit mira Ingeniorum, facundiæq; cùm diversitas, tum copia. Nemo erat non disertus; sed nemo sine perarguto acumine: rarus, cujus orationis filum non aliqua festiva urbanitate coloraretur. In gratificationibus votisq; fundendis, alii ex notatione Nominis, ex Honorum insignibus stemmatibusq;, alii ex circumstantiis Personæ, loci, temporis, tam scitè rotundèq; compserunt ora faventia; ut omnem ex Alcinoi hortis florem, in venustatem styli traxisse viderentur. Paronomasiæ, contraria, contraposita, similiter cadentia, ductæ ex verborum conflictu argutiæ, ex gentilitiis scutis allegoriæ, acuebant sententiarum vibrans lumen, loquendi concinnitatem mirè commendabant.

Inde orta quæstio est, decerετne Oratorem talis dicendi character? Habuit inimicos, habuit patronos, peringeniosæ amœnitas eloquentiæ. Nonnulli levitatis, insulsitatis, ac vix non insipientiæ damnabant sales Oratorios: alii verò tales sententiarum delicias, ad excellentiorem comitatis Svadæ gratiam referebant. Litigantium opinionum pugnam, ut dirimerem; utraq; pars ad me detulit. ,,Dic, ,,ajebant, quid sentis? qui omnes facundiæ labes excusare; ,,vel palpare pomptus es. Vultu ad deliberationem nonnihil suspenso, digitum intendi ad mensam opiparè instructam. Ista fercula, inquio, non solidum præbent corporibus nutrimentum? immo salubre & robustum. Non præberent verò æquale, missis tot lautitiis? tot cupediis? tot jucundis condimentis? præberent certò. Quò ergo pertinent inspersi dapibus odores aromatici? quò dulciaria? quò mellibus incocti flores? quò turriculæ istæ saccaris oneratæ? quò deniq; coronati rosis calices? Ad sensuum blandimenta, ad oblectamentum gulæ, instructa pompa est. His

ergo

ergo illecebris delibuta cœna sapit? simili verò quasi pabulo tincta Oratio desipiet? Sed dicitis: perquam pueriles, leves, & ridiculas esse illas similium vocum, illas pugnantium, secum commissiones. In summa, annominationes, & antitheta, ex Rostris præcipitare vultis. Facite, me non invito, si non totius Antiquitatis robore vos confregero. Annominatio, paronomasia est. Quid de illa dicit Cicero? *Ex ambiguo dicta, vel argutissima putantur.* (t) Quid Aristoteles? *Translationes maximè probantur, cùm per æquivocationem nomen effertur.* Quid de antithetis? *Est enim hujusmodi suavis dictio: quoniam contraria patent apertè; multò magis, cùm ad se brevì referuntur.* (u) Probat argutias: *Quia nova placent; ideo sententiæ, quæ præter opinionem desinunt, delectant.* Probat idem Stagirita sensus admirabiles. *Inusitatiora sunt adhibenda; hæc enim maximè admiramur: admirabile autem jucundum.* (v) Sed luculentiorem antiquitatis testem statuo Quintilianum docentem. *Magnæ Veteribus curæ fuit, gratiam dicendi, è paribus contrariisq; acquirere. Gorgias & Isocrates in hoc immodici: delectatus est his M. Tullius: & modum adhibuit non ingratæ voluptati.* (x) Jam igitur Tullii delectationes nonnihil degustate. Scribit ad Atticum. *Fuerunt, quos fames magis, quàm fama commoverit.* Scribit ad Curium, de Caninio, septem horarum Consule. *Scito, Caninio Consule, neminem prandisse. Nihil tamen, eo Consule, mali factum est: fuit enim mirificâ vigilantiâ, qui suo toto Consulatu, somnum non viderit.* Ludit in Verbo. *Olim Flamines, nunc Consules sunt Diales.* Dicit in Pisonem, nudum saltatorem. *Ne tum quidem, cùm illum saltatorium versaret orbem, fortunæ rotam pertimescebat.* Dicit contra Chæream. *Idcirco capite semper est raso, ne ullum pilum boni viri habere videatur.* Dicit contra Antonium, *En, cur Magister ejus, ex Oratore, Arator factus est.* (y) Et in Isauricum, vitiligine maculosum. *Miror, quòd pater tuus, homo constantissimus, te nobis varium reliquit.* Jam Verrem, Siciliæ Prætorem, quàm acuto veru percutit & versat! Nunc jus

 Ver-

(t) L. 2. Dial. (u) Rhet: L. 3. c. 11. (v) Rhet: L. 3. c. 2. (x) L 9 c. 3.
(y) Philipp. 3.

Verrinum exagitat: nunc interlita cognominis extrema torquet, dicens: *caudam illam verris, tanquam in luto, esse demersam in litura*: nunc festa Verrea derivat à verrendo; futurumq; dicit, ut Verres omnia verreret: mox Herculi, cujus fanum Verres expilaverat, apro Erymanthio molestiorem fuisse asserit. Tandem Cajum cognominatione gentili Sacerdotem, exsecratur, eò quòd successorem tam nequam Verrem, reliquisset Siciliæ, neq; sacrificâsset. Cùm ergo vel in Ausonio legitis, Consulatus Domitiani *fastidiorum, non fastorum nomine memorandos*; Vel in recentioribus: *multis calamitatem struxit calamus. Famæ aucupes, famis mancupia: Mulier, melle mollior, terræ naufragium, non virago, sed vorago. Vir acutus in pessimis, obtusus in optimis; nec tam pernici, quàm pernicioso ingenio*, & sexcenta similia; non pueriles; sed Tulliani Ingenii sales credite, qui non magìs Eloquentiæ, quàm argutiarum Princeps est. Quòdsi miniatulam ceram interdum nec satìs vitant, nec effugiunt quæsitiores argutiæ? abstergit hanc notam, & à crimine absolvit Cicero dicens. *Impetratum est à consvetudine, ut PECCARE, svavitatis causâ liceat Oratori.* (z)

§. 15. Senex quidam annis conspicuus, canis obsitus, vultu prænubilus, cum anhela tussi, talia verba ejecit. ,,Ego ,,verò has vestras facetias, insipidis salibus perlepidas ut ,,approbem, nunquam inducar. Damnosæ sunt, inutiles; à ,,verâ eloquentiâ & à rationibus Reipublicæ alienissimæ ta- ,,les argutiolæ. Proscribi è Regno debent, ne diutiùs Rem- ,,publicam inficiant. Senii Dignitati, honorem reverenter perhibens, dixi. Optimè senescentium politiorum literarum bono consultum iturus es, Vir Splendidissime. Age, vel me auctore, omnem è scholis eloquentiæ florem, edicto submove: protinus enim amœniora studia maturescent: immo senescent procul dubio. Supplici tantùm libello, artes ingenuæ hoc à te postulant, ut, priusquàm in sangvina-

riam

(z) ad M. Brutum.

riam censuram descendes, Consulem Romanum in Judicii collegam adhibeas. Si quid ille atro calculo prædamnabit; subscribes: Si quid secundùm amœniora Ingenia, pro argutiis decernet; tota mente & voce, cum illo consenties. Et jam, neq; rogatus, dicit sententiam Cicero. *Effugere si velim acutè aut facetè dictorum offensionem; omnis mihi Ingenii fama abjicienda est.* (a) Neq; satìs habuit dixisse; docet insuper *omnino requiri leporem, facetiasq; & eruditionem subtili venustate atq; urbanitate conjunctam. Libandus est* inquit, *ex omni genere urbanitatis, facetiarum quidam lepos, quo tanquam sale perspergatur omnis oratio.* Adjicitq; causam: *Vel, quod ipsa hilaritas benevolentiam conciliat; vel quod admirantur omnes acumen, uno verbo sæpè positum; vel quod ipsum Oratorem politum esse hominem significat, quod eruditum, quod urbanum.* (b) Quid verò, si de Epidictico dicendi genere sermonem Tullius instituisset? præripuisset certè palmam Quintiliano, de argutioribus sententiis affirmanti. *Ingeniosa hæc & fortia, ut ex ancipiti diserta credantur, efficiunt. Auditoribus etiam grata sunt; quæ, cùm intellexerint; acumine suo delectantur, & gaudent, non quasi audiverint; sed quasi invenerint.* (c) Tuam ergo, sancte Arbiter, opinionem, nunc exploro. Quosnam, quæso Auctores, tanquam festivissimos, plùs odisti? in tabulam proscriptionis quos conjecisti? quos eliminandos prædicas, ne diutiùs Rempublicam inficiant? An Svadam Civilem? Phænicem Rhetorum? Rarioris Atticismi admirabilem Eloquentiam? An verò Aloysium Juglares? Petrum Labbe? Adalbertum Ines? Massenium? cæterosq; consimiles, quorum admiranda Ingenii monumenta, continuò manibus eruditorum teruntur? At præjudicium antiquitatis pro se adferunt; classicissimis exemplis doctrinam suam illuminant, Cicerone Judice se tuentur. Illos Romana Civitate excisos esse vis? cotem excitandis, acuendisq; Juvenum ingeniis accommodatissimam sustulisti. Sed ut nobilissimis adeò scriptoribus, aquâ & igni non interdicas; ex facili, placabilissi-

 ma

(a) Epist: ad Pætum. (b) L. 1. & 2. Dial. (c) L. 8. c. 2.

ma tua ſeveritas poterit exorari. Diſtingvendi ſunt diverſi Eloquentiæ characteres; & protinus, malignis ſuggeſtionibus infuſcata Judicii flagrantia concidet. Hanc verò varii generis Eloquentiæ conciliationem, ſi bene memini, præſtitit peroptatò, in argutæ dictionis Ideam Præfatio. *Duo ſunt*, inquit Auctor, *dicendi genera: quæ, cùm inter ſe longiſſimè diſtent; ad Oratoris tamen abſolutionem ambo concurrunt. Alterum rectum, ſimplex, grave, quo res menti objicitur, qualis in ſe eſt; Alterum acutum, concinnum, ingenioſum, quo res alterius beneficio ſignificatur. Utriuſq; magna laus, magna utilitas. Illius crebrior uſus, majorq; neceſſitas; iſtius major admiratio, & voluptas intenſior: cùm Auditor, ſuo quoq; ingenio plaudat, quo, acumen dum perſpicit, ſibi videtur æquare.*

§. 16. Inter convivarum noviſſimos, extremus menſæ, non illiteratus equidem, ſed juxta craterem diſertior, vinoq; jam immodicè madidus nobilis homo, voce temulenta, inclamare cœpit. Bene ego didici: didici ego bene: ,,hoc dico, bene didici. ,,Orationem debere eſſe judicio ,,naturæq; ingenuè ſua ſenſa explicare volenti, conformem: ,,affectationis omnis expertem & vacuam: nemo mihi con- ,,trarium perſvaſerit. Jugulum oſtento: & ad extremum ,,ſpiritum, pro mea Rhetorica pugnabo. Ego, ut hominem non ſiccum, joco liberali perſpergerem, luſum adhibui, quo ſtrenuum potatorem punxit Martialis.

Sextiliane, bibis, quantùm ſubſellia quinq;:
Bis decies ſolus Sextiliane bibis.

Mox adjeci. Multam à Sextiliano hauſiſti facundiam, Nobilis Domine. Verùm non à tali Magiſtro, leges dicendi accipimus Oratores. Non à Sextiliano, ſed à Quintiliano tibi lumen petendum eſt. Duo ſunt, quæ in diſceptationem protruſiſti: ſtudioſa concinnitatis affectatio; & ab habitu naturæ, in eloquendo, diſceſſio. Utrumq; ſcitè expediet ac diſſolvet M. Fabius. Dicit ille: *Quidam non eſſe naturalem eloquentiam putant, niſi, quæ ſit quotidiano ſermoni ſimillima: contenti*

tenti promere animi voluntatem, nihilq; accerſiti, ac elaborati requirentes. Quidquid adjectum ſit, id eſſe affectationis, & ambitioſæ in loquendo jactantiæ, remotum à veritate, fictumq;. Deniq; antiquiſſimum quemq; maximè ſecundùm naturam dixiſſe contendunt; mox Poëtis ſimiliores exſtitiſſe: falſa & impropria, virtutes ducentes. (d) Vide Domine, ſi non ex tua mente omnia deprompta, & tranſnumerata ſunt? Non, ſi quis tuam, quam mordicus tueri te profeſſus es, Rhetoricam, libello mandare voluerit; plùs adferet. Sed vide ſimul, quid de illis judicat? quid illis reſpondet Fabius? *Mihi verò*, inquit, *aliam quandam videtur habere naturam Viri eloquentis Oratio. Cùm enim debeat delectare, movere, & in plurimas, animum audientis, ſpecies impellere; utetur iis quoq; adjutoriis, quæ ab eadem ſunt natura conceſſa. Quapropter, ne illis quidem repugno, qui dandum putant nonnihil eſſe temporibus, atq; auribus, aliquid affectatius poſtulantibus.* Agnoſcis jam aliam hominis, aliam Oratoris eſſe naturam? Illa *nihil, ultra verborum proprietatem elaborat* inquit Fabius; *hæc verò efficit, ut alius alio facundior, alius alio magis dulcis in eloquendo habeatur.* Agnoſcis & affectationis laudabile ſtudium? Sed adhuc clariora adfero. Laudat Fabius genus eloquentiæ *Oſtentationi compoſitum.* Laudat Cicero dulce orationis genus, non pugnæ, ſed *pompæ aptum.* Aliudne tibi ſignificare videtur oſtentatio & pompa, & aliud affectatio? Si lexicum, ſi grammaticos conſulimus, ſignificatione idem ſunt: ſicut enſis, & gladius. Vel ergo affectationis odio, omnem ab Oratore pompam, magnificentiam, oſtentationemq; excludis? & ſic Ciceroni, Fabioq; offenſus es. Vel, ſi hos Magiſtros, eorumq; doctrinam comiter obſervas; affectationis aliquam ſpeciem, non eſſe à vero Oratore alienam, fateare. Jugulumne etiamnum oſtentabis? In confeſſum tibi jam veniſſe reor hanc veritatem. Non igitur laſciviet Oratio tua, Nobilis Domine, ſi perarguta venuſtate dives & præculta fuerit: neq; inopiâ judicii laborabis, Magnifice Domine Rhetor, ſi ad genium temporum

(d) L. 12. c. 10.

rum & aurium, purum omne, propriumq;, pro vulgari & plebeio faſtidientium, ſermonis tui lenocinium conſtruxeris. Non etiam tibi metuendum eſt, ne, ſi ſplendore ſtyli & ingenii exquiſitè comptus fueris, non ſecundùm naturam eloquentiſſimus evadas; habet naturam Viri eloquentis oratio, ſed *aliam*, ſed ſingularem, ſed à vulgari ſermocinatione remotam; doctrinæ, ingenii, & artis præſidio comparatam. Tu tibi fingis Oratorem, ſi ſe ſupra vulgi Minervam ſublimiùs nonnihil extulerit; illico ab habitu naturæ diſſidere? minimopere. Auſculta Fabium. *Id maximè naturale eſt, quod fieri natura optimè patitur.* (e) Perpende bene hanc Sententiam, atq; ex nobilioribus artibus, oſtende mihi vel unicam, quæ concinnationi ad ſummam operis elegantiam, non enixè, non affectatè ſtudeat? Ex proſpectu Aulæ iſtius, objicit ſe hortorum topiaria. Quantas ex ſylveſtribus arbuſculis, ex agreſtibus herbis, ex aquarum ſalientium luſibus, quantas ingenioſæ pulchritudinis non elaboravit voluptates, operoſa gratiæ conſectatio! Natura ergo, comptioris accuratione formæ, corrupta, atq; peſſumdata eſt? quinimo perficitur, exporrigitur, locupletaturq;, natura mirificè. Idem pro florido argutoq; ſtylo, pro cincinnis oratoriis, pro quæſitæ compoſitionis pompa, argumentum eſto. Dicit enim Cicero: *hæc res, quæ vocatur Eloquentia, ſive Ars, ſive facultas, à Natura profecta eſt.* (f) Et propterea, *id maximè naturale eſt, quod fieri natura optimè patitur.*

§. 17. Longum ſatìs æmulationis conflictum, diſcuſſit Clypeus Minervæ, à duobus bajulis in convivium portatus. Ferculum erat ingens, omnibus ferinæ carnis deliciis ſtructum. Eminebat aprugnum femur: Alcium, Cervorum, Dorcadum coxendices aſſæ: aſſæ Phaſides, querquedulæ, tetraces, attagenes, turdi in pyram accumulati. Humaniſſimus Convivator, dum cujuſvis palato blanditur, ſinguloſq; porrectis partibus, ad ſvaviter edendum inducit; nova diſce-

ptatio

(e) L. 9. c 4. (f) de Inventione.

ptatio nata eſt, de mediis parandæ amicitiæ. In hoc argumentum, plurima in medium allata ſunt; & varia. Erat, qui tenaciſſimam neceſſitudinem optimè eſcis, ac cyathis foveri aſſeruit, negavit alius. Hinc duos inter primariæ Nobilitatis Viros ſuborta concertatio, rupit brevem otii mei pauſam. Rogatus enim promere, quid ſentiam? moderationem adhibui: atq; ut neuter victum ſe, uterq; victorem crederet, dixi. Ampliſſimas clientelas & amicitias, munificentiis, annonâ, vinoq; ut honeſtè captari poſſe; ita, utiliter obligari debere, vetus dictum edocet.

Plurima da, pete pauca, nihil rape, habebis amicos.

Verùm, talis conjunctio, ut in ſanctum illud intemerabilis neceſſitudinis vinculum coaleſcat; non mihi perſvadeo. Nam ollæ Amicitia, dicit Martialis:

Aprum amat, & mullos, & ſumina, & oſtrea, non Te.

Fortunæ itaq; Neceſſarios plurimos conquires epulo. Tuum verò pectoris, quaſi alterum Ciceronis, Torquatum, (g) qui te ipſum æſtimet, non tua; Phænice rariorem puta. *Ex omnibus ſeculis, vix tria nominantur Amicorum paria:* inquit Cicero. (h) Et proverbium fert: *quinquaginta pepones probandi ſunt, totidem amici, antequàm unus inveniatur.* Nihilominus, quocunq; vultu, quocunq; nomine, familiarium clientelæ ſe tibi inſinuant; prenſandæ ſunt, & maximo quovis impendio bene emuntur. Quàm enim rara eſt, quæ certiſſimos, & ſuos Perſonæ Achates nanciſcatur; tam maxima quævis fortuna truncata & miſera eſt, ſi neceſſariorū conſortio deſtituta, nuda fuerit à copiis amicorum. *Parmenio amat Regem; Epheſtio Alexandum*, ajebat magnus ille Orbis everſor; ambo tamen Macedonis Anima fuerunt.

§. 18. Sic à me pertractata ſententia, movit pulmones cuipiam ex hoſpitibus politiſſimo, ac magnæ eruditionis Viro. ,,Magiſne aſtutè, an argutè magis (exclamat)

E nodum

(g) Neceſſarius, ac familiaris meus Torquatus Cic: pro Sylla.
(h) Lio de Amicitia.

nodum ita dissolvisti; ut neutra pars à possessione opinionis suæ dejecta sit? Si omnia quæsita sic expedies; duplex Ulysses vocaberis. Reposui. Experiare, utrum non cordatiùs loquar pro Laribus meis. Tum Ille. ,,Quidquid ex Ve- ,,stra Societate libellorum prodit; plurimi semper æstimo, ,,ac studiosè lectito: illi tamen allegorici tituli, quos lu- ,,cubrationibus præfigitis, prolixi, turgidi, fastuosi, depra- ,,vatæ Eloquentiæ notam præseferunt. Quid enim simile ,,in pervetustis opusculorum lemmatibus offendisti, quod ,,novissimi isti commentatores excogitant? *Prodigium Seculorum, Imperium Reginæ Rosæ: Cœlum meritorum; nova Gygan- ,,tomachia, Phœnix, Pantheon, Ariadne*: & talia infinita. ,,Quàm dissimili ratione Cicero suos ingenii partus simpli- ,,citer indigitavit? *Liber de Officiis, de Legibus, de fato, de ,,finibus, de natura Deorum &c. &c.* Quid vetat antiquis mo- ,,ribus insistere? Citò retorsi rogatiunculam. Quid prohibet Antiquorum Institutionibus morem gerere? Ad nova invenienda hortantem Fabium jam audistis: *Cur nefas est reperire aliquid, quod antea non fuerit?* Eundem, ad Seculi *affectatius aliquid postulantis*, genium, ut se comparet Orator, monentem accepistis. Id facimus: præbuitq; specimen Cicero. Quas contra Antonium declamavit Orationes, *Philippicas* nuncupavit. Cur non Antonianas? An Philippus ille, in quem fulgurabat, tonabat Demosthenes, Propatruus fuit Romani Triumviri? Non. Sed placuit libelli faciem ornare Metonymiâ. Non exosus est Lectori Tullius, translatione insignitus? Cur igitur exosa sit allegoria, vel antonomasia, vel Synecdoche, vel quilibet alius tropus, cujus vultum Libellus induat? Credo ego, Vir cultissime, Te non ex Animi tui sententiâ, hæc mihi objectare voluisse. Probè enim perspicis, eos, qui splendidam Libellorum frontem lingvis configunt, graviq; piaculo onerant, Cajo Cæsari comparabiles esse, qui, in arenam littoris maris ducto exercitu, post testarum cochlearumq; intentissimam piscationẽ, quasi Daciâ sub jugum missâ, vel Parthorum Rege capto, Urbem triumphali pompâ invehi voluit. Quid, per Deum, insulsitatis committit Auctor, qui Allegoricam propositionem, partitionem, totiusq; operis summam & substantiam, initiali paginâ contuendam exhibet? Sit Liber tituli conspectu magnificus; dummodò res tractata paratu non absimili polleat: quòdsi intima extimis non respondeant? nulla tituli rusticitas, argumenti imperitiam ineptiasq; abscondet: immo prodet quandoq; sicut ædium frons inartificialis ac inelegans, substructionis totius indicat ruditatem. Non equidem contemptu excipimus Auctores, quos plana & simplex nobilitavit Inscriptio; vulgatissimum Antiquorum usum sequuntur; sed neq; illos coarguimus, qui, ad concinnioris seculi sive subtilitatem, sive affectationem accommodati, faciem lucubrationis, comptiore Metaphora investiũt: & isti enim exemplis, doctrinis, præceptionibusq; Antiquorum nituntur, ut ostendimus. Est quædam sanctioris disciplinæ virorum, vitæ austeritas, quibus sordida mollioris cultûs & habitûs negligentia, miram apud homines venerationem conciliat; alios verò, nisi splendidè vestiti, graphicèq; ornati incesserint, nullius mortalium oculus dignabitur. Non dispar scriptorum scriptionumq; fortuna est.

§. 19. A latere, nescio quis, premere me ex improviso instituit. Auctorem, ait, Critices Oratoriæ præteriisti? non legisti fortè. Isti ego. Non taxationis Auctorum, sed depulsionum partes agere me intelligis. Vestris ego impugnationibus obluctari, provocationes retundere, convellere impressiones duntaxat conatus sum: voluistis enim, & propterea me in certamen evocâstis. Cum Auctore verò limatissimo, cui publica Scholarum utilitas operæ pretium est, nullum mihi dissidium intervenit, nulla pugna: sed sicut studiorum, sic Animorum summa consensio. Cùm enim Ille omnes Animi nervos in propulsandam à Romanis Musis peregrinitatem intendat; in revocandam usq; aurei seculi Latinitatis sinceritatem, omnes ingenii defigat curas; quis

quis humanioris literaturæ qualiscunq; amator & cultor est, qui tam pulchri laboris improbator fuerit? Tanta certè in sermone svavitas, in verbis proprietas, in sententiis, etiam citra troporum lucem, limpitudo, summam ab omnibus approbationem elicit: ut, si Libellum oculis delibâsset Cicero; datum olim Catullo præconium, huc transtulisset: *hujus Oratio pura sic est; ut latinè loqui penè solus videatur.* (i) Recolo & Quintiliani pronunciatum. *Nominare Auctorem, ea parte, quâ reprehenditur, inhumanum est.* (k) Atq; ea demum lex sacrosancta sit oportet cuivis civilitate potissimo scriptori. Istius comitatis observantissimus, eam toto opere inviolabilem retinuit Critices Auctor: quis talem in arbitratu modum, in dijudicatione modestiam, satis unquam demirabitur? Pluribus in prædicationem laudati operis, effundi cœperam; cùm loquentem, qui secundas inferebant mensas, opsoniorum magistri obturbârunt.

§. 20. Nova enim gulæ invitamenta dum important; atq; sublato priore ferculorum apparatu, alia ex dulciariis lactariisq; cibis, ex hortorum fructibus, peregrinisq; bellariis, mensa, ad Archimagiri artem componitur; diuturnæ interim sessionis pertæsi Convivæ, ab accubatione sese proripuerunt. Famem, inambulando, opsonabant Illi: quo tempore ego in amicitiam Candidissimæ Animæ penetravi. Erat in illo consessu vir Religiosæ Vitæ Cultor Eximius; Severioris Instituti Sodalitii Antistes, doctus cumprimis, permodestus, affabilis, & ad omnes comitatis numeros factus. Ut primùm à publico nonnihil semoti, invicem consalutavimus, statim ille concertationes meas mirè dilaudare, responsiones probare, mihiq; gratificari: ego verò extemporanei Sermonis hallucinationes, magnâ animi summissione, excusare. Exin subtexuit. Cùm horum Disceptatorum assultus, tuis cum refutationibus confero; manifestissimum mihi est, totam hanc Criminationum aciem, contra Cice-

(i) L. 3. Dial. (k) L. 1. c. 6.

Ciceronem militare. Ostendisti enim liquidò tot exemplis, sive Entheum, ut illi putant; sive obscuritatem, sive tumorem affectationemq; sive improprium, & falsitatem, sive lætiores etiam lusus & argutias, & quidquid illi objectârunt, oranti docentiq; Tullio quadrare ad amussim. Nihil horum sanè agnosco, inquam, sed si ita est, quid Tu ex his concludis? effare. In hanc, inquit ille, opinionem ducor, quòd ipse Tullius, si hoc seculo Rhetorem ageret; istis ille, qui te modò divexarûnt, Judicibus, tumidæ, entheatæ, à rationibus Reipublicæ alienæ, à recto judicio dissonæ Eloquentiæ accusatus, citatus, damnatus, iterum vasa colligere, mare transmittere; iterum terra Dyrrachii tremere, atq; infelix Marcus Athenas exul demigrare compelleretur. (l) Ad hæc reddidi ego: Equidem ab Intelligentiæ tuæ perspicaci delectu, nefas mihi duco, dissentire: non abludit à vero, lyncea comprehensio. Sed, rogo te, animi tui sensum adhuc nonnihil suspende: exitum certaminis opperiamur: fortè enim gravior adhuc armatura in procinctu est; & adsunt ecce compulsores. Ultro citroq; jucundissima consvetudine dum ita perfruimur; invitos traxit nos citatissima alia post aliam, importuna ad concænationem invitatio.

§. 21. Tempestivis interea facetiis indulgebat cœtus convivalis: credebam omnem provocationum æstum jam consedisse: præsertim, ubi se largis haustibus ad amystidem convivæ provocare cœperant. Sed tandem unus ex primoribus, tali me quæstione convenit. ,,Apposite satis novos O-,,ratores, ab objectis criminationibus, sive excusâsti, sive ,,absolvisti. Nescio tamen, quomodo ab ineptiarum cri-,,mine vindicare poteris quosdam Rhetores, qui in argutiis ,,omnino perridiculi sunt: alii verò, dictis phaleratis inso-,,lentes: tenerâ, usq; ad delicias luxuriantes dictionis la-,,sciviâ: verborum multitudine, auribus inaniter obstrepût,

 ,,&

(l) Ut Dyrrachium appulit Româ pulsus Cicero; terræ motus, pelagiq; hiatus consurrexit. Consulti arioli, responderunt, quòd tellus exulem Ciceronem ferre non possit. *Lycost.*

,,& veritatem plerumq; sophismatibus obscurant. Talis ,,certè Orationis, tanquam ineptæ, & à rationibus Reipu-,,blicæ alienæ, Magistros exterminandos esse, docent nos ,,Antiquitate fundatissima exempla. Dic enim, quæso, ,,quosnam Plato Oratores Civitate esse mulctandos pronun-,,ciavit? malos utiq; & non bonos. Contra se enim tu-,,lisset sententiam; cùm Plato non minùs Philosophus, quàm ,,Orator Divinus fuerit. Quos Græci, Romaniq;? Lace-,,dæmonii? Athenienses, Cato, Crassus? Malos, & ine-,,ptos, qui bono publico prodesse nihil; quin potiùs obesse ,,possent.

Istis me sic opposui: ex Oraculo tuo, Vir eruditissi-me, rem novam, orbi universo incredibilem, & ante hunc diem inauditam, tandem discimus. Primos nimirum Elo-quentiæ Principes, Demosthenem, Tulliumq;, Oratores o-mnium pessimos exstitisse. Quos enim Græciæ Civitatibus ejectos legimus Oratores? malos utiquè: nempe *Demosthe-nem*. Quos Tribunitiâ rogatione fugatos ab Urbe? malos & ineptos: nempe *Marcum Tullium Ciceronem*. Exilii for-tuna utrumq; excepit: uterq; solum vertere coactus est. Er-go hæc illos scilicet malitia tandem confecit, occiditq;, quòd in argutiis perridiculi, inanibus verborum phaleris, auribus obstrepentes, sophismatîs veritatem obscurantes, Reipublicæ prodesse nihil, quin obesse poterant. Et tamen, quid encomii reportavit Cicero? *Vir optimè de Republica meritus, conservatæ patriæ pretium, calamitatem exilii tulit*: scri-bit Velleius. (*m*) Et Fabius id ipsum. *Cicero servatæ patriæ pœnam. passus exilium.* (*n*) Quid ab Atheniensibus Demosthe-nes? Erectæ Statuæ subscripserunt.

Si Tibi Vis Animo Demosthenes æqua fuisset;
Non foret Æmathiâ Græcia capta manu! (*o*)

Hîc jam acri Judicio Tuo propalam potes deprehende-re, quàm mendosâ conjectione nititur, adeò splendida exem-plorum deductio. Verùm ego, in hac re, penitus elingvis esse

(*m*) Hist. l. 2. (*n*) L. 11. c. 1. (*o*) Plutarchus.

esse volo: vereor enim. Quid reformidas? interrogat ille. Tuam, dico, Excellentiam revereor, ne, candidè loquentē, ingratiis accipias. Quarè, nisi coëgeris, ne hiscam quidē ultra. Mihi verò, inquit, nihil magìs cordi est, quàm candor & veritas. Ita asseveras? ita juras? contor ego. Non succen-sebit ergo Sapientia Vestra, audaciæ meæ, si quid sine blan-ditiis expromam? Ad hoc ille: Dic apertè, quod sentis, nō me offendes. Dicam igitur, quoniam cogis ut eloquar: à tali qualem protulisti, Oratione, caveat sibi Respublica. Dico: *Caveat sibi Respublica!* Punctum ille se ostendit; pres-sâ tamen commotiunculâ, subridens protulit: convicio per-cutis me? Non convicior, inquam, non convicior; sed re-ctum Orationis Tuæ sensum, à deceptione secernere, vindica-re à fallaciis volo. Sophismatîs veritatem obscurantes, ab-rogandos, & procul à Republica arcendos esse, Græciæ quasi Romæq; exemplo, voluisti Oratores, tanquam malos, qui prodesse bono publico nihil possunt, quin possunt obesse. At-qui Tuus ipse, quem proposuisti, sermo, Sophisma est: e-normi laborat scatetq; Sophismate. Verùm ego iterum de-precor, iterumq; supplex sum, liceat mihi vel silere penitus, vel citra tuam offensionem, liceat mihi à veritate dicenda non abscedere. Quinimo ut clarè demonstres, quod obje-cisti, urgeris, fatur. Tum ego.

Malum Oratorem dici, sensus admodum ambiguus, ca-ptioniq; multimodæ obnoxius est. Vel enim prorsus inar-tificiales, inficetos, inconcinnos, proletarios, &, ut Quinti-liani verbis loquar, *qui humile & quotidianum sermonis genus, compositione ipsâ dissolutum.* (*p*) (quale naturæ ingenuè sua sensa proferenti nunquam non suppetit) *sectantur*, malos O-ratores intelligis? Et tales quis Civitate exscindendos esse reputavit? Non proderant, quia inepti; quia nonnisi suæ na-turæ sensa enunciare gnari: Verum est; sed etiam obesse non poterant, quia inepti. Non supplicii satìs erat, sic in-genuos, à Rostris submovisse? missâ infamis exilii pœnâ. Vel,

(*p*) L. 11. c. 1.

Vel, quales odiosis commaculatos phrasibus recensuisti; noxios, damnabilesq; judicas? Atqui isti totidem commendationibus probabiles sunt. Non argutiis perridiculos; sed acumine vibrantes, sed ingenii plenos vocari decet: non vanitate elocutionis luxuriantes; sed pexa Oratione suaves, torno periodorum teretes, translationum lumine splendidos: non phaleris verborum obstrepentes; sed orandi validos, Isæo torrentiores, (*q*) figuris exornatissimos, sententiarum copiâ luculentos: non Sophismatibus obscuros; sed subtili argutâq; Rationum consecutione conspicuos: in omni tandem Rhetoricandi arte suspiciendos, nobilissimos, & non plebeios existimari oportet. Ita, quos tu levitatis, obscuritatis, tumoris, affectationis condemnas; iidem, mutato judice, arguti, sublimes, copiosi, ad gravitatem compositi, comiter, splendidè, pompaticè ornati erunt. Si tamen & hos, facultatis veræ germanæq; Eloquentiæ inopes prædicas; cur præditos facultate nocendi credas? Istiusmodi certè, à Platone, à Græcis Latinisq; expulsionis suffragio confixos fuisse, si quis sibi vel per somnium fingit; fallit iste, falliturq; vehementer, nullamq; fallacis opinationis fidem facere poterit. Vel tandem omnibus Eloquentiæ partibus & dotibus, ad prodigium instructissimos, sed animi pravitate exitiabiles, lingvâ petulantes, turbulentos, moribus incompositos, rerum novandarum avidos, malam pestem vocas Oratores? atq; tales, Græcis Latinisq; legibus, terrâ mariq; vexatos, tanquam à Reipublicæ rationibus alienæ fabros Eloquentiæ? Iste tandem verissimus sensus est: à definitione enim Oratoris, quem *Virum bonum* esse oportet, discolores sunt tales artificiosi sermonis opifices. Verùm parte ista non ferior ego, neq; novi Oratores percelluntur, quos Tu, neq; lingvâ adeò robustos esse existimas, ut Eloquentiâ suâ Rempublicam perturbare valeant; neq; animi perversitate & audaciâ tam profligatos, ut velint. Atq; ita structum illud conflatumq; tanto molimine Sophisma, in auras difflatum abit. Sed quid ego tantoperè desudo?

(*q*) Disertissimus Orator Isæus, torrentis instar, in dicendo ferebatur. De hoc Plinius. *Magna Isæum fama præcesserat, major coràm inventus est.*

§. 22. Stitit impetum sermonis nostri idem Interpellator, & ait. ,,Acerbiùs quàm expectabam, in Adversarium ,,invectus es. Indignationem meam justam incurristi. Non ,,pertimescis? Ego verò suggessi: Insinuatione præviâ mansvetudinem utiq; Tuam occupavi. Ait Ille: nihil metue. Pertentare te volui; tuamq; ingenii solidam vim perspectam habere. Nisi tamen Principum eloquentiæ documentis, dicta suffulseris; confutatio tua infirmabitur. Respondi: nihil promptiùs, nihil peragam expeditiùs. Præstò enim est Quintilianus de Platone loquens. *Plato in illud hominum genus invectus est, quod facultate dicendi malè utebatur.*(*r*) Et *Vis illa dicendi, si in malos incidat; & ipsa judicanda est malum. Nihil publicis, privatisq; rebus perniciosius est eloquentiâ, si malitiam instruxerit.* (*s*) Præcipuè tamen C. 16. L. 2. ita significanter præstat meas defensionis partes; ut in hoc argumento mihi, per illum, otioso esse liceat. Adducit ille in objectionem eadem ipsa exempla Lacedæmoniorum, Atheniensium, Romanorum: docetq; invectiva Legum fulmina contra talem Eloquentiam exarsisse, *cujus perniciosus usus turbaverit pervertteritq; statum Civitatum*, inquit. Atq; adeò, non defuisse ullam Orationis Virtutem Rhetoribus illis, quos extorres fieri volebant edicta publica: sed propriam defuisse veri Virtutem Oratoris. Quarè, ne iterum aliquis Sophismatum fascinus obrepat, Vestræq; Sapientiæ palpum obtrudat, ad definitionem Oratoriæ rei, descendamus.

§. 23. Hic verò certatim plurimi instare cæperunt. Enuntia, quam tu Eloquentiæ descriptionem statuis? Respondi. Non est cujusquam recentiorum Rhetorum audentiæ, ut, ex proposito suo, sive disciplinæ, sive dictioni, sive Personæ Oratoris, novos canones præfigat. A Majoribus traditas definitiones emendare, & locupletare velle, religio est. Quantùm aliquis ex suis persvasionibus adjecerit; tantùm amplitudini, Virtuti, Generiq; nobilissimæ Scientiæ

(*r*) L. 2. c. 15. (*s*) L. 12. c. 1.

derogabit. Quid enim? ſi omnem ego Orationem ſolidam, robuſtam, ornatam, claram, gravem, planam, non levem, non tumidam, non obſcuram, non affectatam eſſe voluero? Adjicite porro plura, ſi vobis placet: dicite, Orationem verbis affluentem, rerum copioſam, teretem, modulatam, ſententioſam: acrem & lenem: incitatam & lentam: callidã & apertam: virilem, ſed comptam: floribus diſtinctam, ſed maſculam: undequaquè tandem ſplendidam & magnificam eſſe debere: non pedeſtrem, non fractam, non frigidam, non mollem, non præpingvem nimis, neq́; ſtrigoſam & exſuccam. Nonnè hæc iniquè ego poſtularem? immo perperam. Nam quandoq́; Virtus manifeſta, & publica, argumẽtis non indiget, ſed exaggeratis laudum præconiis. Ipſa quandoq́; decoctior exornatio, inermem enervemq́;; planitudo elangvidam; elumbem exſangvemq́; reddet gravitas orationem. Supra modum ſe tollens elocutio, ubi non ornat, faſtidioſus tumor eſt; alibi verò majeſtatis, magnificentiæq́; character. Exaſperata & humilis interdum dictio, vim exerit conciliandis animis mirificam. Omnis aliquando affectationis repudiatio, malè quæſita dicitur, affectata eſt; ſubinde autem *jucunditas Xenophontis inaffectata perſonat; ſed, quam nullâ poſſis affectatione conſequi*, ait Fabius. (*t*) Leve aliàs dictum, ſi accommodatè ſtrinxeris, pungit, delectat, vincit; atq́; ex tempore, inopinanter pondus acquirit: & quemadmodum perexiguus ferri conus, longo Orationis haſtili præponderat. Nonnunquam verò locupletiſſimum, & ad aurium voluptatem, omnibus quæſitis lenociniis phaleratum ſermonem, velut cum Pallade natum aureum imbrẽ, miratio, plauſus, approbatioq́; ſumma conſequitur. Quid hoc rei, quid cauſæ eſt? quæritis fortè Proceres Sapientiſſimi. Conſulendum eſſe Ciceronem arbitror; Ipſe nos edoceat. *Amplitudo Oratoriæ infinita:* reſpondet Cicero, *quæ non habet finitam aliquam regionem, cujus terminis ſepta teneatur. Sed quæcunq́; in diſceptationem cadere poſſunt, bene ſunt ei, qui hoc ſe*

(*t*) L. 10. c. 1.

hoc ſe poſſe profitetur, dicenda; aut Eloquentiæ nomen relinquendum. (*u*) Accedit motuum animi in hominibus diverſitas & multitudo incredibilis; neq́; enim omnes Rhetorici muneris partes attigit Lucanus, dicens:

Flet, ſi flere jubes; gaudet, gaudere coactus:
Et, te dante, capit populus, quam non habet iram.

Copioſiùs hæc enumerat Cicero. *Delectatur audiens & ducitur oratione, & quaſi voluptate quadam perfunditur: gaudet, dolet, ridet, plorat, favet, odit, contemnit, invidet, ad miſericordiam inducitur, ad pudendum, ad pigendum; iraſcitur, miratur, ſperat, timet.* (*v*) Omnes ergo humanorum affectuum motus (quanta in his, quàm innumerabilis ferè diſcrepantia! quanta Judiciorum naturarumq́; pugna!) ſolerter tractare, Oratoris eſt. Sive igitur horum; ſive rerum tractandarum varietatem infinitam ſpectes; nihil vel parum præſtabit Eloquentia, quæ ſemper æquabili, atq́; innumeris obſervationũ articulis, arctiſſimo tenore circumſcripta ſit. Namq́; interdum magnifica & gravis; nunc verſuta & ſubtilis; nunc lenis & inſtar alvei Nilotici redundans; nunc (ait Fabius) *nivibus hybernis, copiâ verborum, atq́; impetu par,* (*x*) concitata, aſpera, & abrupta; nunc inculta, quaſi agreſtis & ſqualida; nunc ubere ingenio florida, comis, arguta, exultans, & feſtivis jucunditatibus perfuſa; quaſi Protheum induat, neceſſe eſt: prout ad moderandam Comitiorum undam, ad occupandas retinendaſq́; populi affectiones; ad excitandos, permulcendos, recreandos, encomiis, & rectefactorum prædicatione attollendos animos; ad pervincendam rapiendamq́; concionem, docendo ſvavior, movendo delectabilior, celebrando plauſibilior, placendo efficacior, lenocinando utilior, objurgando admirabilior fandi ratio eſt. Atq́; iſtud eſt, quod Fabius docet. Sic enim ſuos Rhetorices Alumnos inſtituit. *Dicet Orator graviter, ſeverè, acriter, vehementer, concitatè, copioſè, amarè: Comiter, remiſſè, ſubtiliter, blandè, leniter, breviter, dulciter, urbanè: Non ubiq́; ſimul, ſed ubicunq́; par ſit.* (*y*)

(*u*) L. 2. de Orat. (*v*) De Claris Orat. (*x*) L. 12. c. 10. (*y*) Ibidem.

Et hoc eſt Oratorem eſſe: ſcilicet, *Scienter, peritè, & ornatè dicere.* Nihilominus, exiguum adhuc eſt, quidquid attulimus. *Amplitudo enim Artis infinita, non habet certam regionem, neq; terminum*, quo contineatur.

§. 24. Ut video, deſcriptionem Oratoriæ, vos omnino habere à me deſideratis. Dicite qualem? Novam? Suſpecta de novitatis vitio, contra Antiquitatis religionem inſolens doctrina, malè audiet. Novitatem, tanquam inexpiabile crimen, noſtri Seculi Oratoribus objeciſtis; quid ergo? Si novam ego definitionem Eloquentiæ moliri auſim, non me novæ Oratorum ſectæ principem proclamaretis? & jure merito quidem. Nova enim Artis & ſcientiæ definitio, vel deſcriptio, vertit naturam rei definitæ, & aliam ſtatuit: nec minùs deridiculo obnoxia eſt, quàm Ariſtoteli homo Platonicus. Si qui fortè ſunt, qui Eloquentiæ novam deſcriptionē, qualem neq; Marcus Tullius comminiſci, neq; Fabius Quintilianus architectari quiverint, magno ſtudio elaborârunt; iſtis vos novæ Eloquentiæ Principatum deferte. Ego verò haud equidem tali me dignor honore; neq; ſi alteri deferatur, indignor. Ajo itaq; cum Iſocrate: Rhetoricam eſſe Artem, *quæ novit ex parvis magna, ex magnis parva facere.* Ajo cum Quintiliano. Veram Eloquentiam eſſe *bene dicendi ſcientiam.* Ajo cum Cicerone. *Ars bene dicendi eſt, Scienter, & peritè, & ornatè dicere.* (z) Quòdſi deſcriptione Eloquentiæ, ſimul complecti volumus Ejuſdem partitionem, ſive in tria dicendi genera: *ſummiſſum, uberius, & ampliſſimum*, à Cicerone factam diviſionem, quæ optimo cuivis Præceptori, ne nihil diſtingvendo, cuncta miſceat, nihil doceat, ſemper præ oculis habenda eſt; ajo iterum cum Cicerone. *Is eloquens eſt, qui & humilia ſubtiliter; & magna graviter; & mediocria temperatè poſſit dicere* (a) Quid ultra? nihil. Heu, decipis nos optime Magiſter Cicero! Truncata hæc doctrina, quaſi Popilii ferro Tullianum reciſum caput oſtentat. (b) Quæ-

(z) L. 2. de Orat: (a) ad M. Brutum. (b) Ciceronis Caput, ferro abſtulit Popilius, olim à Cicerone, in cauſa Capitis, defenſus.

Quæſo, cur reformidat ille ſubtexere pleniſſimam expoſitionem? quam noviſſima ætas ſupplere cogitur, docendo: eſt ſolidè, robuſtè, clarè, judicio naturæq; convenienter, non leviter, non tumidè, non obſcurè, non affectatè dicere. Qui mihi reſpondere voluerit; oro, diligenter conſideret. Quid tale? an fortè quid velim ego? non. Non quid ego volo (id enim à vobis Viri Sapientiſſimi, ſi exigerem; magno conatu, magnas nugas dicerem) Non quid ego volo; ſed quid Cicero vult. Veritus nimirum eſt, ne, dum tumorem rejicit; gravitatem & pompam exuat: dum perſpicuitati nimiùm ſtudet; ſublimitati & robori officiat: dum plano ac mediocri campo incedit; ſimplex ac inornatus audiat: dum ad naturæ impolitiam, ſe antiquus homo attemperat; quæſitiſſimæ Arti figuram, elegantiam, & admirationem deripiat: dum affectationem proſcribit; ſplendoris, concinnitatiſquè ornamenta amittat: dum quidlibet ingenioſum argutumq; levitatis damnat; lepôrem voluptatemquè ſermonis amputet, atq; omnem ingenii famam abjiciat. Verbo: talem explicationem Oratoriæ meditatus eſt, quæ in omni dicendi genere, formâ, & ſpecie, quæ laudabiles æquè, ac innumerabiles ſunt, firma, inconcuſſaq; permaneret. Aliter enim, & Julius Cæſar dici poſſet in orando levis, & perlepidus: qui (ut laudat Cicero) *tragicas res penè comicè: triſtes remiſsè: ſeveras hilarè: forenſes, ſcenica propè venuſtate tractavit.* (c) Et, affectatione laſciviret Iſocrates, qui, ut laudat Fabius, in omni Oratione, *omnes dicendi veneres ſectatus eſt.* Et Meſſala Corvinus ranæ in modum intumeſceret, qui *in dicendo erat quodammodo præſeferens Nobilitatem ſuam*, ut inquit Fabius. (d) Et ut mittam plurimos, neq; Cicero ipſe, quem, ut memorat Quintilianus, *tanquam tumidiorem & Aſianum, in ſalibus aliquando frigidum, in compoſitione fractum, ac penè Viro molliorem, nimiis floribus, & ingenii affluentiâ luxuriantem, qui æmulabantur, qui invidebant, qui oderant, inceſſebant:* (e) neq; ullus aurei ſeculi Orator inveniretur, cui temere contaminando, hodie

(c) L. 3. Dialogſ. (d) L. 10. c. 1. (e) L. 12. c. 10.

hodie nata, incondita, monstrosa definitio, paratas non posset maculas affingere, semperq; perpetuus aliquis Rhetorum exagitator sese ostentare: Nullum mihi Oratorem dabitis, *in quo ego nihil, quod desideretur, nihil quod reprehendatur, comperero.* Quid eligitis, o Proceres? Cum Cæsaribus, cum Tulliis, cum Isocrate, cum Corvinis, vitiosi? an cum istis, qui novitiorum vocabulum aliis tribuendo, sibi induunt, laudatissimi censeri Oratores?

§. 25. Sed jam, quid sit verus Orator? audire cupitis. Ajo cum Catone. *Est Vir bonus, dicendi peritus.* Istud effatum adeò apud omnes Eloquentiæ Magistros in confesso est; ut Fabius Quintilianus non asseveret tantummodò; sed gravissimis rationibus demonstret *Eum, qui sit Orator, non tantùm Virum bonum esse oportere; sed nec futurum quidem Oratorem, nisi Virum bonum.* (*f*) Quî id fiat? Causam ex eodem Magistro jam attuli. Verùm insigne dictum, millies dignum memoratu est: recogitandum iterum recito. *Vis illa dicendi, si in malos incidat, & ipsa judicanda est malum: nihil publicis privatisq; rebus perniciosius est Eloquentiâ, si malitiam instruxerit.* Nimirum, sicut arte militari, nihil ad salutem Reipublicæ utilius; ad tranquillitatem conservationemq; omnium tutandam, validius nihil inveniri potest bellicâ disciplinâ; ita, affirmat Cicero, *Viri boni Eloquentiâ, non solùm privatorum plurimorum, sed universæ Reipublicæ salutem maximè contineri.* (*g*) Sed si eadem præliaris manus crudelitati & insolentiæ se tradiderit; si in prædationes & latrocinia, in fortunarum direptiones, in Civium cædes exarserit; quæ pestis Reipublicæ nocentior? quod bustum funestius cogitabile est? Sic armis Eloquentiæ roborata improbitas, *in bonorum omnium pestem perniciemq; vertitur*: dicit Tullius. (*h*)

Perspicitis jam Viri Sapientissimi, me nihil ad insidias, nihil temere, nihil arbitratu meo comminisci, quænam, ex veritate, dicenda sit vera eloquentia? quis verus Orator? Vel

(*f*) L. 12. c. 1. (*g*) 1mo de Orat. (*h*) 2do de Offic.

Vel quæ contrà, non ex commentitiis Sophismatibus, sed ex vero sensu falsa, mala, atq; rationibus Reipublicæ inconveniens eloquentia, qui mali falsiq; Oratores habendi sint? Illos nempe tales fuisse & esse, quos nefas est Bonos Viros dici. Talibus meritò & optimo jure Platones, Catones, Crassi, missionem obnuntiarunt. Date Senatum, date aures ipsi Crasso, quem Cicero inducit ita loquentem: *Latini etiã, si Diis placet, dicendi magistri, hoc biennio exstitère: quos ego edicto meo sustuli. Nolui enim obtundi ingenia, corroborari impudentiam. Et cùm impudentia ludus esset; cùmq; hoc unum traderetur; putavi esse Censoris, nè longiùs id serperet, providere.* (*i*)

Atq; ex his, testatissimam rem videre licet. Non argutiarum floribus consitam, non affectata venustate calamistratam, non usq; ad delicias luxuriantem tenerâ dictionis lasciviâ, non sophismatis ludentem, non phaleris verborum obstrepentem (quæ phrases solâ tumidâ, inani, levi & affectata cavillatione in vitio sunt) sed pari movendi persvadēdiq; artificio, atq; perniciosο nocendi spiritu imbutam & fortem (fuerit licèt clara nitida, non tumida, naturæ judicioq; conformis &c.) tanquam à proposito & natura veri Oratoris, à rationibus Reipublicæ alienam damnant Platones, Catones, Crassi, Eloquentiam. Talem scilicet, qualis in Julio Cæsare, ad Libertatis Romanæ excidium accincto, regnâsse proditur: ubi in Pharsalicum illum, fatalem victoriæ suæ campum, directam aciem, verbis inflammat.

Bellorum o Socii! rerum fortuna mearum! &c.

Hujus orationis vim & effectum, describit Pöeta.

- - - Calet omne nocens à Cæsare ferrum:
- - - - - - gladiis velut imperet ipsis:
- - - - - - - invito moturus milite bellum.

Lucanus.

§. 26. Tantùm non memoriâ mihi excidit quidam Confessor, non sinè cura memorandus. Cæpto jam bene prãdio,

(*i*) L. 3. Dial.

dio, supervenerat ille. Ocreis indita calcaria, peregrinum; amictus, gestus, totiusq; corporis compositio, plane exoticum hospitem indicabant. Lingvâ quidem quasi Polonâ utebatur; sed peregrinitate & accentûs & vocum, sic fractâ sic inquinatâ, ut crederetur ex Oceani meridionalibus venisse ad nos Insulis, ubi, teste Diodoro Siculo, feruntur nasci homines lingvâ bifariam à radice divisâ, cujus beneficio, & *diversarum avium cantus imitari, & eodem tempore pluribus simul lingvis colloqui possunt.* (*k*) Neq; convenam rectè diceres; neq; indigenam: nullusq; ex curiosis indagatoribus, in notitiam Personæ venire potuit, nisi divinando, fortè esse Italum, fortè Gallum, fortè Britannum, fortè Belgam. Ubi verò nostris cæpit se immiscere colloquiis; exclamâsset Satyricus!

- - - - *Omnem hominem secum attulit ad nos*!
Grammaticus, Rhetor, Geometres, - - &c. - - Omnia novit!
Juven:

Ab Italia sermonem auspicatus est. ,,In Venetorum, ,,inquit, Republicâ. Patavii, princeps Academia floret: ,,ubi gravissimus quidam Magistratus, Reformatorum no- ,,mine, ex primaria Nobilitate delectus, summa auctoritate ,,præest rei literariæ; maximèq; invigilat, ne bonæ artes, ab ,,eo in quo esse debent, splendore degenerent, præsertim E- loquentia. Hæc dicenti, ne viderer ego, nihil dicendo, omnia concessisse; notationem brevissimam injeci. Ex Definitione veri Oratoris, dico, & ex Crassi testimonio liquet, nihil sanctius constitui potuisse. An enim nulli, & nullibi jam omninò tales pædagogi sunt? quos, si *bonos Viros* nominaveris, abhorrebit à fide, vocis usurpatio? Pergit ille ulteriùs. ,,Hunc quoq; in finem, in Gallia, Belgio, Germa- ,,nia, Moschovia, institutæ sunt Literatorum hominum So- ,,cietates, quibus singularis cura est, ut bonæ artes & lite- ,,ræ, ad veram laudem, verumq; ut ita dicamus, gustum, ,,reducantur. Iterum ego succinctè. Laudatæ Societates, tantùmne Eloquentiæ ludum? vel istum ambitiosiùs, & ut maxi-

(*k*) Rerum antiquarum L. 2. c. 13.

maximè profitentur? Omnium Scientiarum, Artium liberalium omnium, par, ibi, ad veram laudem, cursus est: quænam verò facultas, Scientia & ars, præ aliis, debito splendore præpolleat? ut fama obscura; sic ambigua palma est. Si famam conveniemus; sunt profectò, satis percelebratæ Societates, aliæ ubi Schola Peripateticorum antecellit & vincit: Atomorum commentoribus, ne tantillo quidem, quanta atomus est, puncto sistere datur. Mathematicis disciplinis florent & præ reliquis inclarescunt alia Gymnasia. Juris scientia maximum nomen consequitur alibi: alibi Medicæ facultatis ars experientissima decantatur, veræq; laudis fastigium una obtinet. Verùm, nunquid ista ancillantur Eloquentiæ? de cujus solius vitiis, unicum nobis discrimen est: istisne emendandis, totus Academiarum orbis ut medeatur, ciendus erit?

§. 27. Hìc nonnihil commoto vultu, memoratus Hospes, in me invehitur. ,,Quamobrem ergo aliarum natio- ,,num exempla, ad restaurandum adeò necessarium veræ e- ,,loquentiæ studium, vos minimè solicitant? De discipli- ,,nis liberalibus ad veram laudem revocandis, nec cogitatis ,,quidem. Insurgentem, his composui. Rem admodùm bono publico utilem proposuisti, Vir Consultissime. Pace tua tamen, percontari diligenti pervestigatione libet, quid generis? quid rei sit, ista, cujus tantopere studium promoves, vera, ut vocas, eloquentia? Etenim permagni Reipublicæ interest, ut Rhetorica, vel Philosophia, vel alia optimarum scientiarum facultas, deniq; & Grammatica, dum promovetur tanquam necessaria & vera; ne intrudatur inepta & falsa. Quid, si ego talem Eloquentiam quam tu ut veram prædicas, falsam esse ostendero? postulabisne eam nova Civitate donari? aut singulari privilegio in Minervæ Capitolium evehi? Interfatur ille. ,,Quî potes falsam ,,probare? cùm, secundùm te, Orator, nisi fuerit vir ma- ,,lus; non erit falsus. Insimulationem refelli. Taliter e- qui-

quidem falsos declamatores, Cicero INTERFECTORES REIPUBLICÆ vocavit. Sed memorabilius est, quod *lrò 2do de Officiis* dicit: *Quid tam inhumanum? quàm Eloquentiam, à natura, ad salutem hominum & conservationem datam, ad Bonorum pestem perniciemq; convertere?* Cum hoc itaq; sentimus. Dicimus tamen, non ex hoc solùm capite, sermonis falsitatem oriri: sed aliam esse Oratoris Virtutem; aliam Orationis: illum, Virum bonum; hanc scientem, peritam, & ornatam esse debere: ex utroq; vera coalescit eloquentia, qualem cuivis Reipublicæ verè necessariam esse ducimus: ut sit *Viri boni sciens, perita, & ornata dictio*: in alterutro deficiens, falsa erit. Cæterùm, quia restaurandum ipsum Eloquentiæ studium unicè premis; studium autem omne, ex vera doctrina pendet; major nobis de ipsa doctrina, seu de regula bene ornatèq; dicendi certatio est. Hæc enim si fallat; si in institutione improbabilis; in docendo, sibi ipsi contraria inveniatur; rectè etiam falsa dici meretur.

Inexpectata responsione, tanquam *Italo perfusus aceto.* (m) quid dicis? ait. Non satis assequor, quid dicis: rogo te, evolve clariùs, quod attigisti. Simul ego. Difficile mihi facessis negotium: aliquid enim à me expiscari vis, quod ego, quanquam vulpinari nescio, nolim tamen nimis apertè effari. Sed quoniam rogas; id sponte mea tribuam amicitiæ tuæ, atq; te unicum & solum non celabo. Mea quidē opinione, si aliquem invenire est, qui Ciceronianæ absolutissimæ, classicæ Definitioni Eloquentiæ, suum velit pannum assuere; profectò, non ille Ideam veræ eloquentiæ construet; sed Idolum falsæ. Nam fortè orationem ornatam splendidamq; debere esse præfiniet? Hactenus bene: hoc Cicero vult. Tropis ergo illuminandam, figurisq; distingvendam esse prædicabit. Planè quidem ita, quis dubitat? *Translationum nitore illuminandam Orationem, atq; in his maximum esse ornatum*, monet Fabius. (n) *Verbis translatis, quasi stellis illustrandam, certisq; verborum ac sententiarum insignibus, & quasi lumi-*

(l) Orat. *Quanquam.* post reditum. (m) Horatius. (n) L. 8. c. 2. & L. 12. c. 10.

luminibus variandam monet Cicero. (o) Et hæc ipsa lumina designat, ubi, quid sit ornatè dicere? declarat. *Qui distinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminate, & rebus & verbis dicunt; & in ipsa Oratione, quasi quendam numerum versumq; conficiunt, hoc est quod dico: ornatè.* (p) Nullus est Oratorius numerus, nulla artificalis periodus, quæ figuris non constet. Figuris ut maximè supra modum assurgit, ornatur, armaturq; Tullius: his triumphat, in his regnat. Librum *ad Herennium* 4tum, an legisti? credo & memoriâ tenes. Quanta ibi lux figurarum! quanta varietas se explicat! quàm sublimè evehit Ars, naturam? In translationibus verò quàm frequens, quàm exquisitus Cicero sit? ex solis contra Catilinam Concionibus facilè discimus: ubi septingentas circiter quadraginta octo verborum mutationes, sive tropos, observarunt Eruditi. (q) Inde concors est omnium Eloquentiæ Magistrorum Sententia: non esse alium, qui sit aut usu frequentior; aut decore splendidior; vel ad magnificentiam præstabilior; vel ad vehementiam, vim & virtutem svasionis aptior, artificiosi sermonis cultum, quàm Tropos, & Figuras. *Namq; & vim rebus adjiciunt & gratiam præstant: suntq; Orationis lumina, & quodammodo insignia.* ait Quintilianus (r) Eatenus igitur rectè docetur, si ita. Sed fortè idem quispiam, voces omnes & verba, non ad quod significandum instituta sunt, sed aliud sonantia, tanquam falsa & impropria, damnabit proscribetq; ab elocutione Oratoria; Tropos itaq; sive omnes, ornandæ orationis gratiâ, translationes, ab oratore propulsat. Fortè etiam is Ipse, Eloquentiam, nonnisi ad naturæ, planè ac ingenuè animi sui sensa explicare volentis, convenientiam, conformitatemq; restringet; secus, tumoris, obscuritatis, affectationis, ream faciet. Igitur, iterum Tropos, & insuper Figuras, quibus se Orator aliquomodo erigat, attollatq; amputabit. Natura enim, ad ingenuè & planè expromendos animi sui sensus, figuratam non quærit dictionem; quinimo defugit.

(o) In Orat. & de Orat. L. 3. (p) L. 2. de Orat. (q) In 1ma 156. In 2da 188 In 3tia 200. In 4ta 204. (r) L. 9. c. 1.

§. 28. Hæc prosequentem appellat peregrinus Conviva. ,,Nego sermonem naturæ conformem, abhorrere à figurarum ,,exornatione: gratuitò id asseris, quod nunquam probabis. Tendo ego adversus, atq; rem, sic evidenter perduco. Sermo naturæ conformis, non discrepet, necesse est, à communi, usitato, quotidiano, plano, simplici, & obvio fandi modo: talis enim sermo, germanus naturæ est. Diffidebit igitur à figurata dictione: quia hæc, prout definit Quintilianus (s) *est quædam sermonis conformatio, à communi & primùm se offerente loquendi ratione remota;* proinde à consveto loquēdi usu, aliena; atq; adeò a naturæ accommodatione disjuncta. Sermonis naturæ conformis forma, natura est: figuratæ compositionis forma, non est natura. Omnis enim artificiosæ forma structuræ, adventitia est, ab arte provenit. Natura non provenit ab arte; non est igitur talis forma, quam induat, referatq; affabre figurata Oratio. Syllogismum affirmat Cicero. *Innumerabiles*, inquit, *sunt dicendi formæ, specie dispares, genere laudabiles.* (t) Quid? Vir optime, an totidem naturas specie dispares admittes? una specie est, & ad planè ac ingenuè explicanda animi sui sensa, in omnibus æquabilis est. Tandem sermo naturæ conformis, uti & ipsa natura, *nihil & nihil, ultra verborum proprietatem elaborat* ait Fabius. (u) Contrà: *Oratoris est, ornatè, compositè, copiosè loqui* ait Cicero. (v) Totus ergo compositionis paratus, figurarum elaboratio, rerum verborumq; copia, soli competit arti, respondet arti, conformatur arti, non naturæ. Quis enimverò Mentor, quis Lysippus, cælaturam ebori assimilare studet? & non ebur cælaturæ? Sic ex ingenuis artibus, artificiosissima Eloquentia, quæ docet, ut loquitur Cicero, *dolare Orationem*: (x) naturam conformat arti, non artem naturæ. Quid ex Grammatico ludo, ad Rhetoricam educti Juvenes afferunt? Sermonem naturæ conformem. Quid perdiscunt? quid acquirunt? quid referunt? Sermonem arti conformem. Quid peccant? si non exactè ad leges oratorias

torias

(s) L. 9. c. 1. (t) L. 3. de Orat. (u) L. 12. c. 10. (v) L. 3. de Orat. (x) L. 2. de Orat.

torias, exercitationem styli concinnant? peccatum contra naturam committunt? nunquam. Sed contra artem sæpè delirant. Et hìc vel maximè valet illud Tullij dictum: *Ars est dux certior, quàm natura.* (y)

Aliquo intervallo respiravi, dediq; partes Adversario, si quid vellet opponere. Captiosam ille quæstiunculam jecit. ,,Quid ergo, inquit, præstabit natura in opere eloquē- ,,tiæ? Si naturæ non accommodatur Oratio? igitur pugna- ,,bit cum natura. Excussa levi repulsu fallacia est. Cælatus lapide Cicero, si formâ non respondet lapidi; pugnabit igitur cum lapide. Non pugnat: quia simulacrum Ciceronis, sive ære fusum, sive Pario marmori inductum, neq; pretium metallo adimit, sed incendit, sed amplificat; neq; nativum Marmoris obtundit candorem; sed excitat. Sic lenocinio artis Oratoriæ præculta natura, natura est; sed politiùs ad ungvem elimata, sed formam pulchritudinemq; artis induta, nitidior, concinnior, venustior, & quasi dissimilis sui. Quantùm verò ad eloquentiam contribuat non sterilis sed opulentior natura, quæ nobilioribus dotibus & facultatibus prædita sit? silebo ego, docebit Quintilianus. Quærit ille: *Utra plùs conferat Eloquentiæ? Ars, an Natura?* (z) Atq; naturam, materiæ; quam *subjectum* vocant Philosophi; Artem comparat formæ, dicitq;. *Nihil ars, sine materia; materiæ etiam sine arte, pretium est. Sterili glebæ, nihil optimus agricola profuerit; at in fæcundo solo, multùm ipsa per se, bonitas soli; plùs cultor efficiet.* Phidiæ, Minervæ signum, elegantius cernitur in gemma, quàm in pervili saxo: præstantiâ materiæ, non præjudicio formæ. Sic inquit Quintilianus. *Natura, materiæ; Ars, doctrinæ est: hæc fingit; illa fingitur. Ars summa; materia optima, melior.* Habes, Vir ornatissime, pluribus argumentis conclusam veritatem. Et cùm ad formandam Eloquentiam, duæ res, natura & ars, concurrant non aliter, atq; ad depingendam aliquam speciem, tabella rasilis, & colorum inductio; vel ad exculpendum aliquod signū,

G 3 ducti-

(y) L. de finibus. (z) L. 2. c. 9.

ductilis auri lamina, malleus, & ſcalprum; ſi Artem ornatricem, à naturæ genuino vultu, ritè diſtinxeris; ſubſcribes invincibili rationi.

§. 29. Tam illuſtri evidentiæ, repugnat nihilominus extraneus Diſceptator. ,,Non audio: neq; facilè ſubſcri-,,bam; niſi adeò comprobatæ Eloquentiæ objectam, proh ne-,,fas! falſitatis notam, inductione, omni luce clariore cō-,,monſtraveris. Sed citiùs cotem novaculâ ſcindes, quàm hìc aliquid vinces. Suſcepi conditionem: atq; id ipſum, inquam, jam nunc, è veſtigio dicerè aggredior: ſcindo cotem novaculâ. Talis, qualem propoſui, bene dicendi Magiſter, ſi quis eſt? neminem enim deſigno, abſit! nemini obtrectare volo. Inquantum tamen fortè reperiatur: is omnia ferè ornamenta & vera lumina, Oratori aufert, attamen ſplendidum, ornatumq; eſſe jubet. Quo? non verborum, non ſententiarum mutationibus, & figuris, ut jam luculentè cōvici, quo igitur? Vocibus verè latinis! Stat contrà Cicero, dicitq;. *Ipſum Latinè loqui, eſt quidem in magna laude ponendum: verùm id non tam boni Oratoris, quàm Civis Romani eſt.* (a) Nimirum, pura & emendata latinitas, optimorum Grāmaticorum, quales *L. 1. Inſtitut.* à teneris ungviculis, informat Quintilianus, vera laus eſt. Optimum verò Oratorē, ultra hæc, alia colorant, alia commendant, alia diſcriminant ornamenta. Quocirca, talis doctrina, manifeſtò ſibi contradicet: depoſcet orationem ornatam, ſimul & inornatam: ſplendidè illuminatam, ſed veris ſplendoribus orbā: magnificam; ſed ab omni pompa nudam: figuratam, ſed ſimplicem, ne ſcilicet verborum phaleris, ne ſophiſmatibus obſcuretur: artificialiter ſtructam, ſed ſimul inartificialem; quia non exquiſitiùs ad figuram & elegantiam Artis: ſed ad naturæ amuſſim, illepidè contextam: naturæ, ſine omni artis fuco, ſincerè ſeſe explicare contentæ, planè conſentaneā. Idem adſtruet, & deſtruet: falſa ornamenta ducet in veris,

& ve-

(a) de Claris Oratoribus.

& vera in falſis. Adeòq; quot contrarietatibus & repugnantiis ſcatebit: tot falſitatibus laborabit, docebitquè falſum. Quin etiam, dum ſibi non cohærentia ſtatuit, dum pugnantia, disjuncta, diſparata, inſociabilia præſcribit, ſeipſam jugulat & tollit: atquè ita docebit nihil. Satiſne clare? ſat vivis coloribus, tibi ſub oculos poſita eſt falſæ imago Eloquentiæ? Quid ſentis? dic, obſecro, Vir ſagaciſſime: quæſo, candidè ediſſere. Tandem ex fide bona, faſſus eſt ille. Aſſumptionem, ita perfectè declarâſti, ut etiam cæcis perſpicua ſit. Luculenta res eſt, & diffiteri nequeo: triumphat aſſumptio tua. Talem enim mihi adumbrâſti Rhetorem, quem, ſi mihi poſſes oſtendere: contortum olim, contra Antonium, à Cicerone, pilum, in hunc verterem. *Tecum pugnas, & non modò non cohærentia inter ſe dicis; ſed maximè disjuncta, atq; contraria: ut non tanta mecum, quanta tecum tibi ſit contentio.* (b) Fatentis aſſertionem, commodè ego interverti. Siquidem agnoviſti doctrinæ falſitatem: non flagitaturum te ultra præſumò, ut talis ſtudii reſtaurationem, operæ pretiū faciamus. Sed, quod magìs è Republica eſt, ut Oratorii libelli, indigeſtæ cogitationis impetu, confidenter effuſi, Tullianis, Fabiiq, Inſtitutionibus, ex toto contrarii, doctrinis evidenter falſis referti, qui nec acuere ingenia, nec alere veram eloquentiam poſſunt, non diutiùs imperitam Juventutem inficiant, teneroſq; Adoleſcentūm Animos, veri falſiquè ignaros, ne in naufragium veræ Eloquentiæ adducant: Te, viriliter, omni ope adlaboraturum.

§. 30. Vix ſudorem frontis abſterſeram, cùm eadem Perſona, quaſi aliam telam ſic exorditur. ,,Multa tu ſatìs ,,doctè & ſolidè. Verùm hæc omnia non infringunt propo-,,ſitum meum, ac ne tangunt quidem: quod tu neque degu-,,ſtâſti, nec à limine quidem pervidiſti. Interjeci ego poſtulationem meam. Ut optimis propoſitis tuis adminiculari ſaltem digito valeam, quæſo, fac me compotem arcani con-

ſilii

(b) Philip: 2.

filii tui. Ille verò, ut erat totus in venditandis peregrinitatibus defixus, sic incipit. ,,Mea ratio est, & hoc unum ,,persvadere contendo, ut in hoc nobilissimo Regno, ex more aliarum Nationum, nova quædam Literatorum hominum Societas erigatur, quæ optimarum omnium disciplinarum doctrinarumq; novum quendam orbem componat; ,,ubi omnes & singulæ, quotquot sunt Artes liberales, & in ,,his eloquentia, ad veram laudem, verumq; ut ita dicamus, ,,gustum, revocentur, excitentur, exerceantur. Quid in ,,tali consilio non utile? quid improbabile? quid non optimum? Quid verò animos vestros avertit à consectatione tam plausibilis & gloriosi studii?

Respondi. Quàm procul à prima fronte, recondita sunt cogitata tua! Parum acuta nare, vix nunc primùm olfeci, quo tandem respiciebat illa Orationis tuæ, per Gallias, Italiam, Germaniam, Rossiam, vagabunda excursio. Huc igitur temonem flecto, & quæcunq; ad propositum tuum accõmodatissima adferri possunt, non reticebo. Et primò, revocandæ ad veram laudem Eloquentiæ rationes, unà conferamus, unà discutiamus. Vera Eloquentia, vera inquam, nõ alicujus falsa opinione talis, neq; falsò vera, qualem tibi, viva specie, jam depinxi; sed qualem ex Cicerone descripsi, probaviq; veram, quatenus, (ut verbis Ciceronis loquamur) *ad veræ laudis gustum* reducatur: (c) omnem machinam adhibemus. Verùm, ut sermo Oratorius ad quamlibet salivam appositus sit; ut in omnium mortalium quà aures, quà animos, delectabiliter influat; bene priùs intellectu percipiendus est uniuscujusq; palati sapor, qui tam varius est, quàm ipsi homines, hominumq; naturæ, voluntates, ingenia, ac judicia. Quod uni prædulce, & admirabile; alteri tanquam putidum, inane, & insulsum habetur. Quod iste acre ac delectabile sentit; alius veluti cibarium & umbraticum rejiciet. Omniũ ergo ingeniorum stomachis Rhetor morigerari priùs condiscat, antequam veræ laudis gustum creaverit in singulis, obtinuerit ab omnibus.

(c) Ut quidam morbo aliquo, svavitatem cibi non sentiunt; sic libidinosi avari, facinorosi, veræ laudis gustum non habent: In Ant. Phil. 3.

Id verò nunquid possibile est, ut aliquis pertendat? Exempli gratiâ, puta, vel finge me, de corrupta eloquentia castiganda, & ad veræ laudis gustum revocanda, commentationem elucubrâsse. Literatorum hominum Societates, quas tu multarum nationum Vir peritissime, meritis laudibus cumulâsti, quo animo libellum meum accipient? propenso, an offenso? Quo vultu? grato & benevolo, an frigido & contracto? Quid, si in diversis longè formis, veram Oratoris laudem constitutam apud se habeant? poteruntne probare mea rei Oratoriæ lineamenta? Probabunt fortè emendatam utcunq; Latinitatem: vereor etiam, ne aliqui meam in verbis accurationem, ut superstitiosiorẽ vellicare audeant: voces barbaras, vel parum latinas, si quæ irrepserint, ut, v. g. *fortalitia, improperia*, & similes, configẽt. Orationem verò, si non translationibus elevata fuerit, si vibrantioribus Figuris non resplenduerit; si nullibi in sensus sublimes, acres, graves, delectabiles, inexpectatos assurrexerit; tanquam humilem & depressam, in levi habebunt. Aliũ tibi orbem quære, dicent: nobis Plinius Magister est. Audi (obloquentur) quibus ille verbis, tuos circumscriptæ Eloquentiæ cancellos, enervat dissipatq; funditus. *Laxandos esse*, inquit, *Eloquentiæ frenos*, *nec angustissimo gyro*, *ingeniorum impetus refringendos.* Et: *Oratorem debere erigi, attoli, efferriq; ac sæpè accedere ad præceps. Ut enim quasdam artes, sic eloquentiam, nihil magìs, quàm ancipitia commendant. Sunt enim maximè admirabilia, quæ maximè periculosa, maximè insperata.* (d) Si omnem ego Pòeticam audaciam, ab omni soluta oratione exclusam esse voluero; exclamabunt illi, suo cum Magistro Secundo. *Quasi verò Marcus Tullius minùs audeat? hunc omitto, neq; enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, norma Oratoris, & regula: quid illo audentius?* (e) Tumorem ego, & phaleras, & pompam eloquentiæ damnare, atq; modestiore stylo emendare satagam? Opponent & hic Novocomensem Rhetorem. (f) *Vide, quantò major sit, qui reprehenditur, ipso reprehen*

(d) Ep. 26. Lib. 9. (e) Ibidem. (f) Ad Lupercum.

bendente? & major ob hæc quoq; vitio data: nam in his, granditas ejus elucet. Prolapſiones concinnæ ſcriptionis Auctorum, notare aggrediar, atq; ſexcentis obeliſcis non malignè ego confodiam. Iterum laudatæ Societates, Sententiâ Plinii, me evertent. *Tutius quidem per plana, ſed humilius, & depreſſius iter: frequentior currentibus lapſus, quàm reptantibus: ſed his non labentibus, nulla laus; illis nonnulla laus, etiamſi labantur.* (g) Taliter me debellantibus, tot, univerſæ per Europam politioris literaturæ conſultiſſimis Societatibus, quem ego clypeum opponam? Exſibilabo Plinium? Trajani laudatorem? Trajano laudatiſſimum? exſibilabor ipſe. Conabor ego, contra tot Societatum reclamationes, meum etiam Ajo, viciſſim expromere? Præfocabunt me vocibus Ciceronis: *Quid ergo AJUS iſte loquitur? quaſi ego id curem, quid ille ajat* (h) Quid verò, ſi orationes meas, frigidæ jejunitatis, vel humilis, pervulgatæ, obſcuræ ſimplicitatis; meas ratiunculas, ſophiſmatum; doctrinas, contrarietatum coarguerint? Unde mihi ſuppetiæ? unde vindiciæ? A tota Eruditarum Societatum panegyri, cum faſtidio repulſus, in eam tandem prolabar fortunam, ut relictâ in acie parmulâ, etiam haſtam inglorius compellar abjicere: nihilq; ex tam periculoſa alea reportaturus ſim, præter illud contritum vetuſtate, ſed verè aureum dictum. *Sapienti, ne digitum quidem movere temere, Philoſophia permittit.*

Equidem jam tu celeriùs, quàm ego dixi, penetrâſti, Scientiſſime, ac experientiſſime Domine, quas prodidi, & quas necdum prodidi cauſas, quæ ab ejuſmodi ſive æmulatione, ſive ambitione ſtudii, quemlibet ſenſatum retardare valeant, & avocare. Ad univerſitatem Artium, jam oculos advertamus. Verùm, eo digredi, eſt extra orbitam ſalire. De ſola enim Eloquentia, inſtituta controverſia eſt: quæ, dum adhuc à veræ laudis guſtu tantùm abeſt; quantùm & populari

(g) Ibidem. (h) Olim Romæ, per noctis ſilentia, vox humanâ major audita eſt. Gallos adventare, providerent, ne Roma capiatur. Exinde Ara poſita eſt Ajo & Locutio Deo: quem ridet Cicero. *Quid ergo? Ajus iſte ajebat & loquebatur, quando eum nemo nôrat: poſteaquam & ſedem & Aram invenit; obmutuit.* Livius & Cic: de Divinat.

pulari aſpernatione vapulat; & non populari Sapientûm trutina, in vituperationem improbationemq; plurimam cadit; quid de aliis novis artibus, quid de toto magni novi ludi orbe divinandum ſit? modum capies.

§. 31. Satìs mero calidi convivæ, moleſtiùs ſolis æſtivi caloribus vexabantur. Quarè, temperandis æſtibus, frigidam efflictim anhelabant. Cùm ecce, captandi frigoris gratiâ, quædam jucunda hyems menſis illata eſt. Præter enim melopepones & Oſtrea, aliaſq;, quibus refrigeraroria vis ineſt, cupedias; arte congelati, ex ſcientia popinæ, Citrei variiq; uvarum ſucci, ad aſpectum, fraga, ceraſa, poma aurea mentiebantur; palato admoti, meram glaciem ingerebant. Inter fercula etiam venerunt gelidiſſimarum nivium cumuli, & comminutæ glaciei colles faſtigiati, ad vina & auram perfrigerandam. Qui convivio intererat Medicinæ arte celebris, ac nobiliſſimus Doctor, ex Scholæ ſuæ principiis edixit: hæc veſtra epularis bruma, præſentiſſimum eſt humanæ Vitæ venenum. Riſu excepta eſt Galeni præmunitio. Non de ciborum, inquiunt, ad valetudinem conducibili delectu; ſed de ſalubritate Eloquentiæ diſquirimus. In hac arena, ſi ſcientiùs verſatus es, dic aliquid ad propoſitū. Ille, ut erat politioribus literis non mediocriter inſtructus, mox mutavit prooemium. ,,Quandoquidem meam ſenten-,,tiam depoſcitis; ego ambitioſæ in verba, atq; ſupra modū ,,elatæ ac diſtentæ morbo Eloquentiæ, non aliud præſenta-,,neum remedium invenio, niſi, ut Magiſtri, & Præcepto-,,res, qui inſtituendæ in humanioribus Artibus Juventutis ,,operam profitentur; illi doceant Adoleſcentes, iter quod-,,dam orationis planum, maturum, naturæ judicioq; con-,,forme: modumq; loquendi, ut natura fert, pervulgatum, ,,ſimplicem, nullis allegoricis ambagibus perplexum; neque ,,ſublime quidquam audere, neq; in altum ingenia volare ac ,,luxuriare permittant. Satiùs advigilent, vel conniveant, ,,ut optimi Juvenes, nedum humilem, verùm etiam humil-

 limam

,,limam dicendi rationem sequantur, dummodo Oratio cla-
,,ra sit, & bene ordinata. Ornamenta verò eos lectio, u-
,,sus, imitatio, ætasq; docebit.

Consilium istud sic fregi, sic everti. Excellens Dominè Medice. Apud Halicarnassi Populos, quoties Antistiti Minervæ, promissa barba repentè enascerctur; toties gravissima impendens publicæ rei calamitas,præsignificabatur.(i) Quid? an similis ostenti auctor esse vis? omnino. Nobilis siquidem pubes, severi ac rugosi ingenii, suspensæ ac meditabundæ orationis, ominosa est: quamvis hæc, in sensatis Viris, maximopere suspicimus. Hinc ait Quintilianus. (k) *Ipsum genus eloquentiæ, aliud alios decet. Nam in juvenibus, paulò uberiora & penè periclitantia feruntur: at in iisdem, siccum, & solicitum dicendi propositum, affectatione ipsa severitatis, invisum est.* Diceret quasi: qui nullas natus est gemmas trudere, nullis floribus hilarescere; à tali frutice, quis maturos poterit sperare fructus? Prætextati florem ævi, Togatæ velle sapientiæ castigato pollere eloquio; est velle pueros, scenam Catonis agere: ut gravitatem personæ commodè præseferant; ne Campani supercilii figuram, levioribus evertant gesticulis; adaptatâ in acutum, vel rotundum prominente barbâ, coguntur vultum induere, à lætitia sua dissidentem. Pueritia barbatula, vel portentum naturæ est; vel risus theatri. Talis, tamq; invisa est, in flore adolescentiæ, gravitas orationis. Uti innui, Quintiliani, Cicerone suffulti, hæc doctrina est. *Illa mihi*, inquit, *in pueris natura, minimum spei dabit, in qua ingenium judicio præsumitur. Maciem namq; in posterum minari solet, protinus omnibus membris expressus Infans. Volo, se efferat in adolescente fœcunditas, inquit Cicero: sit, unde aliquid amputem. Facile remedium est ubertatis; sterilia nullo labore vincuntur.* (l) Egregiè sanè teneram plantarum sobolem promovebit insitor, qui non insolentibus calamis exilire, non luxuriare foliis ramusculos, non ubertim turgere gemmis, non læta frondium segete lascivire finet germina. Quid tam severæ putationis educet falce? olim stolones & truncos, vel nullis, vel malignis tantùm fructibus felices. Siderationis vitio mitescunt, maturrimè præcoqua mala: ideoq; citò victa & caduca, non hyemis, non autumni ætatem ferunt. Tales spes proferunt tenera Ingenia, tristi ac severæ Eloquentiæ innutrita: austeritatem Virorum pueri imbibent; insulsitatem infantium crepabunt viri. Iterum, nec cogitanti, adest opportunè Quintilianus. (m) *Nimia severitate, ingenia puerorum deficiunt, & dum omnia timent, nihil conantur. Quapropter evitandus præcipuè est in pueris, Magister aridus, non minùs quàm teneris plantis, siccum & sinè humore solum. Inde enim fiunt humiles, & velut terram spectantes, qui nihil supra quotidianum sermonem attollere audeant: macies illis, pro sanitate; & judicii loco, infirmitas est.* Probè intelligitis, me nihil ex ingenio meo protulisse: Fabium duntaxat, quantùm memoriâ comprehēdere potui, recitavi: qui tandem jacentis Eloquentiæ studiosos, sic reprehendit. *Fugiunt & reformidant quidam, omnem, in dicendo, voluptatem: nihil probantes, nisi planum, & humile, & sinè conatu. Ita, dum timent ne aliquando cadant, semper jacebunt.* (n)

(i) Theatrum Zvingeri. (k) L. 11. c. 1. (l) L. 2. c. 4.

§. 32. Nondum plenè & integrè Dñum Doctorem expedivi; cùm unus ex sapientissimis Reipublicæ Patribus, me interpellat. ,,Multus tu es in confutandis, acer in convel-
,,lendis aliorum Rhetoricis. At verò vosmet ipsi, forman-
,,dis bonis Oratoribus, quam viam tenetis? fac, ut scia-
,,mus. Fortè enim plures non desunt, qui vestram instituen-
,,dæ ad humanitatem Juventutis, rationem, cùm improbāt;
,,tum reformationem efflagitant, ut ad veræ laudis gustum
,,revocetur. Postulationi satisfacturus, solas Antiquorum auctoritates produxi. Quid improbant? Quos reformari volunt? Ciceronem? Quintilianum? Plinium? Hos ego eloquentiæ nostræ propugnatores, & assertores, plenis buccis, vobis coràm ostendi. Ut verò excolendæ in re oratoria Ju- ventu-

(m) Ibidem. (n) L. 8. cap. 5.

ventutis modum, quem tenemus, vobis exponam; quos nominavi, Eloquentiæ Magiſtros, iterum induco. *Hoc eſſe curæ velim Eloquentiæ Doctoribus,* monet Quintilianus (o) *ut teneras adhuc mentes, more nutricum, molliùs alant, & ſatiari velut quodam jucundioris diſciplinæ lacte patiantur. Audeat hæc ætas plura, & inveniat, & inventis gaudeat: ſint licèt illa non ſatis ſicca & ſevera. Melior eſt enim indoles læta, generoſiq; conatus: & vel plura juſto concipiens interim Spiritus.* Fabio conſonat Marcus Tullius. *Dulce illud Orationis genus, ſententiis argutum, verbis ſonans & affluens: non pugnæ, ſed pompæ aptum: gymnaſiis & palæſtræ dicatum, Oratoris quaſi incunabula ſunt; cujus nutrimentis educata Eloquentia, ipſa ſe poſtea colorat, ac roborat.* (p) Utriuſq; una eademq; ſententia eſt: quòd, ſicut alimentis infantiæ deſtituta, & lactis expers proles, ad ſolidos cibos compulſa, ſuccedentem ætatem invalidam, gracilem & macilentam trahit; ſic Eloquentiam non vivido ſangvine incaleſcere, non movere lacertos, non par dignitati robur oſtentare unquam poſſe; ſi non dulci quodam ingenioſæ amænitatis nectare, ſatìs priùs lactata, imbuta, enutrita ſatìs fuerit. Eductam tali cunarum dulcedine Juventutem, ad quas deinde eſcas condocefacimus? Ciceroni morigeramur. Putat ille *Adoleſcentes, à minutis concertationibus, ad omnem dicendi vim traducendos eſſe.* (q) Itaq; ad audenda robuſtiora, ad ſublimem, & Animorum victricem facundiam, ſtudia & impetus Juvenum transferimus, exemplo, hortatu, & verbis Quintiliani. Græcorum ille diſertiſſimos, imitandos Scholæ ſuæ propoſuit. *Quominus adjuvat ſermo; rerum inventione pugnandum eſt: ſenſus ſublimes variiq; eruantur: promovendi omnes affectus: oratio, translationum nitore illuminanda: non poſſumus eſſe tam graciles? ſimus fortiores: ſubtilitate vincimur? valeamus pondere: proprietas penes illos eſt certior? copiâ vincamus.* (r) Prodeſſe etiam ducimus, acuendæ Juvenum æmulationi, Plinii doctrinam. *Oratorem debere erigi, attolli efferriq;* (vivacioribus nempe, validioribuſq; figuris & ſententiis) *Sunt enim maximè admira-*

mira-

(o) L. 2. c. 4. (p) in Oratore. (q) de Orat. l. 3. (r) L. 12. c. 10.

mirabilia, quæ maximè inſperata. (s) Cicero tandem præceptionũ noſtrarũ omniũ, princeps pædagogus eſt. Hunc docentem inducimus. *Nemo unquam Oratorem, quòd latinè loqueretur, admiratus eſt; nemo eum verbis extulit, qui ita dixiſſet, ut, qui adeſſent, intelligerent, quid diceret: ſed contempſit eum, qui minùs id facere potuiſſet. In quo igitur homines exhorreſcunt? Qui diſtinctè, qui abundanter, qui illuminatè & rebus & verbis dicit; & in ipſa Oratione, numerum quendam verſumq; conficit; qui ſenſa mentis ſic explicat, ut eos qui audiunt, quocunq; incubuerit, poſſit impellere; hunc ſtupefacti dicentem intuentur: in hoc exclamant: hunc Deum, ut ita dicam, inter homines putant.* (t) Admirabilitatem Eloquentiæ, his verbis commendari, eamq; neq; in puritate neque in claritate dictionis planæ, pervulgatæ, uſitatæ ſitam eſſe, qvis non recognoſcit? Quæ igitur ſit vis illa Eloquentiæ, quæ in admirationem homines adducit & rapit, docendo, movendo, delectando? iterum ex Cicerone docemur, & docemus. *Svavis ſit Oratio, cum aliquid aut inviſum, aut inauditum, aut novum dicas. Delectat enim, quidquid eſt admirabile: maximèq; movet ea, quæ motum aliquem animi miſcet Oratio.* (u) Quod verò attinet ad exigendam ſcholaſticam exercitationem ſtyli, qui *optimus & præſtantiſſimus dicendi effector eſt,* ea Studioſæ Juventuti diligenter inſerimus, quæ idem Cicero dictat. *Omnes,* inquit, *Sententiæ, verbaq; omnia, quæ ſunt cujuſq; generis maximè illuſtria; tum collocatio, verborumq; quodam oratorio numero & modo cõformatio, ſub acumen ſtyli ſubeant, neceſſe eſt: hæc ſunt, quæ clamores & admirationes, in bonis Oratoribus efficiunt.* (v) Poſtremò Tullianum illud apophtegma, menti Adoleſcentûm infigimus: *Eloquentiam, quæ admirationem non habet, nullam judico.* (x) Porro Eloquentia, naturæ, non arti conformata, plana, ſimplex, jejuna, & humilis, quæ ſe ſupra quotidianum ſermonem non attollit, non in ſenſus ſublimiores aſſurgit, non figuris, non ſententiis, non periodica rotunditate coruſcat, nulliſq; ad optimũ guſtum redundat illecebris, admirationem habet nullam.

Igitur

(s) Ep. ad Lupercum. (t) L. 3. de Oratore. (u) Partit. Orat. (v) 1. de Orat. (x) in fragmentis.

Igitur nulla eſt. Expoſui noſtram, inſtillandæ tironibus artis Oratoriæ rationem. Contrariam ex ore Excellentis Domini Doctoris percepiſtis. Utra ex his, eloquentia, ad veræ laudis guſtum comparandum, propior accedat? utra rationibus Reipublicæ meliùs militat? utiq; nec dubitatis. Non illa certè, quam Cicero, Conſulari ſuo judicio, ineptam & nullam eſſe renuntiavit; ſed hanc vobis maximè probari autumo, cui Romanæ Facundiæ Principum Oratorum, unanimi voce, graviſſima ſuffragatur auctoritas. Ut, ſi aliqua Rhetorice, nihil utilioris, Iuventuti literariæ, operæ, detrimentoſo compendio, collatura ſit; illam, non hanc, talem fore pronuncietis. Si aliqua tam nociva Reipublicæ eſſe traducitur; ut neſcio quam luem, non lucem ingeniis afflare, atq; protinus in Gyaram parvamq; Seriphum, ejici mereri dicatur; (y) illam, non hanc, ad tale meritum, credibiliorem eſſe reputetis.

§. 33. Itum deinde eſt in varia colloquia; ſed magnam partem, alienæ famæ & honori, haud parum iniqua. Ut alia petulanter jactata non memorem; taxabantur quorundam opima Sacerdotia: Sacrorum Præſulum opes, ſplendores, potentia, in Invidiam vocabatur: neq; Templorum magnificẽtiæ, cenſibus, opulentiis, auro & gemmis, parcebat obtrectatio. Rerum callidiores nonnulli Proceres, adducta fronte, indigniſſimè hæc tulerunt, volebantq; tam inſolentem Lingvæ præciſam eſſe libertatem; ſed obſtabat oblocutorum magnum popularitatis nomen. Objeci ego memet periculo; &, cùm aliud medium promptum non eſſet; dixi. Illuſtriſſimi Domini: ſinite me, cauſam meam, ad extremum uſq; perorare: ſingulariſſimum eſt, quod mihi audendum ſumpſi. Conticuerunt repentè: dederunt aures: ordior ego. Hactenus primorum Eloquentiæ Procerum ſignis decertavi: Placet tandem in diſcrimen ſingularis pugnæ venire. Sed, ne Vobis obſtrepere videar; concedite, liceat mihi, cum Excellenti Domi-

(y) Ut Gyaræ clauſus ſcopulis parvâq; Seripho. *Juven. de exul.*

Domino Medicinæ Doctore, duello periclitari. Inſtantiſſimè aſſenſerunt ad unum omnes. Protinus ego. Clariſſime Domine: adverto te Virum inſigniter doctum eſſe: ex Perſona ipſa auguror, te, in aliqua Academia, plurima ſtipendia meruiſſe: & fortè Sapientiæ Doctor es. Ille reſpondit: Non inficior, neq; tu errâſti. Hoc ingreſſu capto, conſerimus manum. Tua, niſi fallor, ſententia fuit, quam audivimus à te, vir doctiſſime, Tyronibus Eloquentiæ, humilem, humiliorem, humillimam eloquendi rationem concedendam eſſe: ornamenta verò Orationis, ad Magiſtram lectionem, imitationẽ, uſum, ætatem, eſſe releganda. Hoc utiq; dixiſti, hoc ſvaſiſti. Etiam docui, inquit. Perſpicisne quibus teipſum illaqueas plagis? quod periculum tibi, quod veſtræ optimarum Artium Univerſitati procudis malum? Ut veſtræ Academiæ Rhetorum officina penitus aboleatur; hoc promoves, ad hoc efficiendum, partibus omnibus conſpirâſti. Hæſit ille attonito ſimilis. Quæ tu commenta ſomnias? ait. Quæ tu mihi ſuggeſſiſti, inquio. Qua ratione id affirmare poteris? quærit. Dico: tuâ, non meâ: tuis te pingam coloribus; te, tibi, aſſertæ rei auctorem dabo. Ille dixit. Intelligam, quid ad rem adferes? Poſtulo ego. Da aurem diligentem; oculis rationem capies. Ars Rhetorica, ars utiq; peculiariter, definitè & propriè, ornandi ſermonis eſt. Quo enim ab aliis ſcientiis & artibus Rhetor diſcrepat? unicè ornata dictione. Nam ſcienter & peritè loqui, norûnt Philoſophi, Medici, Juriſconſulti, & alii rei oratoriæ penitus rudes; ornatè, ſolus nonniſi Rhetor. Fuerit oratio clara, perita, & bene ordinata; ſi eadem ſtrigoſa, gracilis, exſangvis, impexa, verrucoſa, inelegans ſit? nec nomen eloquentiæ meretur. *Unum afferunt proprium ii, qui bene dicunt*, ait Cicero: *compoſitam, & ornatam, & artificio quodam, & expolitione diſtinctam Orationem.* (z) Ulteriùs: quænam ſint iſta Eloquentiæ ornamenta? Tria potiſſimùm Cicero enucleat: *Numeros, Tropos, & Figuras*, quas Orationis lumina & quaſi Inſignia vocat. *Nam,* inquit,

I

(z) L. 1. de Orat.

inquit, *quosdam numeros, cum numeris, tanquam Purpuram, misceri oportet: & ex omni genere frequentissimæ translationes erunt, quòd eæ, propter similitudinem, transferunt animos, & movent: qui cogitationis motus, per se ipse delectat. Et ex collocatione Verborum, quæ sumuntur quasi lumina, magnum afferunt ornatum Orationi.* (a) Numerus, & quasi versus quidam periodicus, rotundam; translationes, delectabilem & splendidam; Figuræ Verborum, copiosam & svavem; sententiarum figuræ vehementem & fortem reddunt Eloquentiam. Hæc verò tu, nō ab alio Magistro, quàm ab usu, lectione, imitatione, ætate, disci debere asseris? Ergo Scholam Oratoriam evertis penitus & tollis. Quid enim, quæso, docebit Præceptor? Dicis: humilem, puram, verè latinam, & naturæ conformem dicendi rationem. De ratione exornandi variandiq; styli, quid tractabit? ad seram ætatem, usum, lectionem, hæc rejiciet. Nihil igitur aget, quod definitè Rhetorica est. Quid ergo? Grammatici munere perbellè fungetur. Id quidem luce palàm est; sed si refragaris, adduco Fabium, cap: *De Officio Grammatici*, Libi 1mi, 9no, sic dicentem. *Hæc professio, ætates nondum Rhetorem capientes instituit: ut narrare sermone puro, & nihil se supra modum extollente, eandemq; gracilitatem stylo exigere condiscant.* Quid? non idem sunt? gracilis, pura, & nihil se supra modum extollens dictio; atq; humilis, pura & secundùm naturam dicendi ratio? Certus proinde esto, hanc esse Grammaticæ literaturæ provinciam, ad quam vos Novitium Oratorem detruditis: contraveniente Cicerone qui in quovis requirit Oratore, quod de se profitetur. *Quando enim nobis ullus orationis vel copiosæ vel elegantis ornatus defuit?* (b) Ex hoc verò vide quid colligitur? Rhetoricam, quæ in docendo, ultra Grammaticas compositiones non progreditur, & ad ea, quæ Oratoris propria sunt, non ascendit: in qua nihil, quod nutrire facundiam, quod comere, quod illustrare, quod acuere, quod vivido spiritu animare, quod vires eloquentiæ augere possit, nihil traditur; supervacaneā

esse,

(a) Orator ad M. Brutum. (b) L. de Fin.

esse, nullum operæ pretium facturam, abrogandam, exstinguendamq; esse. Atq; ex hoc ipso, quodnam ulteriùs consequens est? videamus. Intelliget hoc Respublica, intelligent Patres conscripti. Quid rogabunt? quid constituent? quid edicto decernent? Videor mihi audire sententiam.

Pura & emendata latinitas, & secundùm naturam, humilis, nihilq; se supra modum efferens locutio, ut doceatur; Grammaticorum propria est professio.

Ornandi verò sermonis artificium, docebit optima præceptrix ætas, usus, lectio, imitatio.

Docete ergo Boni Viri, Grammaticarum Classes institutionum, & Emmanuelis regulas diligenter explicate.

Officina Eloquentiæ CLAUDATUR.

Tulit plausum ab omnibus, nervosa dimicatio: effecitq; admurmurationis ille fragor, ut reliqua persequi, &, quæ ex conclusis succrescebant, consectaria pertexere, neutiquam potuerim. Tantummodo cum Excellenti Domino Doctore, in gratiam redire institi: coaluitq; citò amicitia, officiis affabilitatis delinita: ubi, inter alia, dixi. Hæc à me prolata, Vir Præstantissime, & non malè dicta, quæso, ut, pro Tua, quâ præstas, æquitate, moderatione, judicio, non in sinistri animi interpretationem vertas; sed boni consule. Nullius intentatæ læsionis mihi conscius sum: neq; punctim, neq; cæsim te impetii: sed, ut ait Cicero: *securim in tua ipse petita injecisti:* (c) *in tuum ipse mucronem incurristi:* (d)

Et pateris telis vulnera facta tuis.
Ovid.

§. 34. Tali duello conclusa epulatio, finita certatio. Jam enim Hospites diutinæ accubationis molestiâ gravati, ac fessi, ad captandas novas jucunditates, animo rapiebantur. Tesserariis ludis distrahi, symphoniacis permulceri concentibus, hortorum topiariâ scenâ recreari gestiebant. Ego doctæ conversationi finem ut facerem, dixi. Vergit tandem ad exitum vestra comessatio; & mea cessationem postulat contentio. Si quid non ad Vestræ dignitatis excellentiam, non ad

 poli-

(c) Orat. pro Murena. (d) pro Cecina.

politissimarum aurium cupiditatẽ, non ad omnium qui hìc sunt, satisfactionẽ, si quid verborum attuli; id Vestræ nimiæ humanitati, quæ penitus me imparatum quid loquerer? adeò difficillimis aggredi quæstionibus voluit, tribuere & condonare debetis. Tullii, Fabiiq; doctrinis ac exemplis (neq; Plinium secundum rejicietis) presso insistere vestigio, propositum meum fuit; alterum: neminem dentatis jocis, amaris dicteriis consauciare nullum. Non didici enim, neq; in ore & oculis tot, tantarumq; dignitatum, fas erat. Utrum susceptionem meam aliquomodo? vel utrum cumulatè impleverim? suffragium vestrum erit. Uti etiam, sermonem, qui vestras hactenus benevolas distinuit aures, si quâ formâ non displicuit? cuinam in acceptis referre debeam, naturæ an arti? decidetis. Eloquentiam nostri sæculi, ab antiquitate non difformem, non à vero Oratore discolorem, non à rationibus Reipublicæ discordem esse, si alicui non satìs dilucidè convicisse videar; vitium ipse agnosco: obscurum video me cõparatione esse: longè enim illustriùs, quàm ego, egerunt partes meas Tullius, Fabius, Plinius: ut, si quis mihi obloqui voluerit; Istis Oratoriæ Principibus Viris & Magistris, fidem omnẽ, æstimationem, honorem detracturus sit; mihi arrogabit nihil, nihil derogabit. Quod superest, ut affectæ dissertationi, perfectio; principiis extrema respondeant; coronidem dictis imponat Fabius: ex quo intelligetis, quàm insulsâ & illepidâ affectatione laborant, illi ipsi splendidæ affectationis osores. Fatur enim: *Sunt, qui omnem in dicendo nitorem, & quidquid studio paratur, ut affectata, & parum naturalia improbant: verborumq; SIMPLICITATE, IMITATIONEM ANTIQUITATIS AFFECTANT. Verùm illi persvasione suâ fruantur; nostro labori dent veniam.* l. 11. c. 1.

§. 35. Continuò de cœna se omnes proripuerunt: sublatæ mensæ, Proceres in majorem Aulam (ubi eos Musicorum, quà assa voce sonoroq; gutture, quà nervorum pulsu, lyrâ, testudine, flatiliq; tibiâ modulatè canentium chorus præstolabatur) invitati sunt. Mihi verò, post plurima humanitatis perhibita officia, honores, gratulationes, atq; effusè dediti animi testificationes & gratias, tandem gratia discedendi concessa est.

Ad M. D. G.

RERUM TRACTATARUM ANALYSIS.
CICERONE ILLUSTRATA.

1. ELoquentiam definivit Isocrates, esse *Artem, quæ novis ex magnis parva: ex parvis magna facere.* Non malè. Ad amplificationem enim respicit, per quam Rhetor, à Dialectico differt. Consentit Cicero dicens. *Summa laus eloquentiæ est, amplificare rem in ornando: quod valet non solùm ad augendum, sed etiam ad extenuandum* (l. 3. de Orat.) Optima tamen, classica, & ab omnibus receptissima definitio est, quam Cicero & Quintilianus assignant. Est *ars benè dicendi:* hoc est, ut Cicero explicat, *Ars scienter, peritè, & ornatè dicendi.* Scienter & peritè dicere, competit etiam non Oratori; ornatè dicere, solius eloquentis professio est. Illud ponitur quasi pro genere; istud pro differẽtia. *Unum afferunt proprium illi, qui bene dicunt, compositam, ornatam, artificio & expolitione distinctam Orationem.* Cicero.

2. Hanc definitionem, nemo ex antiquioribus, nemo ex posthumis Rhetoribus improbare, emendare, augere, circumscribere, nemo jota unum addere ausus est. Si quis aliam eloquentiæ meditatus est descriptionem, & stabilire contendit, per verbum *Ajo;* facilè deturbabitur per verbum *Nego.* Incurrit enim reprehensionem Ciceronis. *Exiguis tu quibusdam finibus, totum Oratoris munus circumdedisti. Amplitudo autem Rhetoricæ infinita est, nec habet finitam aliquam regionem, cujus terminis septa teneatur.* l. 2. de Orat.

3. Tribus istis dotibus prædita Eloquentia, ut sit vera; debet esse apta ad finem, ad quem à natura ordinatur. *Ad salutem & conservationem hominum datam esse à natura Eloquentiã,* affirmat Cicero l. 2. de Offic. Et, si munus Oratoris perpendimus, nihil est certius. Partes enim Oratoris sunt: laudare,

re, svadere, defendere: honesta, utilia, justa: damnare inhonesta, nociva, iniqua. Secundùm ergò triplex Oratoris officium, finis eloquentiæ est: *honestas, utilitas, æquitas.* Hunc finem nec intendere, nec promovere, nec perficere potest, nisi probus homo. Quâ enim fide? quâ auctoritate? quâ approbatione laudabit honestatem infamis & perditus? utilitatem proditor? æquitatem iniquus? Quocirca, consensione Catonis, Ciceronis, Quintiliani, & omnium Eloquentiæ Patrûm, verus Orator definitè est: *Vir bonus, scienter, peritè, & ornatè, dicendi gnarus. Nec futurum quidem Oratorem, nisi virum bonum*, qui plenâ & perfectâ utatur eloquentiâ. Quintil. l. 2. c. 20. & l. 12. c. 1. Per consequens, vera eloquentia, *est viri boni sciens, perita, & ornata dictio.* Talem summè necessariam cuivis esse Reipublicæ, pronuntiat Cicero: *sic enim*, inquit, *statuo: perfecti Oratoris moderatione & sapientiâ, non solum privatorum plurimorum; sed & universæ Reipublicæ salutem maximè contineri.* l. 1. de Orat. Tali doctrinâ, optimos à teneris adolescentes imbuimus: ut, si velint evadere boni Oratores; studeant esse boni Patriæ Cives.

4. A Contrario noscitur, quæ sit falsa eloquentia? Nēpe ea, quæ adversatur fini, ad quem, à natura, data est. Quis falsus & malus Orator? nempe is, qui acquisitis viribus eloquentiæ, abutitur contra ipsius finem. *Unam de summis virtutibus esse eloquentiam* asserit Cicero. l. 3. de Orat. At verò *vis illa dicendi, & contentio orationis* (*ea est quam eloquentiam dicimus*, ait Cicero) *si in malos incidat; & ipsa judicanda est malum*: (Fabius) non erit igitur virtus. Sed sicut ars præliandi, fortitudo, & audacia, si à Latronibus exerceatur, non virtus est, sed detestabilis, pestifera atrocitas, *ita nihil publicis privatisq; rebus perniciosius est eloquentiâ, si malitiam instruxerit.* (Quintil.) Ex quo habemus, qualis eloquentiæ pravitas à rationibus Reipublicæ aliena sit? Qualem Plato exagitabat? insectatus est Cato? edicto sustulit Crassus? propulsabant Athenienses? aversabantur Lacones. *Quintil.* l. 2. c. 16. & 20. Inornata verò, rudis, & imperita dictio, congruentiùs vel non Oratoria, vel nulla, potiùs quàm falsa eloquentia dici meretur.

5. Cùm

5. Cùm Eloquentia sit de genere Artis; forma oratoriæ dictionis, artis opus est, à doctrina inducitur. Quarè, qui eloquentiæ formam assignant naturam, quæ nequit esse artis opus; falluntur & fallunt: vel certò ludunt Sophismate. Confundunt enim, & conciliare volunt sermonem merè naturalem, qui, cùm sit usitatus, simplex, quotidianus; etiam incomptus, illepidus, attenuatus, & impolitus sit necesse est: & sermonem artificialem, cujus quasi natura est, abundanter, argutè, graphicè, comiter, splendidè, elaboratè, *Sublatè, amplissimè loqui* (Cicero de Clar. Orat.). Sed ut perpetuam quandam fallaciam, in amphibologia vocis istius *naturâ*, fabricatam jugulemus; facilis & expedita distinctio est. Natura enim sumpta nudè secundùm se, *nihil ultra verborum proprietatem elaborat* (Quintil.) Si verò naturam accipias cum iis muneribus & facultatibus, quibus à natura ornamur; ut sunt, secundùm Ciceronem (de Orat. l. 1.) *Celeres quidam ac excitati motus animi, ad excogitandum acuti, ad explicandum ornandumq; uberes, ad memoriam firmi.* Insuper nobilitas ingenii, solertia, comitas, lenitas, lepos, facilitas: indoles excelsa, acris, vibrans, diligens, accurata &c. His atq; doctrinæ præsidiis instructa natura, *vim ad dicendum affert maximam* inquit Cicero: estq; artifex ipsa arte solertior. Quæ omnia, cùm naturæ propria sint; etiam eloquentia naturalis erit. *Omnia enim quæ ars consummaverit, à natura initium habent.* (Quintil.) Et propterea, *id maximè naturale est, quod fieri natura optimè patitur.* (idem) Semper tamen non formæ, sed materiæ partes aget ipsa natura. Ars enim est, quæ Oratoris formam inducit; natura, quæ induit. *Illa fingit; hæc fingitur. Ars summa, materia optima, melior.* (Quintil.)

6. Naturæ etiam nomine venit singulare quoddam ingenii temperamentum, humorumq; propria in unoquoq; dispositio, alia & alia in singulis. *Heroicum* quiddam vocant recentiores, *bonum ingenitum* Quintilianus, *incredibilem & Divinam vim ingenii* Cicero, *genium* Martialis, *qualitatem personalem* alii: cujus imitatio plerumq; infeliciter cadit. Sic aliter alauda modulatur, aliter carduelis, aliter sturnus,

aliter

aliter rubecula, aliter merulus, aliter paſſer canarius, aliter luſcinia: unumquodq; optimè, ſecundùm naturam. Horum ſi vocem vel corvus vel pſittacus æmuletur; carmen dabunt turpe-jucundum. Sic Orator, qui ſe in alienam naturam totâ voluntate conjicit, neq; ſuo ſe pede metitur; non aliter, ac ſimius, vel Horatii cornicula, riſum movebit. Dicere ergò ſecundùm naturam, eſt dicere ſecundùm nativum geniũ: atq; omnem artem, eruditionem, auctorum obſervationem æmulationemq; eò conferre, ut cuncta quodammodo in tuũ ſangvinem vertas, vultuq; ſermonis, animi ingeniiq; tui faciem repræſentes. Et, *cùm totidem ferè ingeniorum ſint, quot corporum formæ* (Quintil.) *Naturæ autem variæ & voluntates, multùm inter ſe diſtantia efficiunt genera dicendi* (Cicero) Sequitur, nullum inſignem Oratorem inveniri poſſe, quem non debeas ſingularem & novum dicere. Ita Cicero (de Orat. l. 3.) *Aſpicite quid interſit inter Oratorum ſtudia, atq; naturas. Svavitatem Iſocrates, ſubtilitatem Lyſias, acumen Hyperides, ſonitum Æſchines, vim Demoſthenes habuit. Quis eorum non egregius? tamen quis cujuſquam niſi ſui ſimilis?*. Tandem concludit: *quotquot unquam fore Oratores, totidem futura genera dicendi: illudq; ſemper eſſe admirabile in quavis oratione, quòd cùm in iiſdem ſententiis verbisq; verſetur; ſummas habeat diſſimilitudines: non ſic, ut alii vituperandi ſint; ſed ut in diſpari genere laudentur.* Unuſquiſq; enim præcipuâ & quaſi inimitabili proprietate ſuperat: difficile judicium eſt, quis alteri anteponendus ſit: ipſa diſſimilitudine comparabiles prædicantur. Et hoc efficit diſpar ſingulorum natura.

7. Singulariter nihilominùs triplici Oratoris officio, triplex reſpondet varietas & character dictionis. *Summiſſus, uberior, ampliſſimus.* Singulos enucleat Cicero in Orat: ad M. Brutum. Summiſſus, *tenuis & humilis Orator, conſvetudinem imitans, ab indiſertis plùs re, quàm opinione differens, removebit omnem inſignem ornatum: nec numeri, nec verba verbis coagmentata, nec calamiſtri, nec fucati medicamenta ruboris adhibebuntur. Verecundus erit Oratoriæ ſupellectilis uſus; translationum parcus, nec audax. Elegantia ſolùm & munditia remanebit. Sermo erit purus,*

purus, dilucidè planèq; dicetur: erit aliquid venuſtum, ſed non ut appareat. Erit non plurimi ſangvinis; habeat tamen aliquid ſucci. Acutæ crebræq; ſententiæ ponentur; ſed neſcio unde ex abdito erutæ. Subtilis hæc oratio, etiam incompta delectabit: habebit non ingratam negligentiam hominis de re magìs quàm de verbis laborantis: acutè & veteratoriè dicet. Alterum uberius genus. *Huic formæ, omnia dicendi ornamenta conveniunt: plurimùmq; ineſt ſvavitatis: illuſtrant eam, quaſi ſtellæ quædam, translata verba atq; immutata: verborum item lumina omnia, multa etiam ſententiarum. Huc pertinet quoddam etiam inſigne & florens Orationis pictum & expolitum genus, in quo omnes verborum, omnes ſententiarum lepôres illigantur.* Tertius eſt *ille amplus, gravis, acer, ardens* Ornatus, *in quo profectò vis maxima eſt. Hujus eloquentiæ eſt, tractare animos, atq; omni modo permovere: nunc perfringere, nunc irrumpere in ſenſus: evellere inſitas, inſerere novas opiniones. Hæc eſt, cujus ornatum dicendi & copiam admiratæ Gentes, Eloquentiam plurimùm apud ſe valere paſſæ ſunt: quæ curſu magno ſonituq; fertur, quam ſuſpiciunt omnes, quam admirantur, quam ſe aſſequi poſſe diffidunt.* Hactenus Cicero.

8. Ex quo clarum eſt, tres iſtas eloquentiæ figuras, æquè probabiles, invicem pugnare & diſcrepare proprietatibus ſibi contrapoſitis. Humilis, non tumida, plana, non obſcura, inaffectata eſt primi generis. Non humilis, ſupra modum elata, affectatione & pompâ inſignis, ſpiſſa, conferta, ambitioſa, & vel opacis anfractibus illuſtris eſt tertii generis. Participat de utroq; medium genus. Ab indiſerta attenuatione tam parum videtur recedere prima, ut ferè non appareat; tam longè tertia, ut te aſſequi poſſe deſperes; proportionem medii tenet ſecunda. Leniſſimè ſerpit prima, ut torrens exiguus; collectis imbribus augeſcit altera, ut flumen; frangit aggeres, complanat moles, ſcopulos & arbores magna vi, ac impetu rapit & convolvit tertia, ut eluvio. Sicut autem proprietatibus diverſa & oppoſita ſunt tria hæc dicendi genera; ſic & ornatu plurimùm diſſentiunt. Decet adſcita inaffectatæ ſimplicitatis compoſitio; decet expolita comitas & venuſtas; decet vehemens, tumultuoſa vis, impetus,

tus, quidam etiam quaſi entheus, & fulmen verborum. Decora eſt magnificentia & pompa; decora ſummiſſio. Præbent pulchritudinem, purpuriſſum & calamiſtri; præbet horum parſimonia; præbet & negligentia; quædam etiam ruſticitas non inſvavis eſt. Non ſimul & ubiq; ſed pro re, & tempore; prout poſtulat argumenti diverſitas, & diſpar ſcriptionis genus: quemadmodum ſeverum armorum fulgur, & galeæ criſta, & phaleræ, ornant militem; inermis verò & nuda paupertas, Athletæ lenocinatur.

9. Talis, rei Oratoriæ, in triplex genus diviſio, à Cicerone facta, & diſtinctè expoſita, primam & omnem Emẽdatricis Rhetoricæ baſim evertit. Definitionem enim, quæ Achilles eſt, confuſim, indigeſtè, non cohærenter farcitam, quum falſitatis, tum contrarietatum vitiis laborare, Cicero clarè demonſtrat. Primò enim, cùm ſtatuitur: *Ajo Eloquentiam debere eſſe ſolidam & robuſtam*; verum eſt dicere de uno, falſum de omni dicendi genere. Quis enim in flore ſoliditatem requirit? quis robur in lepôribus? quis in facetoſa urbanitate, gravitatem? At eſt *quoddam genus Orationis florens, pictum & expolitum, in quo omnes dicendi lepôres illigantur*, inquit Cic: 2dò. Debere eſſe *ornatam, non levem, non affectatam*, falſum eſt dicere de quavis indiſcriminatim Eloquentiâ. Nam primum genus, ut affectationem defugit; ſic omnem *inſignem ornatum*, ſic *numeros*, ſic *calamiſtros*, ſic translationum frequẽtiam, ſic *omnem ferè Oratoriam ſupellectilem*, inquit Cic: At 2do generi, *omnia dicendi ornamenta conveniunt*, totaq; ſupellex Oratoria. Quæ illa? numeri, tropi, verborum ſententiarumq; lepôres & figuræ. Atqui hæc lumina magnificentiam, oſtentationem, & pompam non reſpuunt; non ergo affectationem excludunt, quæ, ab illis, voce differt, ſignificatione non differt. Ut igitur primum genus, inaffectata, vel neglecta; ita 2dum, affectatior perornat condecentia. *Omnia*, ad hæc, *ornamenta*, comprehendunt, quidquid ornare ſermonem poteſt. Quid? non ornant ingenii acumina? antitheta? luſus in verbo? variæq; argutiæ? Atqui hæc levia ſunt; certè non gravia: ſed delectant, ſed movent, pungunt, jucunda,

cunda, admiranda ſunt. *Libandus eſt ex omni genere urbanitatis, facetiarum quidam lepos, quo, tanquam ſale, perſpergatur omnis Oratio.* Cur? eò, *quòd admirantur omnes acumen, uno verbo ſæpè poſitum.* Cic: Tertiò. Debere eſſe *non tumidam*. Non igitur ſupra modum elatam, neq; (ut Ciceronis verbis utar) *grandiloquam, cum ampla ſententiarum gravitate, & majeſtate verborum*. Hæc enim ſpeciem inflationis præſeferunt. Atqui tales, his ipſis verbis, Oratores, Cicero vehementer prædicat, (*in Orat.*) Ipſe etiam Tullius non rarò *ſupra modum elatus eſt*. (Quintil:) tertium certè dicendi genus, effectus illos mirabiles *perfringendi & irrumpendi in ſenſus*, minimè ſortietur, ſinè quadam animi ſublatione, contentione, vi & impetu: & ideo *curſu ſonituq; magno fertur*. Quartò. Debere eſſe *naturæ*, animi ſui ſenſa ingenue explicare volenti, *conformatam*. Hoc de 2do & 3tio dicendi genere, nullus concedet; de 1mo ſic pronuntio. Talis dicendi character, non utiq; plebeius eſt, nec expers artis; quinimo, quantò occultioris, tantò quæſitioris artificii affectator eſt. Unde Cicero: *Hæc Orationis ſubtilitas, imitabilis quidem illa videtur eſſe exiſtimanti; ſed nihil minùs experienti.* (in Orat.) Ipſa illa indiſertæ ſimplicitatis diſſimulantia, argutula eſt. Deniq; *callidè & veteratoriè dicet*, inquit Cicero; talis autem character, non eſt animi ſui ſenſa ingenuè explicantis naturæ. De quovis igitur artificioſo dicendi genere, verax eſt Quintilianus. *Natura, materiæ; Ars Doctrinæ eſt: hæc fingit; illa fingitur.*

10 Eadem Definitio repugnantiis ſcatet. Cùm enim omnem Eloquentiam ornatam eſſe vult; aliqua autem eloquẽtia eſt, cui omnia dicendi ornamenta conveniunt; neceſſariò nihil excludit, quod ſermonem ornare poteſt; niſi velit & rationi, & Ciceroni contravenire. Cùm autem nullam ſuſcipit eloquentiam, niſi quæ ſit ſolida & robuſta; omni amænitatis flore, voluptate, & lepôre, aliquam ornatiſſimam, *in qua omnes dicendi lepôres illigantur*, denudat eloquentiam. Cùm omnem inaffectatam eſſe requirit; magnificentiæ, oſtentationis, & pompæ ſplendorem omnem, extingvit. Tandem cùm

dicit: *Ajo* eloquentiam debere esse naturæ conformem; quidquid ornamenti ab arte provenire potest, eradit: hæc enim omnia, ut, numeri periodici, verborum sententiarumq; translationes & figuræ, sunt pulchritudo formæ, quam Ars inducit. Naturalis autem forma, talium pigmentorum insolens & expers est: solam verborum proprietatem simplicitatemq; affectat. Quid igitur enucleat talis Doctrina? nempe, omnem Eloquentiam debere esse ornatam simul & inornatam: affabre, ex arte laboratam; & infabre, prout à Natura fit, sinè comptu, sinè coloribus, sinè formæ honestamēto. Insociabilia colligit, sibiq; contradicit, seipsam destruit, & conficit. Atq; ita, Achilles ille, in Ajacem degenerat. Ajacem inquam, qui olim suomet ipsius gladio incumbens, sua manu sibimet ipsi parentavit. * Quæramus aliam (priore oblitescente & sepulta) emendatiorem Definitionem, quæ triplex genus Eloquentiæ disertim ac distinctè explicet, citra ullam repugnantiam. Quid quærimus? Qui bene distingvit, bene docet: & hoc præstat Cicero. *Is eloquens est*, (ait) *qui & humilia subtiliter, & magna graviter, & mediocria temperatè possit dicere.* (in Oratore) Quàm brevibus! quam planè & perfectè, omnia enucleavit! ipsamq; emendationem emendavit.

11. Inter ornamenta Eloquentiæ, prærogativa Claritas est: Non quali clarescit aqua; sed quali Vinum: quod quamvis limpitudine decedat; svavitate, robore, sapore, jucunditate excedit: plerumq; eò fortius, & dulcius, quò densius. Ultimæ plebis turba, quibus Falernum nec odore noscitur, frigidâ recreantur. At nobiliori palato, nonnisi vinum meracius in deliciis est. Fuerit licèt illud fæculentum, colore infusco & plumbeo; tamen pretio parum cedit, & emptorem habet. Ipsa illa spissitudo, quin & acrimonia, præ crystallinis aquis eligitur. Non absimili ratione, Eloquentia limpidior probatur, ubi hæc cum majestate, lepôre, vi, & acumine sociabilis est; quòdsi major gratia, majorq; laudis gustus

* Nec quisquam Ajacem possit superare, nisi Ajax:
Dixit, & in pectus lethalem condidit ensem.
Ovid. l. 13. Met.

gustus, ex difficili nascitur, vel ambiguo; nam *ex ambiguo dicta, vel argutissima putantur.* (Cicero) Si aures sortitur non hebetes, non plebeias, sed bene eruditas; quantò à proletario sensu distinctior est; tantò delectabiliùs influit, & movet salivam. Plana & simplicia, simplicibus; arguta & recondita, sapientibus sapiunt: utrisq; Orator debitor est. Purpuram sublividus ac nigricans commendat nitor; Ostrum verò adulterinum, maximè est luminosum, sed contemnitur, vile est. Sic Eloquentiam, opacitas aliquando splendidiorem reddit, ut Purpuram livor: vel, quæ comparatio Ciceronis est, ut Umbra picturam. Hæc latiùs exemplis Ciceronis declarantur.

12. Pòëtas, Oratoribus *proxima cognatione junctos, multis ornandi generibus socios, ac penè pares*, Cicero facit: Ciceronem parem facit Pòëtis Plinius: *quasi verò M. Tullius, Pòëtis, minùs audeat?* inquit. Platonem & Demosthenem, *Divinâ quâdam, & Homericâ eloquendi facultate præcipuos*, *atq; Divino spiritu instinctis Vatibus comparandos*, Quintilianus. Enimverò relucet hæc affinitas, tum in quadam harmonica numeri pedumq; in periodis traductione, variationeq; quæ certis spaciis, & temporibus, ut in metro, sic in prosa, quanquam diversè, metienda est: tum in translationibus, quanquam nō ita audacibus: tum præcipuè in figuris Sententiarum vehementioribus, quæ efficiunt, ut Oratio majori contentione & impetu, supra modum se efferat. *A Pòëtis enim, & in rebus spiritus; & in affectibus motus omnis; & in verbis sublimitas; & in persona decor petitur.* (Quintil:) Huc accedit Cicero (L. 1. de Orat.) *In Oratoribus acumen Dialecticorum, Sententiæ Philosophorum, verba propè Pòëtarum, vox Tragædorum, gestus summorum Actorum est requirendus.* Si quando igitur Oratores parum videntur differre ab Entheo; id ex proxima cum Pòëtis cognatione usuvenire: quòd *incredibilem illam, singularem, ac Divinam* (loquitur Cicero) *vim dicendi*, inter nobiliores Eloquentiæ Virtutes reponant.

13. Ut omnes translationes; ita Hyperbole mirè exornat Eloquentiam. Hæc, definitè, ementiens superjectio dici-

dicitur: eò, quòd virtus ejusmodi translationis sit, ut vel supra fidem, vel supra modum rem amplificet. *Oratoribus concessum est, ut aliquid, quod fieri nullo modo possit, augendæ vel minuendæ rei gratiâ dicatur: quæ hyperbole dicitur.* (Cicero in Topicis) Id si non habet; rectè similitudo, vel comparatio dici potest, non superlatio. Falsum tamen est, quasi vel à proprietate, vel à veritate sermonis desciscat, quæ superlationibus elevatur Oratio. *In translatis enim, proprietas, non ad nomen, sed ad vim significandi refertur: nec auditu, sed intellectu percipienda est.* (Quintil:) Neq; plùs verba, non suis rebus accommodata efficiunt, nisi, ut impropriè loquamur; propriè intelligamur. Quòdsi à proprietate sermonis, ne latum quidem ungvem, Metaphora superlata discedit; sequitur, neq; à veritate. Sunt enim hominum res quædam gestæ, quæ vel omnem virtutis numerum attingunt; vel omnem nequitiæ superant: nihil est mediocre, nihil intra modum. Cur igitur à veritatis tramite deflectat Oratio, actionem, quæ, nisi factam fuisse constaret, pro incredibili haberetur, neq; fidem inveniret unquam, si tanquam incredibilem, & quæ fidem omnem superaverit, proponat. Huc refertur, quòd *omnibus, augendi res, vel minuendi cupiditas, à Natura insita sit: nec quisquam vero contentus est.* (Fabius.) Natura ergo ementitæ rei artifex erit? Non sic improba est: sed ad hoc tales loquendi modos natura invenit, ut supereminentis alicujus facinoris, vera imago, recta mensura, justaq; magnitudo, intellectui, non auribus, objecta, ex superlationibus possit concipi. *Conceditur enim, cùm res excedit modum, ampliùs dicere, quia dici, quantùm est, non potest: meliùsq; ultrà, quàm citrà, stat Oratio: & ignoscitur, quia non affirmamus.* (Quintil.) Id est, non id, quod verba adstruunt; sed aliud, magnum tamen aliquid & insolens, designamus. Hæc magnificentissimis exemplis ex Cicerone illustrantur.

14. Pura & emendata à verborum vitiis, fandi peritia, quam neq; barbara dialectus, neq; peregrinitas infuscat, sicut in quavis lingva, Polonica, Italica, Gallica, probabilis, plurimiq; facienda est; sic & in Latinitate. Tam procul tamen, munda & propria dictio, ab arte differt Oratoria, quàm procul Grammatica infra Rhetorem est. Neq; enim, qui in aliquo terso & polito idiomate exercitatus accuratusq; sit; continuò idem tanquam disertus & eloquens, par erit pro Rostris agere; neq; qui ordinarium & secundùm naturam, quotidianum loquendi modum non excessit, eadem Rostra pro dignitate implebit. Dicit enim Cicero. *Ipsum Latinè loqui, non tam boni oratoris, quàm Civis Romani est.* Et: *Nemo unquam Oratorem, quòd latinè loqueretur, admiratus est.* Alia igitur reconditior sublimiorq; laus commendat perfectum Oratorem: nempe, ut Cicero æstimat, *quædam vis in dicendo admirabilis.* Qui ergo repurgandis Eloquentiæ vitiis, nihil aliud, præter verba verè latina, sermonemq; usitatum, naturæ conformem, humilem, non affectatum, nihilq; se supra modum efferentem præscribunt; viderint, quomodo se à Grammatica professione distingvent? Quintilianus certè, ab officio Grammaticorum, tales benè dicendi Magistros non separat. *Hæc professio, ætates nondum Rhetorem capientes, instituit, ut narrare sermone puro, nihilq; se supra modum extollente, eandemq; gracilitatem stylo exigere condiscant.* L. 1. c. 9.

15. Admirabilitas, tam intimè illigata Eloquentiæ est; quàm ipsa sibi. *Nulla est*, inquit Cicero, *si admirationem non habet*: nullumq; *bonum Oratorem* idem existimat, qui non fuerit *admirabilis in dicendo.* (in Proœmio Dial:) atq; id ipsum vix non centies refricat, ubicunq; agit de formando perfecto Oratore. Et ratio evidens, ex ipso Oratoris profluit officio: quod est, *ars docendi, movendi, delectandi.* An enim docebit, si nihil inauditum, nihil inexpectatum adfert? an movebit, nisi cupiditatem noscendi excitet? an excitabit, nisi delectet? an delectabit, quin in stuporem rapiat? Naturâ ita comparati sumus, ut intellectus, neq; optimis veritatibus afficiatur; nisi motâ appetentiâ Voluntatis; appetentiã visenda provocant; visenda, stuporem; stupor jucunditatem elicit: ut mihi videatur tota Eloquentiæ vis, in admiratione tandem contineri. Quid horum præstat pervulgata, simplex, humilis, quotidiana, usitata elocutio? nihil, vel fastidi.

ſtidium duntaxat, & contemptum. *Inuſitatiora ſunt adhibenda: hæc enim maximè admiramur: admirabile autem jucundum.* Ariſtoteles 2di Rhetoric: c. 2. *Delectat enim, quidquid eſt admirabile, maximèq; movet, quæ motum aliquem animi miſcet oratio.* (Cicero Partit. Orat.) *Frequentiſſimæ translationes, propter ſimilitudinem, transferunt animos, & movent, qui motus per ſe ipſe delectat.* Cic. in Orat. *Qui eos, qui audiunt; quocunq; incubuerit, poſſit impellere; hunc ſtupefacti dicentem intuentur, hunc Deum inter homines putant.* Cic. 3tio de Orat. *Sunt enim maximè admirabilia, quæ maximè inſperata.* Plinius.

16. Ob eandem rationem, commendantur maximè à Cicerone, ſales Oratorii, *lepos, & facetiæ, ſubtili venuſtate atq; urbanitate conjunctæ, eo, quòd admirantur omnes acumen, uno verbo ſæpè poſitum.* (Tullius.) Et, *quòd auditor, acumine, tanquam ſuo delectetur, & gaudeat, non quaſi audiverit, ſed quaſi ipſe invenerit.* (Quintil:) Tales argutiarum flores, copioſiùs interſerit, laudatum à Cicerone, genus Eloquentiæ, quod ipſe medium vocat, *florens, & pictum, in quo omnes verborum ſententiarumq; lepôres illigantur: quod omnem ferè rationem, ad delectationem refert.* (Tullius) quod *ſolam audientium voluptatem intendit.* (Quintil:) Non poſtremus autem fons argutæ dictionis, ſunt æquivoca, & contrapoſita. *Translationes maximè probantur, cùm per æquivocationem nomen effertur:* Et: *contrariorum ſuavis eſt dictio, multò magìs, cùm ad ſe brevi referuntur.* (Ariſt: 3. Rhet:) Unde, *magnæ Veteribus curæ fuit, gratiam dicendi, è paribus, contrariisq; acquirere: delectatus eſt etiam his M. Tullius.* (Quintil:) Non verebantur iſti Rhetores optimi & antiquiſſimi, ne, ſi vocularum ſimilium commiſſione luderent; penitus judicio laberentur: ne, ductis ex mero verborum conflictu argutiolis, gravioris ſupercilii jacturam facerent. Secundùm enim Eloquentiæ diviſionem, à Cicerone factam, aliud eſt genus dicendi ſolidum & robuſtum; aliud florens, pictum, & expolitum. Ad ſolam iſtud audientium voluptatem refertur, non ad robur, non ad victoriam; ſolam etiam delectationem intendit Orator, non adſtrictæ gravitatis faſtum: quanquam plerumq; argutiæ, ut ſagittæ ſunt, quibus ipſum acumen

men

men, gravitas eſt. Iſtud profectò limatiſſimum dictat judicium; id callidiſſima docet prudentia; ut diverſiſſimo dicendi generi, diverſiſſima quærantur ſermonis lenocinia.

17. Neq; aliâ de causâ, M. Tullius, Verborum ſententiarumq; Translationes, lumina Orationis vocat, niſi quia delectant, delectabile autem admiramur. *Nullus eſt* (ait) *modus florentior, nec, qui plùs luminis afferat Orationi, quàm ſimilitudinis, ad unum verbum, contracta brevitas.* Et: *Omnes translatis & alienis verbis, multò magìs delectantur, quàm propriis. Vel, quòd ingenii quoddam ſpecimen eſt, tranſilire ante pedes poſita, & alia longè repetita ſumere; vel quòd is, qui audit, aliò ducitur cogitatione, neq; tamen aberrat, quæ maxima eſt delectatio; vel quòd ſingulis verbis, res, ac totum ſimile conficitur; vel quod omnis translatio cum ratione ſumpta, ad ſenſus admovetur, maximè oculorum, qui ſenſus eſt acerrimus. Nam & odor urbanitatis, & dulcitudo Orationis, & mollitudo humanitatis, ſunt deducta à cæteris ſenſibus; illa verò oculorum, multò acriora ſunt, quæ penè in conſpectu animi ponunt ea, quæ cernere non poſſumus.* (l. 3. de Orat.) *Ex omni genere, Translationes frequentiſſimæ erunt, quòd eæ, propter ſimilitudinem, transferunt animos, & referunt, ac movent huc ac illuc: qui motus cogitationis celeriter agitatus, per ſe ipſe delectat.* (ad M. Brutum) Apparet hìc evidenter, quàm Magno, ſcilicet Cicerone Patrono, vindicantur à deriſorum cavillis & rhonchis, illi Rhetores, qui ex Proſapiarum ſtemmatibus, ex Inſignibus Honorum, munerum, Nationum &c. aliiſq; quæ Perſonam circumſtant, (ut Cicero vocat) Adjunctis, ductas allegorias, in encomia referunt. Cùm enim omnes translatis & alienis verbis, multò magìs delectantur, quàm propriis; Virtutes & laudes Perſonarum Illuſtrium, ſub aliena imagine repræſentatæ, maximè delectant: eò, quòd is, qui audit, aliò ducitur cogitatione, neq; tamen aberrat: *quæ maxima eſt delectatio.* Cave igitur, his, qui ſic alludunt, labem juvenilitatis, ſcholam redolentis, ne inuras. Cicero enim non Ludimagiſter fuit: ſed Viros, qui Eloquentiam in Foro, & Curia, ſaluberrimam, Rationibuſq; Reipublicæ ſummè accommodam exercerent, erudiebat.

18. Quan-

18. Quantùm vero gratiæ Orationi arrogant Figuræ Verborum, quæ numerum Oratorium conſtituunt; Idem Cicero explicat. *Orationis lumina & quodammodo Inſignia ſunt* (dicit) *cùm aut duplicantur, iteranturq; Verba, aut breviter commutata ponuntur, aut ab eodem Verbo ſæpiùs ducitur Oratio, aut in idem conjicitur, aut in utrumq;: aut adjungitur idem iteratum, aut idem ad extremum refertur, aut continenter unum verbum in eadem ſententia ponitur, aut cùm ſimiliter vel cadunt verba, vel deſinunt; aut cùm ſunt contrariis relata contraria, aut cùm gradatim ſurſum verſus redditur, aut cùm, demptis conjunctionibus, diſſolutè plura dicuntur: aut cùm corrigimus noſmetipſos quaſi reprehendentes; aut ſi eſt aliqua exclamatio, vel admirationis, vel conqueſtionis; aut cùm ejuſdem nominis caſus ſæpiùs commutantur.* (Orator ad Brutum) Taliſne ad naturæ ſimplicitatis formam reducitur, ac repingitur Oratio?

19. Sed longè maximè, ſi Ciceroni credimus, Figuræ Sententiarum, ſtupendam & vibrantem reddunt Eloquentiã. *Majora*, inquit, *Sententiarum ornamenta ſunt; nec aliud eſt Oratoriè dicere, niſi omnes, aut pleraſq; aliqua ſpecie illuminare ſententias. Sic igitur dicet ille, quem expetimus: ut verſet ſæpè multis modis eandem & unam rem, ut in eadem hæreat immoreturq; Sententia: ſæpè etiam extenuet aliquid, ſæpè irrideat, ſæpè declinet à propoſito, deflectatq; ſententiam: ut, cùm tranſegit aliquid, ſe ipſe revocet, ut interrogando urgeat, ut rurſus quaſi ad interrogata ſibi reſpondeat, ut contrà, ac dicat, accipi ac ſentiri velit: ut addubitet quid potiùs, aut quomodo dicat? ut denunciet quid caveat? ut aliquid relinquat ac negligat, ut ante præmuniat, ut ſæpe cum illis, qui audiunt, quaſi deliberet: ut hominum mores deſcribat, ut muta quædam, eloquentia inducat, ut ſæpe in hilaritatem riſumq; convertat: ut anteoccupet quod putat opponi, ut aliquid reticere ſe dicat, ut denunciet quid caveat? ut aliquid liberiùs audeat: ut iraſcatur, ut objurget aliquando, ut deprecetur, ut ſupplicet, ut medeatur; ut optet. Sæpè etiam rem ſubjiciet oculis, ſæpe ſupra feret quàm fieri poſſit: ſignificatio ſæpe erit major, quàm oratio: ſæpe hilaritas, ſæpe Vitæ naturarumq; imitatio. Hoc in genere omnis eluceat oportet Eloquentiæ magnitudo.* Hæc Cicero, in Oratore, ad M. Brutum.

20. Ex his omnibus, hæc veritas eluceſcit: omnem fermè ornatum Eloquentiæ, non ſpurium, ſed quo alium illuminatiorem invenire non eſt, coaleſcere ex translationibus & figuris, cùm verborum, tum ſententiarum. Quòd verò hæc Cicero tam ſtudiosè explicuerit, tam prolixè congeſſerit, tam diligenter, ut nihil, quod ornare ſermonem poſſit, prætermiſerit; cauſam eſſe, quia Magiſtrum Rhetorem agit; quia format bonum Oratorem; quia Eloquentiam talem, quæ Rationibus Reipublicæ ad votum reſponſura ſit, inſtillare laborat. Ars nobilior nulla ſine Doctore acquiritur. Sic & Artem ornandi ſermonis præceptricem, quæ definitè Eloquentia eſt, difficillimè, aut nunquam condiſces, niſi omnia dicendi ornamenta, à ludo & Magiſtro explicata retuleris. Quid igitur faciunt illi Boni Viri, qui hæc ipſa ornamenta, Quæ enim alia, quæ in dictis non contineantur? (Non eſt aliud oratoriè dicere, niſi omnes, aut pleraſq; aliqua ſpecie illuminare Sententias, ait Cicero) ad lectionem, uſum, ætatem, imitationemq; rejiciunt? Hoc faciunt, quod aliquis famoſus Pictor, qui nóvam picturæ, perbrevì, & expeditiſſima ratione perdiſcendæ, ſcholam aperiret: lectiſq; undelibet, ac pellectis ingenti pollicitatione Diſcipulis, rude quoddam ſignorum lineamentum, ducto ſuper tabulam gypſo, ruditer exararet; de coloribus verò, qui lentus, ſurdus, langvidus; qui vividus, ſatur, floridus ſit, nihil & nihil: quomodo lux umbræ, umbra luci accommodanda ſit, nihil & nihil traderet: diceret tamen: Abite jam mea gloria, Diſcipuli: facti eximii, abſolutiq; pictores: jam rude donati eſtis. Penicilli quidem ducendi ſubtiliores lineas & ornamenta, atq; vivis coloribus animandæ illuminandæq; imaginis rationem, facilè vos lectio, ætas, uſus, imitatio docebit. Nonne talis Artifex fucum facere, fumoſq; vendere, & arrectos in optimam ſpem Juvenes, fruſtratione eludere putandus ſit? quis dubitat? Aliud enim promittebat, & eorum, quæ pollicitus eſt, præſtitit nihil. Non omnino abſimili modo, bene ornateq; dicendi Magiſterium profeſſi, qui Eloquentiam, ad uſq; uſitatiſſimam, & humilem puri ſer-

monis consvetudinem deprimunt, sine ulla Ornamentorum explicata notitia, expolitione, exercitatione, doctrina: quæ ad seram usq; ætatem, usum, lectionemq; differunt, & prolatant; utrum ingenuis Adolescentûm animis, caliginem non offundant; ætatemq; sensu infirmiorem, sanæq; dijudicationis adhucdum rudem, sub ostentatione aureæ docendæ Eloquentiæ, in totius scientiæ & artis Oratoriæ naufragium non perducant? in hoc ego neq; judex, neq; præcautor esse volo. Sed est Quintilianus, qui subterfugiendos illaudabiles Rhetorices Magistros, quasi digito designat. (l. 2. & 8.) *Imprimis vitandus est in pueris, magister aridus, sicut teneris plantis, siccum & sine humore solum. Inde enim fiunt humiles statim, & velut terram spectantes, qui nihil supra quotidianum sermonem attollere audeant: &, quod maxime nocet, dum omnia timent; nihil conantur. Dum timent, ne aliquando cadant; semper jacent. Macies illis, pro sanitate; & judicii loco, infirmitas est.*

FINIS.

ÆTERNÆ SAPIENTIÆ

ÆTERNA LAUS.